МИЛОВАН ВИТЕЗОВИЋ

ХАЈДУК ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

www.BalkanDownload.org

ДЕРЕТА
СВЕТЛОСТ КЊИГА

ТРЕБА ИЗДАЊЕ

МИЛОВАН ВИТЕЗОВИЋ

ХАЈДУК ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

РОМАН

Београд. 1998
ДЕРЕТА
СВЕТЛОСТ КЊИГА

By

BalkanDownload

Садржај:

ВИДОВДАН ВЕЉКОВ
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

ВЕЉКОВЕ НАЈАМНИНЕ
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

ХАЈДУЧИЈА ВЕЉКОВА
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.

ВЕЉКО — СРПСКИ УСТАНИК
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

ВЕЉКОВ ДВОБОЈ
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

ВЕЉКОВО ВОЈВОДСТВО
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.

ВЕЉКОВЕ КРИВИЦЕ
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

7.
8.
9.
10.
ВЕЉКОВИ КОЗАЦИ
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
ВЕЉКОВА ГЛАВА НА КРАЈИНИ
1.
2.
3.
Белешка о писцу

Сѣ́рбліи

По срцу и телесном јунаштву Вељко је био први не само у Србији, него се може слободно рећи и у целој Европи свога свуда ратног времена. У вријеме Ахила и Милоша Обилића он би заиста њихов друг био, а у његово вријеме богзна би ли се они с њим могли успоредити.

Вук Стефановић Караџић

ВИДОВДАН ВЕЉКОВ

www.BalkanDownload.com

Европа, 1800.

1.

„Ој, Петре, ој!" — јекнуо је глас кроз врелину видовданске ноћи. Глас је био обасјан бакљом, чији је пламен лелујао пред престрашеним лицима. Глас се неколико пута понављао уз ехо: „Ој, Петре, ој!"

„Шта је, море, Цветко?" — јавио се као одјек други глас иза бакље у кућним вратницама, наспрам бакље у капији: „Који те бесови у ово доба ноћи носе?"

Иза Петра, на јунској јари, у довратку, под лелујавим пламеном лучеве бакље, дрхтала су Петрова деца: тек задевојчена Душанка и дечарци Милутин и Миљко.

„Шта је, море Цветко?" — понављао је Петар, гласом који је показивао да се ничему добром надати не треба.

„Отеће нам Душанку!" — издушио је с муком Цветко.

„Ко ће нам отети Дуду?" — питао је Вељко, Петров најстарији син, сјуривши се насред дворишта, између две бакље.

Вељко, момак у првој младости, био је тргнут из најслађег сна на сенику. Понет очевим, Петровим вечерњим гуслањем у славу сутрашњег Видовдана и косовских јунака, сањао је Вељко онај српски свети час: када је српски војвода Милош Обилић ступио под чадор свемоћног турског султана Мурата и када му је Мурат понудио ногу за пољубац, на шта је Милош потегао потајни нож. Тада су га пробудили гласови оца и ујака, да више није могао да схвати: да ли му је у сну био Милош или је Милош у сну био он сам. Не знајући да ли је у сну гледао или сам нож потезао, питао је ујака:

„ Ко ће нам отети Дуду?"

„Отеће је!... отеће је!... сутра!" — понављао је Цветко, док су се сви срели на сред дворишта: „Отеће је!"

„Ујаче, ко ће ми отети сестру?" — питао је Вељко.

„Јусуф-бег, наш субаша." — Цветко је гледао у Душанку: „Срећо, Турци знају да си из расла у крајинску лепотицу, јадним нама... Јусуф-бег се заклео да ће нам те, срећо, уграбити. Да ће те потурчити и узети за другу жену."

„Утопићу се." — крикнула је Душанка.

„Јеси ли добро чуо?" — питао је Цветка Петар.

„Рекао је: отећу је на Видовдан, да покажем Србима кад су царство изгубили."

„Брате, утопићу се!" — јецала је Душанка на Вељковом рамену.

„Нећеш се утопити!"

„Оћу брате! Морам."

„Док те брат може загрлити, Турчин неће смети. Уклонићемо те из Леновца." — тешио је сестру Вељко: „Бићеш онога кога заволиш, а не онога ко те отима. Нико ми сестру неће турчити и никоме неће бити друга жена!"

„Кад Дуду уклонимо тешко нама." — рекао је Петар, са страхом гледајући на Милутина и Миљка.

„Бабо, утопићу се." — понављала је Душанка: „Богу за инат. Што ме је лепу и несрећну дао."

„Сви ћете се уклонити одавде!" — Вељко је почео да наређује. Био је то онај тренутак кад у

српским породицама најстарији син од оца преузима, ако не старешинство, оно одговорност за све: „Сви ћете још ноћас преко Млаве до стричева... Ако си се због мајке селио овамо, селићете се због Дуде тамо... Бабо, до јутра морате измаћи за дан јахања."

„А ти? — Петар је одједном пристајао, схватао је што се морало једном схватити. Кад игра глава, све се брже схвата и прелама.

„Ја ћу вам стоку истерати, донекле... И остати..." — говорио је мирно Вељко и додао: „Неко се од наших мора на кући огрејати."

„Ја ћу остати." — нудио се Петар, а знао је да више не одлучује, бар не у овом часу.

„Бабо, ја браћи не могу бити отац! Ја Душанку не могу часно удати, како оцу доликује... а Турцима сигурно могу побећи."

„Сине мој." — засузио је Петар.

„Пусти то, бабо." — рекао је Вељко, преузимајући бакљу из очевих руку и засмејао смехом, јасним као кад се ораси из вреће изруче, показујући у звездано небо: „Гледају нас наши одозго. Не можемо бити болећиви, кад нам је сутра Видовдан."

2.

Видовданско раздање је Вељка Петровог, који је већ испратио породицу на пут преко Млаве, затекло у родном дворишту, опет са бакљом у руци.

Однекле се мора почети. — мислио је очајан. Најбоље је почети са паљењем оног што ће му најтеже бити да запали. Ако од тога не почне, можда неће ни моћи да учини оно што је наумио и што мора урадити.

Дуго је родној кући прилазио са страхом и са зебњом. Чинило му се да губи снагу и да му се ноге коче. Једва се нашао пред њеним прагом.

„Помози Боже и свети Видовдане." — прекрстио се и дигао бакљу, уверен да ништа до тада није теже дизао у животу, ка стрехи над довратком родне куће.

И пре него што ју је и буктиња додирнула, букнула је лучева шиндра. Букнула је необично, чак радосно пуцкетајући. Зачас је цела кућа била под пламеном капом. То је Вељка ослободило и страха и сете.

Пожелео је Вељко, у исти мах, и да рида и да игра.

Имало је у тој ватри нечег величанственог, узвишеног, па и за уживање.

Ко не запали своју кућу, тај не зна шта је провод.

Мило је онима којима се дало да из несреће буду паликуће и да осете ту насладу изненадну, насладу својом несрећом.

Вељко је осећао топлину и милину, које су му замениле осећај несреће и очаја.

Било му је жао што је пред призором сам. Да има коме, рекао би у пошалици: штета што није Божић, па да сјактимо.

Тако је Вељко, док му се кућа у пламену урушавала, одмах схватио, да ономе, који прво запали родну кућу, ниједна паљевина више није тешка.

Са тим поимањем Вељко је кренуо са бакљом по дворишту, палио је шталу, качару, плетар, кошару, сеник, ђубриште и њиву са заруделом пшеницом. Чинио је то са осећајем ликовања и благовања.

Пријао му је мирис паљевине који му је терао сузе на очи. А те сузе, димом истеране, биле су му и сузе радоснице.

Знао је да је победио себе. И слутио је да ће оном, ко је на почетку победио себе, са свима другима бити лакше.

Кад више није имао шта да запали, осетио се несрећним што за паљевину нису имали више и што је све тако брзо сажижело, да ни тињати неће дуго.

Толико је Вељко био горљив и заједурен, да није приметио кад му је ујак Цветко пришао.

„Ујаче, ја заврших." — дахтао је као у бунилу.

„Ниси још." — Цветко га је повео од паљевине до паљевине, бацајући у њих зрнца тамјана: „Прекрсти се!"

„Прекрстио сам се на почетку."

„Прекрсти се и на крају. Тако ћеш бити сигуран да те ђаво није обузео."

Тек кад су се искрстили на све стране, Цветко је повео Вељка даље од згаришта, уз савете да се не окреће, јер ће се на своју погорелину враћати целог живота свога.

3.

Одјутрило је увелико, кад су Турци ушли у Леновац. Кад иду да се госте по српским селима Турци не ране.

Од Грмишта, после добра два сата јахања на добрим коњима, на згариште Петровића дојахао је бахати Јусуф-бег, са пратњом и са јаранима. Све Турци на гласу, сваком злу вични и на њега стално спремни.

Згариште је Турке изненадило. Мада су издаље видели дим у Леновцу, мислили су да је то од ватри које Срби пале за Видовдан, по својим обичајима, који им већ вековима не помажу.

Док је Јусуф-бег бесно гледао по згаришту, натерујући коња на догорелине, цела његова пратња се, у бесу, претворила у спрдаче и подсмеваче.

„Овде су узели утреник."

„Нема нам овде — ни за бујрум."

„Ни за муштулук нам нису оставили."

„Ево ти Видовдана, беже!"

„Довео си дружину на лужину!"

„Је ли ово очима запалила?"

„Штета оволике ватре, а да нам на њој ни брава нису испекли!"

„Јусуф-беже, у девојке се свила не купује."

„Мираз ти је изгорео!"

„Изгоре ти кеса, беже!"

„Привезали су ти ђаури рог коњу за реп!"

„Кад си нас дигао у сватове, куд ћемо сад по девојку?"

„Ево секире! Није изгорела једина. Штета што је прекаљена. Да се човек од све муке насмеје..."

„Ко луд на секиру!"

Јусуф-бег се у лицу час жарио, час мрачио. Калио се у срдњи јарана, док му је коњ бивао све узнемиренији; као да се боји оног што му под копитама тиња.

„Не био ја Јусуф-бег, ако их не нађем... Макар преврнуо небо и земљу..."

„Не куни се, беже. И синоћ си рекао: не био ја Јусуф-бег! Можда и ниси?! Јарани, је ли ово Јусуф-бег?!"

Јусуф-бег је тако бесно пљунуо на тињајући угарак, да је зацврчало. А онда је обб увелико узнемиреног коња и издвојио се од осталих.

Турци нису пошли за Јусуф-бегом. Видели су да су у спрдњи претерали, а знали су да му није лако. Требало га је пустити самог, да у мамузању коња и трци кроз шуму и шибље искали свој бес и љутњу због срамоте коју су му Срби нанели — да не узме оно што је наумио. Зато су само погледима испратили како је, као светлица, улетео у шуму и нестао сам међу дрвећем.

У шуми самој Јусуф-бег није био сам. Наспрам њега, који је, на коњу јурећи бесомучно кршио ниске гране, трчао је пречицом шуме Вељко Петровић.

Вељко је, за разлику од Јусуф-бега, био вичан Леновачкој шуми и потоку који кроз њу тече. Брзо је се срозао низ јаругу, а онда наставио да трчи потоком, дохвативши из њега овећу облу

каменицу.

Јусуф-бег је мамузао коња, терајући га све дубље у шуму. Коњ му је већ био у голој води, да га је и пена спопадала. Чак је и посртао, док га је Јусуф-бег и даље мамузао. Ознојен и изморен коњ осетио је воду и скренуо ка потоку, којим је, трчећи, са каменом у шаци, узводно јурио Вељко.

И, одједном, Јусуф-бег, на коњу, нашао се пред Вељком.

„Шта хоћеш копилане?" — Јусуф-бег је одлучио да сав гнев сручи на овог младарца.

„Шта хоћу?" — Вељко га је дрско гледао у очи: „Да те убијем."

„Да ме убијеш?" — Јусуф-бег је почео да се смеје: „Ти да ме убијеш?"

„Морам. Овде нема никог другог."

„Да видимо и то чудо!" — Јусуф-бег се заценьивао од смеха.

„Погибија ти не гине!"

Јусуф-бег почео је да натерује коња на Вељка, који се није помицао, гледајући га без зазора.

Наједном, Јуеуф-бег је престао да се смеје, и потегао кубуру, јер су им се погледи срели. Видео је — како је враг понео шалу. У истом часу Вељко је потегао коња за вођице. Преплашен коњ се на то пропео, па је Јусуф-бег кубуру скресао у крошњу јасена, покушавајући да се икако задржи у седлу и сам овим обртом затечен.

Можда би се Јусуф-бег и задржао у седлу, да га Вељко није избацио из њега, цотивши га каменицом у чело.

Јусуф-бег је пао као свећа, док је коњ ударио на страну.

„Реци медет, Турчине!" — Вељко је цимао мртвог Јусуф-бега: „Како хоћеш, то је твој обичај!... Нећу те више нудити!... Што сам ти обећао, то сам и урадио!"

„Пусти Турчина, држи коња." — Вељков ујак Цветко је привео Јусуф-беговог коња: „Једва сам га ухватио. А да га нисам ухватио, вратио би се без јахача Турцима. Брзо би те нашли!"

4.

„Што га уби?" — питао је Цветко, водећи журно коња са мртвим Турчином преко седла, тек кад су, идући све шумом, да их ко не би срео, дубоко зашли под планину Ртањ. Питао је доста тихо, као да се и свог гласа плашио.

„Шта знам. Обећао сам му." — смешкао се Вељко Цветковом страху.

„То се лако не обећава."

„Назвао ме је копиланом, ујаче. Мене је твоја сестра родила. Убио сам га због тебе!" — Вељко се и даље смешкао. Откад са ујаком чобанује, увек је с њим терао пошалицу. Он је, пошалицом, показивао своју љубав према ујаку, а ујак је, својим љутњама и дурењима на поспрдице; љубав узвраћао.

„Да си и божији. Да си ми на очи испао... Што ме данас овако испрепада?"

„Ја сам то уместо тебе, ујаче. У свим нашим песмама ујак штити сестриће... Јусуф-бег се на згаришту клео да ће преврнути и земљу и небо, док нас не нађе... Сад смо, бар на земљи, мирни...«

Дубоко у шуми, Вељко и његов ујак Цветко, упустили су мртвог бега у стару и шупљу букву.

„Тако се, ваљда, и сахрањују." — одахнуо је Цветко.

„Мислиш да му је сад до тога?" — наставио је Вељко по своме: „Шта ћеш са тим?"

Цветко је прикупио Јусуф-бегове кубуре и јатаган, вадећи их из Вељковог појаса.

„Не лакоми се. По томе би те Турци најпре познали." — Цветко је скупљено убацио у букву. Исто је учинио са бисагама и кесом пуном звекета: „Смрди му богатство."

Онда су букву до врха шупљине затрпали камењем и бусењем.

„Овде му ни гавран кости наћи неће." — рекао је Вељко на Цветково осврtање.

„Ако га и нађу у овој вукојебини, не могу нам крвнину искати. Није у нашем Леновцу."

„Леновац више није мој. Док је Турака, нема ми повратка у њега." — Вељко је казао што је Цветку било јасно, а што није знао како да му каже.

„Куд ћеш?" — Цветко је знао да Вељко не сме ни за оцем, сестром и браћом.

„Видинском паши."

„Пазванџији?"

„Њему... Да му будем чобанин... Паша Пазван-Оглу је царски одметник. Тамо ме неће тражити..."

„Не можеш до јесени. Турци у јесен примају чобане. Дођеш ли раније — бићеш сумњив. Пазванџија јесте царски одметник, али се од Мухамеда није одметнуо и други су Турци његови. Најбоље је да се до јесени склониш у манастир Горњак..."

„Зар цело лето да будем у манастиру?" — питао је Вељко: „Мислиш да ме молитве могу држати на једном месту? Знаш добро да им нисам вичан."

„Нека те мало књизи науче." — саветовао је Цветко, у савете не верујући: „Хоће те сваки ђаво. Можда ће те и књига хтети... И причести се двапут..."

„Што двапут?"

„Ко убије Турчина, треба двапут да се причести, да га ђаво не узме под своје."

„Да ја убијем, успут, још једног Турчина, а да се само једном причестим?"

„Коња се мораш ослободити." — Цветко је журио да се поздраве, јер ко зна ко их одозго гледа, Бог или Алах: „Ослободи га се, оставља турске трагове."

„Коња не могу убити, јесте био турски, али није исто..."

„Кад прећеш Ртањ, сапни му ногу и пусти га — вуцима." — Цветко је Вељка грлио, окрећући главу од њега: „И не заборави, с ону страну Ртња мене нема."

ВЕЉКОВЕ НАЈАМНИНЕ

Сѣ́рбліи

1.

У широком Видинском пољу, код великих стаја и торова, примао је нове чобане Нина-ага, ћехаја силног и пребогатог видинског паше Пазван-Оглуа.

Сваки чобанин је морао да покаже шта зна, колико је вешт јахању и пушци, колико је брз и спретан.

Тако је и Вељко Петровић показивао спретност око оваца и за овцама. Зајахивао је брзо коња, и у месту и у трку, тако је и из седла искакао.

На трен је се питао: да ли да покаже колико је пушци вичан?

Недоумице је нестало, кад се латио пушке и одмах свезао врану у прелету. Кад је врана пала, сви су се згледали и чобани и Турци око Нина-аге.

„Ко те је научио чобанлуку?" — питао је Нина-ага.

„Српска сиротиња!”

„Откад чобанујеш?"

„Откад знам за себе." — одсецао је Вељко у одговорима.

„Где си досад чобановао?"

„Где све нисам?!" — Вељко је помињао пашњаке Ртња, Тупижнице и Кучаја.

„Јеси ли се с вуковима сретао?"

„Нисам их могао избећи."

„Пушку не држиш први пут?"

„Нисам ни рекао да је први пут држим." — одбрусио је Вељко, па шта буде и да га не приме.

Примили су га.

„Ево ти коњ!" — рекао је Нина-ага: „Ево ти и пушка, да од вукова можеш стадо одбранити. Оно што ти вукови поједу, сам ћеш платити."

„Нећу сам стада чувати." — побунио се Вељко.

„Свеједно. Таква је пашина наредба "

„Што не нареди вуковима, да иду даље од ових стада?" — одвратио је Вељко.

„Кијак сам одсеци." — наредио је Нина-ага. И завршио пријем у службу.

Два дана касније Нина-ага је видео Вељка са упола дужим дреновим кијаком од осталих.

„Шта ће ти толики кијак."

„Не знам, видећу!"

„Шта имаш да видиш?" — Нина-аги се чинило да Вељко пркоси: „Зна се колики је кијак."

„Хоћу да млатим звезде."

2.

Позна јесен у Видинском пољу, док су стада на задњој испаши, најтежа је за чобане.

У маглама, које се пољем повлаче, а које се данима не дижу, прикрадају се стадима стотине вукова у чопорима. Не помажу ни честе чобанске ватре, ни непрекидни пастирски обиласци око стада, на коњима, са кијацима и пушкама у приправности, ни њихова непрестана вика и дозиви.

И раније је се Вељко Петровић, чувајући стада по Црној Реци, сретао са вуковима, па им је био и вичан, али оволике напасти видео није. Како су он и други чобани кружили око стада, тако су кружили и вукови. Нису их могли отерати ни снажни чобански пси, ни спорадични пушчани пуцњи. Само су се мало повећавали кругови њиховог обиласка.

Како им је један овећи чопор, и поред сталне данонoћне пажње, извукао неколике овце и увидевши да се чопор сасвим острвио, Вељко је предложио чобанима да више не чекају вукове, већ да се они на њих острве. Чобани су ово видели као храбру лудост, што и јесте била. Неки су га и исмејали.

То је Вељку, сазданом од дерта и ината, тешко пало, али га је учврстило у одлуци да ту лудост сам предузме.

„Дајте ми ваше пушке!" — рекао је чобанима: „Ако не успем, лако ћете их покупити. Вукови пушке не комадају."

Чобани нису ни покушали да га одговоре и уразуме, што да му они чувају главу од његове лудости. Лудости су у тој глави и биле умишљене. На крају крајева, сметала им је непрекидна Вељкова разметљивост и упорна његова жеља да им се наметне и да их води. Дали су му скоро сви пушке, да виде и то чудо. Обећали су му, на крају, помоћ, ако му и успе лудост, у којој се сам изабрао да буде мамац вуковима.

„Јеси ли полудео?" — питао га је само један старији чобанин.

„Видећемо. Можда." — терао је Вељко свој наум: „Ако успем, будите спремни да их дотучете."

Вељко је, крај ватре, прво добро сам напунио десетак пушака. Потом је се, са нарамком пушака, водећи коња, упутио даље од стада, према невидној стази којом круже вукови.

Када се нашао сасвим издвојен у пољу, Вељко је спустио пушке и везао коња за један грмић.

Вуци су брзо приметили овај издвојени плен, који им се и на кружном путу нашао.

Цео чопор је почео да кружи око Вељка и његовог коња. Најзад, вукови су пошли да брзо сузе круг и нападну.

Вељко је дигао прву пушку и без великог нишањења повукао ороз. Један вук се, у болном завијању, закотрљао.

Вељко је вриштао од среће, дохватајући другу пушку.

Остали вукови су наставили да круже, опасно му се приближавајући.

Вељко је скинуо и другог, слажући са пуцњем сладострасни врисак.

Прескачући погођене, вуци су кренули у напад.

Мењајући брзо пушке, Вељко је пуцао у вукове, док се његова радост претварала у опијеност. А његова опијеност и његово кликовање прелазили су и на остале чобане.

Рањени вукову су постајали још раздраженији, а разјарени чопор је кидисао напред.

И сами понети Вељковим кликовањем, јурнули су чобани, на коњима, да затуцају кијацима рањене вукове.

Један острвљени вук стигао је до Вељка и бацио се на њега. Падајући уназад, под ударом вучјег тела, Вељко га је дохватио по средини, покушавајући да се закотрља, али није успео. Разјапљене вучје чељусти биле су над Вељковим грлом, кад је вук одједном клонуо.

Кад је Вељко изокренуо вука и кад је испод њега искочио, видео је се Вељков криви нож у вучјем срцу.

А у општем комешању, у измаглици, више се нису разликовали вукови и чобани.

3.

У пролеће, у време врбопуца, кад се и јагњад луче, излазио је, праћен синовим и зетовима, видински паша Пазван-Оглу, звани Пазванџија, са видинским беговима у Видинско поље, да се једни другима сити нахвале стадима.

При том је овај царски одметник, са свом свитом, желео да се покаже цару раван.

То је прилика да похвале и понеког чобанина, од свих који ће им се крај стада поклонити, јер и њихова раја нија као царска раја.

Када је се ова свита нашла крај стада пашиног, сви чобани су се гологлави клањали. Само је се Вељко снебивао. И поклонио би се и не би. Није му до клањања, а мора. Такве је покрете и направио. Само се капе није машао.

„Што ти је овај под капом?" — питао је Пазванџија Нина-агу: „Чува ли врапца под њом?"

И пре него што је Нина-ага ишта одговорио, дојахао је до Вељка Мула-паша, Пазванџијин зет и ћехаја, војни заповедник. Мула-паша је сабљом оборио Вељкову капу с главе и просиктао:

„Убудуће скидај капу с главе, иначе ћу их ти заједно скинути!"

Вељко је дохватао капу, нетремице гледајући у Мула-пашу, решен да га добро запамти — до краја његовог живота.

„То нам је најбољи чобанин." — рекао је Нина-ага.

„Шта си ти?" — питао је Пазванџија.

„Србин." — окренуо је Вељко поглед ка паши Пазванџији.

„Ниси Бугарин?" — питао је даље Пазван.

„Што бих био Бугарин, кад сам Србин?" — узвратио је питањем и Вељко.

„Не волиш служити?"

„Док морам — служићу!"

„Најбољи је и кад се треба поклати са вуцима, а и кад треба јањад лучити." — Нина-ага је скретао разговор, да до тешких речи не дође: „Каже да свако јагње по овци познаје."

„А је ли?... Како то успеваш?" — одобровољио се Пазванџија.

„Има то у једној српској песми." — казао је Вељко гужвајући капу: „Тамо се пева о Милошу Војиновићу."

„Тражићу да ми ту песму отпевају." — Пазванџија је са свитом пошао даље.

„Тај Милош је много незгодан, кад га направе Бугарином!" — довикнуо је за њима Вељко, јаросно враћајући капу на главу.

„Могли смо ове гранчице врбопуца да пошаљемо у пашин харем." — шалио се чобанин са убраном свезом врбопуца: „Тако се од була најбоље иште, а да се ништа не прича. Која врати хоће!"

„То су слуге измислиле!" — Вељко је плахо појахао коња, да му капа умало није пала с главе, јер је није добро на главу ни вратио: „Јебем ти капу, која сама игра!"

Вељко је бесно разиграо коња преко поља, онда је бацио капу у вис, па је још више дизао, пуцајући у њу прво из пушке, потом из кубура.

Из Видина, у који је паша одјахао, вратила су се, на коњима, два Мула-пашина сејмена. Судећи по оделима, оба у неком господству и војном чину. Сејмени су пришли Вељку са две

стране.

„Што пуцаш?" — питао је један сејмен.

„Морам!... Напали су ме бесови!"

Други сејмен је уперио кубуру у Вељка, а да он није ни приметио. Кад је приметио, било му је касно за ш та. Код Турака је увек тако. Најчешће иду у пару. Један прича, а други је опасан.

„Баци пушку!" — наређивао је први сејмен: „Баци кубуре!"

„Празне су!" — Вељко их је невољно бацио.

„Сјаши!" — била је следећа наредба, коју је морао извршити: „Сад ћеш пешке у тамницу, да те прођу бесови."

Док су чобани преузели његовог коња, пушку и кубуре, ћудљиви Вељко је узео своју кијачу и, поштапајући се њом, кренуо између сејмена, непрекидно гледајући у земљу, киптећи од беса, киван на себе сама.

Када су већ одмакли пољем, видећи Вељка смерног и покуњеног, сејмени су вратили своје кубуре за појас и почели се шалити међусебице, о врагу, који подвија реп, тек кад му се стуку рогови. Занети пошалицом, приближили су се један другом, а Вељку обојица. Као да је само то чекао, Вељко је, муњевито, из све снаге, једним па другим крајем дуге кијаче, држећи је по средини, распалио укосо посред глава и једног и другог Турчина. Потом је вешто примио вођице коња, тако да коњи скоро нису ни осетили кад су се Турци свукли са њих.

Сејмени су отишли врагу без медета, јер ни ђаво не воли некажњену спрдњу на његов рачун, па Вељко није морао да их затуца, као што су чобани вукове затуцали. Не само да су им главе пукле, него им је исти ударац, спреда на уназад, вратове поломио.

Покупивши њихове кубуре и пушке, Вељко је зајахао једног коња, а другог повео и у галопу се, као светлица, сјурио преко Видинског поља према шумама у даљини.

За њим су одјекнули пуцњи. Пуцали су у вис чобани, како их Нина-ага не би оптужио да су у завери са бегунцем.

4.

„Шта све знаш о коњима?" — питао је Ејуб-бег младарца Вељка Петровића, који му се, тога дана, код његове коњушнице у Параћину, понудио за сеиза.

„Знам све." — одговорио је сигурно Вељко, гледајући бега у очи.

„Шта је то све?" — питао је даље Ејуб-бег.

„Не умем да паднем са њих!" — Вељко је држао раван поглед.

„И то је све?" — подсмехнуо се бег.

„Толико сам са њих падао, да сам све остало пре тога научио." — Вељко није обарао поглед: „И биће ми велика част, честити Ејуб-беже, да ти служим, као сеиз, у твојој ергели на далеко чувеној по добрим коњима."

„Шта ти знаш шта је на далеко?" — Ејуб-бегу је годило кад му хвале коње, мада му до хвале није требало да буде, јер се за његову ергелу скоро исто знало и у Истанбулу, по султану поклоњеним коњима, и у Бечу, по за ћесара купљеним коњима: „Докле на далеко?"

„Па до Видина и даље..." — Вељко се није померао, ни погледом.

„А до Видина!" — смејао се Ејуб-бег: „До Видина! И даље!... До Видина и даље!..."

Ејуб-бег је био човек на две воде. Продавао је коње Европи и поклањао их Истанбулу. За Европу је држао своје штале у Ћуприји, где је за европске трговце имао и билијар салу. Коњушнице у Параћину биле су само за Турке. А тешко да је било виђенијег Турчина, који није желео да буде виђен на његовом коњу.

Ејуб-бегу је било непријатно што га Вељко тако гледа. Што ли је тај поглед дрско уперио? Слуге тако не гледају. Сад му је и Вељков одговор био сумњив. Мора да је младарац био у Видину.

Ејуб-бег је оборио свој поглед низ Вељка и задржао га на кубурама за Вељковим појасом. Нема сумње — дршке су им сребрене. Такве кубуре једва да имају неки српски кнезови и то само они у везировој оданости.

Ејуб-бега је подишла језа. Како ли су овога са кубурама пустили пред њега? Полако је враћао поглед, с мишљу да не погреши.

Гледајући Ејуб-бега у очи, Вељку је било јасно шта је овај видео. Морао их је закопати са свим осталим. Али га је завела његова младост и лепота кубура. Обузео га је ђаво, а лепо га је ујак Цветко опомињао. Сад, што је — ту је. Кубуре су за његовим појасом, а он је пред бегом и нема куд.

„Сиротиња си?" — питао је Ејуб-бег, као да ништа није видео.

„Све што имам, на мени је!" — Вељко је на исти начин одговарао: „Сиротиња сам!... Шта Србин може да буде, сем сиротиња, честити беже?"

„Ако те не пробам, нећу знати шта око коња знаш." — рекао је Ејуб-бег, показујући на оближње крдо ждребаца у јутарњој разиграности: „Крв им је врућа као и твоја. У сличној сте младости. Покажи ми шта знаш... Кад покажеш, видећу шта ћу с тобом."

Вељко је залазио међу ждребце, пуцкајући уснама да се не би разбежали. А кад је се дохватио гриве једног ждрепца, без обзира што је се у трк одмах дао, очас му се нашао на леђима.

„Аферим, изабрао си оног, који не да на себе." — порадовао се гласно Ејуб-бег: „Погодио си

као прстом..."

После неколико пропињања, којима коњ испитује ко му је на леђима, ждребац је почео да пристаје на све што је Вељко хтео, мада вођен без узда — само тапшањем Вељкових дланова са једне или друге стране врата.

Уз Ејуб-бега нашло је се већ неколико његових Турака, све у жељи да виде Вељково јахање. Јахање су гледали ћутке, јер обичај је да пре бега нико не може да проговори. А кад бег и проговори, први се може огласити Таиб-ага.

Вељко је показивао своју вештину и окретност у јахању голог ждрепца. Неколико пута је направио пун окрет на ждрепцу у оба правца.

Турци су се, у чуду, питали: је ли то под Вељком баш онај ждребац, кога виде, или их очи варају?

Вељко је натерао ждрепца у крдо. А кад је се и крдо нашло у галопу, Вељко је стао на леђа ждрепцу и скачући, уз радостан врисак, са ждрепца на ждрепца, променио их неколико.

„Штета што је Србин." — казао је с дивљењем Ејуб-бег: „Баш, јазук!"

„Ово нико од нас не би смео ни да покуша," — додао је Таиб-ага, који је, по обичају, први после бега проговарао: „Овај све зна."

„Овај зна и да убија!" — пројектао је Ејуб-бег: „Таиб-ага, како га преда ме пусти с кубурама?"

„С каквим кубурама?"

„С кубурама видинског Јусуф-бега!" — иако је говорио, тихо, љутња Ејуб-бега је била жестока.

„Нисам видео никакве кубуре... Само је се понудио у најам... Помислио сам да нам је, ако буде добар, добро дошао. Не иде, беже, да ти Турци буду сеизи!"

„Кад је моја глава у питању и Турци ће ми бити сеизи. Је ли те гледао у очи?"

„Гледао ме је."

„Онда ми је јасно што ниси видео Јусуф-бегове кубуре! Омађијао те очима!"

„Откуд њему Јусуф-бегове кубуре?" — питао је бојажљиво Таиб-ага.

„Зар нисмо чули да је Мула-пашиног бимбашу Јусуф-бега убио српски чобанин, који је понео његово оружје, бежећи на његовом коњу?" — Ејуб-бег је и даље гледао шта Вељко ради на ждрепцима.

„Можда то нису Јусуф-бегове кубуре. Далеко је Видин." — Наставио је Таиб-ага своје правдање, које му више није ни тражено.

„Прошло лето, кад сам Јусуф-бегу продао алата, залуд сам се са њим погађао за кубуре, тако да их добро знам!"

„Значи, он је..."

„Он је! А и сам је поменуо Видин. Изгледа, да ми је сам Алах послао кубуре. Што ли ми само и алата не врати?" — Ејуб-бег је говорио тако, остављајући утисак, ако се издаље гледа, како се диви Вељковом јахању.

Турцима, око Ејуб-бега, није више било ни до гледања, ни до јахања. Сви су били под мишљу: шта ће даље бити?

„Да ми сад припуцамо у њега?" — предложио је Таиб-ага.

„И да ждребад израњавимо?" — прекорио га је Ејуб-бег: „Може само један, ако је сигуран да ће га из прве скинути."

Настао је тајац.

„Нико није сигуран?"

Тајац се продужио.

„Морамо га мађи." — Ејуб-бег је имао план: „Али тако, да он не макне никог од нас.

Морамо бити паметнији. Луда памет — погибија готова. Ја ћу га примити за сеиза, да га заварам. Најбоље је да га макнемо на спавању... То је најсигурније. Пазите да до тада не посумња."

Вељко је, иако предан вратоломијама, видео како се прави завера. Али се и он старао да Турци не примете шта је приметио, па је пустио да га Ејуб-бег неколико пута позове да прекине јахање.

„Добро је. Бићеш ми добар сеиз." — радовао се Ејуб-бег: „Ми ћемо сад у џамију, време нам је. Алах је толико велики да му се стално ваља клањати, да би нам чинио оно што највише пожелимо. Нема доброг дана без доброг клањања. Само шта ја то теби причам? Ред је да те понудим вером. Потурчи се!"

„Нисам ја достојан турске вере, беже. Оно што је за бегове и аге, за рају не може никад бити!" — правдао се Вељко: „Док се ви, Турци, клањате, ја ћу што коња истимарити."

Кад су Турци отишли и кад се из вароши Парађина огласио хоџа са минарета, онда је Вељко опрезно обио врата беговог конака уз ергелу. Овај конак је, за разлику од беговог шареног конака у самом Парађину, где му је харем био и где су му живели најближи, био конак за госте трговце, за бегова ноћења уз ергелу и за показивање у богатству.

Ушавши у Ејуб-бегов конак, Вељко је са прве диванине скинуо шареницу и распростро је по поду. Потом је, на шареницу, почео да гомила оно највредније за чиме ће бег свиснути: више пари кубура, са сребреним и седефним дршкама различитих израда, сабљу са сребреним корицама, украшену драгуљима, сребрене јатагане, орме и коњске украсе, опет сребрене и токе у срми.

У похари беговог конака, Вељко је журио, јер није био вичан турском клањању и није знао колико може да траје. Покупио је крајеве шаренице и везао их у већи завежљај.

Двориште је прешао с мишљу кога ће коња оседлати за бег, јутрос их је, чекајући бега, све осмотрио, када је се наједном предомислио и окренуо у дно авлије, у дотрајалу стару зградицу, шупу за нешто неупотребљивог алата.

Ту се нико никад не би сакрио, мислио је Вељко, па ако буде среће, ту га неће ни тражити, већ ће мислити како је увелико у бекству. Срећа је била да Ејуб-бег није имао паса крај ергеле, јер пси и коњи не иду заједно, сем у лову.

У шупи је Вељка запахнуо силан и несносан смрад од нужника поред, који се скоро на њу наслањао. У смраду се очитовало да је већ изметом препуњен.

Ни њихов смрад нема господства, тешио се Вељко, али издржаће, јер жив човек све издржи, а ако је Србин, издржи и више, кад мора.

Ејуб-бег је одмах видео свој добар дан после доброг клањања. Како је ступио у авлију, угледао је разваљена врата конака. Мада је био у великом господству и у зрелијим годинама, растрчао је се Ејуб-бег, као да је у првој младости. Као без душе утрчао је у конак, па видећи у чему је све похаран, без душе је изашао пред своје Турке.

„За њим!" — викнуо је: „Сви за њим! Није могао далеко! Можете га и ранити, али ми жив треба!... Прво ће добити клинце под нокте, па врело гвожђе под пазуха и да нам, на крају, три дана с коца пева о старој српској слави.!... За њим! Хоћу га живог! Без њега ми се не враћајте!"

Турци су, по заповести, одјурили у ко зна ком правцу, док је Ејуб-бег остао да сачека ужину, коју ће му донети из Парађина, из шареног конака и која ће, као и увек, потрајати до вечере.

Кроз расушене даске шупе, Вељко је, са осећањем велике мучнине због оближњег смрада, гледао како Ејуб-бег дуго једе, а да сопствену глад није ни осетио.

Бегови, у свом господству, кад једу задовољни, једу дуго. А кад су бесни, опет у своме господству, једу још дуже, или да бес утаже, или да га не покажу. Ејуб-бег је био толико бесан и очајан, што је похаран и што се потера не враћа, да је јео дуго и неумерено. Јео је и што су други,

око њега, требали да поједу. Јео је сам, јер је послугу послао у шарени конак, кад већ није и њих могао у потеру да пошаље.

Пролећни сумрак се већ био увелико ухватио, када је Ејуб-бег пошао да допуни несносни смрад који је Вељко осећао.

Вељко је пустио Ејуб-бега да одреши учкур, па га је тек онда заскочио у нужнику.

Изненађени и преједени Ејуб-бег је пред Вељком скоро прецркнуо.

„Хоћеш да ти са коца певам о старој српској слави?" — викао је Вељко: „Једи своја говна Ејуб-беже. А тако ћеш и завршити!"

Вељко је окренуо препаднутог Ејуб-бега и бућнуо га у, до даске, препуњену јаму нужника. Бег је се залуд силно ногатао. Кад је дошло до ногатања, за бега је све било касно. Вељко му је само придржао ноге, док се није смирио.

Вељко је, оставивши смиреног бега у нужнику и његово силно богатство у шупи, да се потера побије, око њега, кад се врати, отворио обор ергеле и, не размишљајући које грло зајахује, кренуо да коње истерује.

Те ноћи тутњала је земља око Параћина, да су се Турци у њему питали: није ли то небески неки знак.

5.

У прву најамнину Вељка Петровића је примао ага, у другу га је примао бег, а у трећу примао га је нахијски паша. Док су га водили пред пожаревачког пашу Мухарема Гушу Вељко се питао: да ли ће га у четврти најам примати велики везир, или сам турски цар?

„Кувара бирам ја сам. Да знам ко ме може отровати." — рекао је Гуша-паша, који је био у оним годинама, кад и негда велики зликовци постају пријазни и добродушни људи.

„Није ваљда дотле дошло." — рекао је Вељко, гледајући га, без своје одбојности према Турцима, некако блаже.

„Млад си." — рекао је Гуша-паша: „Очекивао сам старијег кувара."

„Рано сам почео да кувам. Мајка ми је рано умрла, те сам од своје десете године кувао за оца, сестру и два брата."

„Ја сам у јелу много извољевао целог живота, а и сад ме је тешко задовољити." — Гуша-паша је покушавао да одбије Вељка. Али, то никако није умео. Ипак, ко зна зашто, сметала му је Вељкова младост.

„Био сам кувар у Видину, код видинског паше Пазван-Оглуа. Можеш се распитати." — Вељко се препоручивао препорукама које никад неће доћи.

„Видински паша је одметник од цара." — и пред рајетином Гуша-паша је показивао оданост цару.

„Знам, али и он једе, честити пашо."

„Која би јела волео да ти прво наредим?" — Паши је се допао Вељков одговор.

„Чорбе правим од сваког меса. Или од живине, или без меса. Само ми ваља рећи са чим да је закиселим, сирћем или грашем." — Вељко је ређао, гледајући како паша гута пљувачку: „Знам да спремам све купусе и слатке и киселе, са свежим месом, са пастрмом. Може и мешано, оно што Срби зову свадбарским купусом. Ћувеч правим да се једе ко печење. Печења радим сва."

„Остављаш ли подробицу?" — питао је паша.

„Јагњећу!" — рекао је Вељко: „Да је пробаш, честити пашо, и да ме пробаш."

Чинило је се самом Вељку, на самом пожаревачком почетку, да ће у овом службовању имати највише среће. Паша је имао људско лице и благу људску нарав.

Заборављао је да Гуша-паша није једини Турчин над њим.

Асаф-ефендија, пашин управитељ имања, имао је турско лице и лицу сагласну нарав. Управи вешт и учен, Асаф је био сваком злу вичан, а у личној снази такав, да га и покаже у свакој прилици. Своје лице и своју нарав Асаф-ефендија је одмах Вељку показао.

Али, пре него што је се Асаф таквим показао, Вељко је осетио неспокој.

Није Вељка онеспокојавало сазнање да неће кувати само за пашу, већ и за његов харем. Њега је онеспокојавала момачка мисао о харему, слутња и близина оних које су иза високих пенџера, а иза њих и иза зарова на лицу.

Било је пролеће, које је та осећања будило и код оних код којих су се та чувства ретко јављала, а камо ли код Вељка у његовим годинама. Он је био у годинама кад га је мисао на жене држала непрекидно, сем кад му је играла глава, да су га од те мисли знале и препоне да боле.

Мисао на пашин харем и на лепе жене у њему, бар паши до ружних није, терала га је и на

песму, док је, иза конака, окачивши ченгеле за најнижу грану крушке у цвету — редио заклано јагње.

Редио је јагње и певао из свег гласа:

"У девојке црне очи, а у мене не;
многе сам их целивао, већ ме воља не.
У девојке бело лице, а у мене не;
много сам га обљубио, већ ме воља не.
У девојке грло бело, а у мене не;
много сам га миловао, већ ме воља не.
У девојке беле дојке, а у мене не;
много сам их угризао, већ ме воља не.
У девојке бели пупак, а у мене не;
много сам га протрљао, већ ме воља не."

„Шта радиш ту, билмезу један?" — привучен Вељковом песмом иза конака се појавио бесан и у јарост изобличен Асаф-ефендија.

„Редим јагње... за подробицу." — одговорио је мирно Вељко, не одвајајући очи од посла и грло од песме: „У девојке..."

„Нашао си где ћеш да га редиш..." — викао је Асаф-ефендија, одгурнувши Вељка од полуодераног јагњета.

„Овде је најбоље, према мојој висини!" — Вељко није схватао.

„Према твоме кривом!" — Асаф је скидао ченгеле са крушкине гране, не скидајући јагње: „Још се и дереш под пенџерима пашиног харема!"

Асаф-ефендија је понео јагње, са ченгелама, на место где су се дотад редили заклани брави.

Покупивши ножеве и судове, Вељко је пристајао за Асафом.

„Заћеш ли тамо још једном, распорићу те, као овог брава!"

Вељко је ћутао, гледајући у криви касапски нож у својој руци и, не откривајући задње мисли, латио се даљег посла.

Асаф-ефендија је надгледао Вељка, док је из фуруне вадио печену јагњад, док их је транжирао, док је транжирано печење, вадећи из печених јагњади у цревцима испечену подробицу, стављао на дрвене послужавнике и, чудећи се оном шта ради, слагао их на полице рафа у зиду.

Вељко је тек на крају схватио да је раф долап, иза кога се ништа није видело, пошто га је Асаф-ефендија окренуо и пошто се сво силно печење нашло с друге стране зида, у пашином харему.

„Колико их је?" — питао је Вељко.

„Не мисли да су тамо лепе жене." — наређивао је Асаф.

„Колико их је?"

„И за помисао можеш изгубити главу."

„Колико их је?"

„Не тиче те се!"

„Честити Асаф-ефендија, за колико душа кувам?... Лако је са печењем..."

„За четрдесет две... и не мисли!"

„Мислим..." — рекао је шеретски Вељко: „...да ће се паши допасти подробице."

Паши су се, алавом и гладних очију, подробице толико свиделе, да је се решио да их

свакодневно једе, док му на крају не дојаде.

Али Вељко није престајао да мисли оне задње мисли, о којима се толико не говори, на оно на шта му Асаф-ефендија, најжешћим претњама, забранио да мисли. И те задње мисли, подилазећи га у жмарцима, постајале су му прве и чиниле су га уочљиво нестрпљивим.

Кад човеку, поготово младарцу страстима невичном, дођу такве запаљиве и устрептале мисли, нема тога разума који ће га на чекање згодне и праве прилике определити и који ће га у срљању уставити, јер страст се никад не обазире на опасности и неизвесности. Чак велике опасности тада и обичну природну страст, својствену узрасту, чине величајном.

Цело прво пододне свог пожаревачког службовања, с голицавим мислима на пашин харем с оне стране долапа, певао је Вељко Петровић у кухињи срамотне и изазовне песмице. Тепао је, задовољно, или мумлао на незгодним местима, као да их је се сам пред собом стидео:

"Да је мени пике и паприке,
Да направим кривом киселицу."

Окретао је Вељко ову песмицу и окретао се долап.

Спремао је послужавнике после ручка.

Служио је кисело млеко и баклаве за ужину, прислушкујући шта се дешава с друге стране.

Са друге стране се ни глас, ни шапат није чуо, а тишина је повећавала његов неспокој.

Послужујући вечеру, Вељко је на једну полицу, са три послужавника, ставио гранчицу врбопуца, кришом, да је Асаф не примети.

Дуго је чекао да се вечера у харему заврши. Чинило му се да се ово чекање претвара у дреждање.

Најзад је Вељко, са нестрпљењем, које ни Асафу изгледа није промакло, сачекао да се, после вечере, долап из харема поново окрене, јер се и могао окретати са оне стране на, којој је раф.

На полицама, на први поглед, није било врбопуца. И његово разочарење је било превелико.

Као што је његово разочарење било превелико, тако његовој вилености није било краја, када је, распремајући раф, под она три послужавника, на оној доњој полици, пронашао три гранчице врбопуца. Гранчице врбопуца су биле здробљене и скоро се у прах претварале. То није било од притиска послужавника, већ од сасушености. Врбопуц је у харему био чуван најмање годину дана.

Вељкову виленост заменио је страх, али не страх од страшног Асаф-ефендије, који је сам упалио лојаницу и отпратио га, своје сигурности ради, на сеник на спавање, већ од онога шта ли је иза рафа.

Био је то највећи страх девца, пред изгледни губитак невиности.

Вељко је био девац и осећао је тај страх.

Покушавао је он да се раније лиши те беде, али добре прилике за то није било.

У Леновцу се причало, како младе Влахиње, девице, с прве јесени, пред своје свадбе, вечерима излазе на сенике крај села, да би ту од српских чобана невиност изгубиле. Такав је, веле, стари влашки обичај! Нема веће срамоте за Влахињу, него да се невина уда. Оне које нису успевале да нађу српског чобанина, морале су то саме себи да ураде нечим чврстим. А, опет, оно најчвршће је у младих српских чобана.

Два септембра је Вељко, откад му је брада почела да расте и горе и доле, прецоњао ноћи, са јаранима, на сеницима код влашких села. У ноћ су касно, призивајући девице, певали из свег гласа:

"Ој, девојко, с Дунава,
Што си доле руњава?
Ој, девојко, Влахиња,
пошто ти је јарина?"

На крају су се песмом надлајавали са сеоским псима, али Вељко није ни једној девојци невиност узео, па тиме ни своју није изгубио.

Уверавајући се да је слатки страх највећи страх, Вељко је на сенику сачекао да се све смири око пашиног конака.

Страх га није пустио ни када је се одлучно, савлађујући га, запутио назад. Кад пред силом није узмицао, мислио је одлучан, неће узмаћи ни пред одалискама, ма шта му се десило. Уосталом, сам је почео са врбопуцом и мање би му било право да му нису узвратиле.

Под окриљем ноћи Вељко је ушао у кухињу и, не палећи лојаницу, повадио полице из рафа. Ушао је у њега, сав устрептао, и из све снаге завртео га са собом.

Ступио је у харем без одговора који је непрекидно смишљао: шта ће прво рећи кад у њега ступи.

А кад је у њега ступио, Вељко није ни требао ишта да говори.

Као што се већ цео пашин конак смирио, тако се смирио био и пашин харем, сем врбопуцних одалиски. Њих три су делиле једну од петнаестак харемских соба.

Одалиска која је Вељка сачекала, дала му је, прстом на устима, знак да ћути и он је, са олакшањем, знао да неће проговорити, док из харема не изађе.

Препустио им је се без гласа, а њихова миловања су му доста говорила. И све је отпрве разумео.

Ни сам Вељко никако није могао да схвати: како тако вешто ради оно, што ради први пут, за шта је само знао из песама и из безобразних пошалица. Сања ли то, или ради оно што је често сањао. Допуштао је да раде са њим шта хоће, онима које су знале шта се са њим урадити може, а нарочито са њим на једном његовом месту.

Над амбисом, који се да добро и страсно обухватити, Вељко Петровић је три пута тражио дно под собом.

Било му је дошло да до краја допева ону песму, коју му је Асаф-ефендија прекинуо:

"У девојке беле ноге, а у мене не;
Многе сам их надизао, већ ме воља не...

Није је допевао. Боље је и слађе то радити од певања. И радио је. Било му је ко у песмама. Три пута је напојио коња међу литицама ногу.

Три пута је те ноћи Вељко губио невиност. И хвалио је Бога за дарежљивост — што трипут помаже.

Једино се није надао умору, који га је на крају савладао. Тренуо је с мишљу: како овде, у пашиној служби, неће заноћити с миром.

Кад су се огласили први петли, дигао се и Вељко од задовољних одалиски.

6.

Асаф-ефендија је, у својој оданости паши и повереној служби управитеља пашиних имања, устајао увек пре првих петлова.

Хтео је да први он све избуди и да његова воља буде старија и од петлова и њихове природе.

Прво је Асаф-ефендија потражио Вељка на сенику. Не нашавши га на сенику, пошао је у кухињу. У кухињи је видео извађене полице и долап окренут у харем, па га више није морао ни тражити, већ је пошао по војнике, бирајући оне који ће знати да сачувају тајну и пашин углед међу Турцима.

Стража је била пред долапом, када се он завртео и када се Вељко појавио.

Како је се појавио, Вељко је добио жесток ударац кундаком у чело. Ударац га је својом силином вратио назад у долап. Он га је, у магновењу, поново завртио, поново се нашао у харему и полуошамућен јурнуо кроз њега.

Тако је и измакао, док су сејмени морали около, и домогао се куле извиднице, којој је један зид био и спољни зид пожаревачког утврђења.

Са отвореног врха куле, Вељко је само назирао дубину провалије иза спољњег зида. Назирао је доле и крошњу дрвета, неколико метара од зида удаљену. Погледао је унутра у утврђење и видео да сејмени већ стижу под кулу.

Залетео је се Вељко и скочио у расвит и измаглицу, колико је могао даље.

Скок је, ипак, био далек до крошње дрвета. Ударао је телом о њене гране. Хватао је се рукама за гране, које су се ломиле, али које су га у паду и задржавале и ублажавале коначни удар. Од задњих грана до тла остало му је око три метра.

Угруван, изгребан и од грана изубијан, Вељко је пао на тло.

Искрвављене руке биле су му пуне накиданог врбопуца. Скочио је у крошњу врбе.

С муком је се дигао и посрљао напред. У пожаревачки рит.

Бежао је кроз трску и измаглицу, док су се са куле, за њим огласили пуцњи пушака. Турци су пуцали насумице, али ће га сигурно потражити. Зато је морао што даље. Бол у нози постајао му је неиздржив.

Срљао је Вељко и посртао, а свест му се на моменте мрачила. Покушао је да изађе из јарка, али је посрнуо. Није могао да се усправи, али се на брег извлачио и ногама и рукама, рукама чак више. Омицао се, али се није смиривао.

Најзад се Вељко ухватио за неко дрво и уз њега почео да се извлачи.

Дрво се наједном померило и задњим крајичком свести Вељко је појмио да се ухватио за коњско копито.

ХАЈДУЧИЈА ВЕЉКОВА

Сѐрбліи

1.

Вељко Петровић је споро, а могло би се рећи и веома опрезно, долазио свести.

Велика и преко поколења дуга мука учила је Србе сваком опрезу. Он им је био у крви, већ урођен. Њихове песме о хајдуцима говоре: како се у одсутним приликама праве мртвим и како, тако учињени мртвим, издржавају најтеже муке не одајући живот.

Вељко није морао да издржава силне муке у овој својој прилици, али је свести долазио са опрезом, са којим се, вели пословица, Срби и рађају, проверавајући шта их чека у новом стању.

Пре него што је очи отворио, присетио се свега што му се издогађало. Али му то није помагало. Није знао где је.

У мах је отворио очи, а потом их брже затворио и полако се присећао шта је у магновењу видео. Био је у шуми. Лежао је на пропланку, на некој трски. Имао је, чак и свежањ као узглавље.

Једва приметно је померио главу и поновио поглед. Смотрио је кубуре поред узглавља. Видео је и неке људе, силно наоружане.

Ко су они? — питао се Вељко: Турци нису. Турци би га већ убили. А ни мртвом, му не би кубуре оставили.

Дохватио је Вељко обе кубуре и, уперивши их унапред, усправио се нагло у седећи став и, притом, тек, осетио силан бол у нози, утегнутој каишем од узде између две полутке, једне исте одебље букове гране.

„Није се с тим играти, којекуде, момче." — пришао му је крупан човек, без икаквог опреза, гледајући га равно и равнодушно у очи, и с обе руке истргао му обе кубуре из руку, ухвативши их огромним шакама за цеви.

Ни Вељко није знао зашто није орозе повукао. Чинило му је се као да их није ни држао, да је крупном сам кубуре пружио.

„Могао си неког да осакатиш, којекуде." је људина, гласом у којем није било ни љутње: „Три дана јечиш без свести... И одмах за кубуре."

„Нисам знао где сам." — Вељко је гледао у празне шаке. Стиснуо их је, да види колико су малаксале.

„Не машај их се, којекуде, ако их скресати нећеш! Кад ти њих слажеш једном, други пут ће оне тебе." — људина је вратила кубуре Вељку уз узглавље: „Како ти је?"

„Гладан сам." — рекао је Вељко, осетивши да нема веће опасности.

„Онда си, којекуде, ко и ми."

„Ни сад не знам где сам."

„Код хајдука си. Не бој се. Нико ти овде бујрум неће рећи." — насмејао је се људина његовој бризи, која се и страхом могла звати.

„Ти си ме спасио?" — питао је Вељко.

„Ако сам!"

„Хоћу да знам, коме да целог живота треба да благодарим."

„Шта имаш да ми благодариш?" — чудио се људина.

„Спасио си ми живот."

„Једном ко ни једном. Живи ти, благо мени."

„Ипак, који се?" — питао је Вељко.

„Ђорђије Петровић, зову ме и Карађорђе, Турци нарочито!"

„И ја сам Петровић — Вељко... Чекај, ти си онај што је највећег делибашу турског Авди-башу тукао женском пракљачом." — Вељко је говорио са истим одушевљењем, са којим је то негда чуо: — „Прича се, да му ни једно ребро није остало у два комада..."

„Много се прича." — рекао је беспоговорно Карађорђе, решен да скрати благодарење, али и даља запиткивања: „Ти си имао срећу, што смо три дана у заседи чекали пожаревачке зликовце — харачлије, да се из српских села са харачем врате... А зликовци су имали срећу, да су сејмени за тобом пошли право на нашу заседу... Сад, којекуде, шта је боље што смо тебе спасили, или да смо те пустили Турцима, а сачекали зликовце са отетом народном муком. Видећемо шта смо тобом добили."

„Јеси ли харамбаша?" — питао је Вељко, гутајући ово као могућ прекор.

„Ово је дружина Станоја Главаша. А ја сам, којекуде, понекад само у њој."

„Само, кад се чекају зликовци и харачлије." — одважио се Вељко: „Знам ја: ти си харамбаша над харамбашама!"

„Ништа ти не знаш." — одбрусио је Карађорђе: „Ја сам само побратим харамбаше Станоја Главаша. А, одавде до Цариграда, хајдука већег од њега нема."

Карађорђе, спрам Вељка, више данима није проговорио ни речи. Дотле је се у Вељку јављала жеља да за њега, једном, овај исти Карађорђе каже — да већег хајдука до Цариграда нема.

Цео хајдучки бивак, на широком пропланку у непрегледној Дубонској шуми, погледао је, данима, хајдучког харамбашу Станоја Главаша. Сви су га чекали, а нико да каже куд је отишао.

Карађорђе је дане проводио у биваку и око бивака, а напуштао га у време сунчевог прехлада и враћао се у разданак пред изгрев. По уморним коњима, које је свакодневно мењао, могло се наслутити да је пола Србије, обноћ, у бог зна ком правцу, са ко зна којом намером, пројахао.

И Вељко Петровић је, у свом нестрпљењу, под пажњом хајдука Ћирила, званог Ћире, вичног хајдучији и многим људским вештинама, понајвише видарењу, лечењу хајдучких рана и поткивању хајдучких коња, који му је сломљену ногу утегао у букове полуоблице, са зебњом цотао по хајдучком биваку. Карађорђе му је рекао шта су његовим спасом пропустили, али није рекао: хоће ли га Станоје Главаш у дружину примити.

У биваку је постајало све несносније, ништа није теже хајдуку од чекања у биваку. Мука је хајдуцима, ако нису у заседама.

Када је бивак обузела зебња, појавио се Станоје Главаш, са три хајдука и са десетак претоварених коња.

Карађорђе се дуго здравио са Главашем, као да су један другом на славу дошли.

Товари на коњима били су под покривачима, па се само могло слутити шта је у њима. Само је први товар имао два бурета са обе стране самара. Бурад су развеселила хајдуке, а изазивале су их славине на њиховом су их страсно гледали са раздаљине.

Не чекајући знак харамбаше, хајдук Ћира се својим видарским послом, загледајући поткове коња, приближио брадима. Када је одврнуо славину потекао му је у уста зрнаст млаз који је морао одмах да испљуне, затворивши славину да се барут не расипа.

Мушки смех се расуо хајдучким биваком. Ћирина догодовштина је, својом веселошћу, заменила њихово разочарење да у брадима није вино.

Са Станојем Главашом је стигло све што је чекао Карађорђе. Величина товара показивала је да он спрема нешто превелико, а за то је само Главаш могао нешто да зна.

Сви хајдуци су добро знали да се ваља добро удаљити кад у поверењу разговарају Станоје Главаш и Карађорђе. Они су увек прво говорили оно што само њих двојица могу да знају. Једино

то није знао Вељко Петровић.

„Драгутин ти, брате Ђорђије, поручује, да су сви дукати, прећашњи, које си дао, овде у пушкама, у олову, у баруту и у кремењу." — чуо је Вељко, пре него што су његову близину приметили.

„Знаш ли ко нам је врбопуц?" — питао је Карађорђе, гледајући у Вељка.

„Знам." — рекао је Главаш: „Бећар који је спавао у пашином харему. Велика брука за пашу."

„Није ми, онда, жао што харачлије не сачекасмо." — казао је Карађорђе: „Откуд код паше?"

„Унајмио му се за кувара. Сад Турци измишљају; како се заиграо са момцима клиса, па није на време паши зготовио вечеру."

„Онолика потера за пашину вечеру." — смејао се Карађорђе од свег срца, гледајући благонаклоно Вељка. „Добили сте кувара, док му нога не прездрави."

„Добио сам још једног који би јебао гују у око. Можда од свих најгорег."

„Ипак ми га чувај." — Карађорђе је својим момцима дао знак да приме товарне коње.

„Може ли се белај сачувати?" — питао је Главаш: „Убити Турчина није што и лећи у пашин харем!"

„Брате, Станоје, лежали смо у разним бусијама, али у харему ни један нисмо. Зато га чувај." — Карађорђе се чак радовао: „Хајде, људи, остајте ми због ом."

Вељко Петровић је радосно гледао за Карађорђем. Његову радост плавила је сета: што се Карађорђе, у одласку, није са њим поздравио, онако како се поздравио са Главашом при сусрету.

2.

„Шта си нам ово скувао Вељко?" — питао је Станоје Главаш.

При хајдучком ручку, иако је казан један, харамбашино је јело прво.

„Страх." — одговорио је Вељко.

„Шта море?"

„Шумски страх." — шалио се Вељко: „Зеца на хајдучки начин."

Страх је био добро куван и сви су уживали, правећи досетке — да је срећа да зечеви из казана нису побегли.

„Ово је последњи ручак који сам кувао." — рекао је Вељко Петровић харамбаши Станоју Главашу, кад му је овај похвалио јело: „Доста сам био кувар Вељко, сад хоћу да се покажем као хајдук Вељко."

„Још би ногу могао да чуваш." — опоменуо га је Главаш.

„Гледај!" — Вељко није хтео да се убеђује. Из места је прескочио ватру и казан над ватром: „Ако ме ко из места прескочи, кувачу цело лето."

Главаш је дуго гледао по хајдучкој дружини, из које се нико за скок није јављао и схватио је да нема куд, сем сам да скаче.

„Дружино, је ли ико од вас туцао бикове?" — питао је Станоје, најзад.

„Ја сам, харамбашо, за невољу, док још нисам био хајдук, па сам и вепрове штројио." — јавио се хајдук Ћира.

„Ја сам са оцем једном држао бика, док га је ујак Цветко туцао." — смејао се Вељко, радостан што му се казан више не помиње.

„Спреми, Ћиро, маљице за сутра." — заповедао је Главаш: „Ти ћеш, Вељко, држати бика, заједно са Милијом."

„Мани се спрдње, харамбашо." — приговорио је Милија: „Ја сам озбиљан човек и хајдук."

„И бик је такав." — Главаш није хтео приговора: „А нећу да се бику ишта друго деси. Само да му се счукају јајца!"

Хајдуци су се подгуркивали и смејали, да је Милија био спреман да прасне, па и да се кубуре лати.

„Није спрдња, Милија, није." — прекинуо је Главаш подгуркивања: „Наш пријатељ и јатак Маринко Мијатовић жени сина прелепом девојком. Како се он нама налазио, ред је да се ми њему нађемо."

„Где је ту бик?" — питао је Милија: „Зар ће Маринко прво туцати бика, па га онда пећи?"

„Ја сам Маринку обећао: да му силни Мула Ахмет неће доћи на свадбу."

3.

У свој својој сили и својој бахатости, у свом своме зору и својој надутости јахао је Мула Ахмет кроз Дубонску шуму, док га је на раздаљини, која његовом господству одговара, пратио његов сеиз.

Док је и коњ под њим опонашао његову силовитост, сав понет Мула Ахмет мишљу на лепу младу у Мијатовићима, која прву ноћ мора лећи с њим, није ни приметио, издаље, да га је на сред пута чекао Вељко Петровић.

Кад је видео Вељка, обесни Мула Ахмет се помамно машио камџије.

„Шта је рајетине!" — викнуо је нагонећи коња на Вељка: „У поклон!"

„Стој, Турчине!" — у Вељковим рукама су се наједном створиле кубуре.

Иза је с пушком изашао хајдук Милија, који је на нишан узео сеиза.

Видео је гороломни Мула Ахмет да ће му камџија доћи главе, поготову кад је са обе стране пута спазио хајдуке Милију и Ћиру.

„Сјахуј, Турчине!" — љутио је се Вељко.

„Рајо, побогу, шта ти је?" — покушавао је Мула Ахмет да се спасе.

„Ми нисмо раја, ми смо хајдуци." — Вељко је скоро оборио Мулу Ахмета са коња, истргавши му камџију: „Ја сам хајдук Вељко Петровић."

„Даћу откуп!" — викао је Мула Ахмет.

„Куш, море!"

„Даћу откуп! Немојте ме убити."

„Нећемо, ако не морамо." — рекао је иза хајдук Милија.

„Не морате! Даћу откуп!" — Мула Ахмета је ово охрабрило: „Склони овога!"

„Ако не слушаш, склонићу ја тебе!" — одвратио је Милија.

„Стани уз букву!" — наређивао је хајдук Вељко: „Окрени јој се лицем. Сад је загрли! Чврсто!"

Мула Ахмет је радио што му је наређивано. Схватио је да га можда послушност може спасити. Чврсто је обгрлио одебљу букву, дебљине младог женског паса.

Букви је пришао хајдук Ћира и везао Мула Ахмету руке, тако да му је она остала у чврстом загрљају. Потом му је једним потезом отргао појас и одрешио учкур.

„Сјаши, гледај!" — наредио је хајдук Милија сеизу: „Ово досад ниси ни ти видео."

„Сад јеби букву." — заповедао је хајдук Вељко одоздо до паса голом Мула Ахмету.

„Људи, шта вам је!" — колико је малопре био силан, толико је Мула Ахмет постајао јадан.

„Зар ниси пошао у Мијатовиће?" — викао је хајдук Вељко: „Хоћеш да се први попнеш на српску младу! Хоћеш на право прве брачне ноћи и узимање српске невиности?... И буква има двадесет година! И она је српска. И невина је! Па видимо да ли ћеш и њој узети невиност?. Јеби!"

„Људи, не понижавајте ме... ја сам бег! Даћу откуп."

„А што си нас досад понижавао? Ником ништа. Јеби!" — у Вељковим рукама звизнула је Турчинова камџија.

Мула Ахмет је почео да се грчи уз дебло, које је обгрлио и опкорачио.

„Шта је? Не иде Мула Ахмете?" — питао је Вељко, док му је глас постајао брижан: „Ако не иде, нисмо ни ми без срца... Ћиро, помози човеку, да се више не мучи са српском невиношћу."

Ћира је, сада, са дрвеном маљицом у рукама, пришао Мула Ахмету и, уз равномерне захвате, неколико пута ударио маљицом на висини Турчинових рачви. Сваки Ћирин ударац био је пропраћен криком Мула Ахмета. Од удараца је ситно треперило лишће у крошњи букве. А на Турчинове крикове — дизала су се јата птица над Дубонском шумом.

4.

Омилио би се брзо свим Главашевим хајдуцима Вељко Петровић, срчан, окретан и ведар, да није пристајао свуда први, само да не буде у биваку, да се при томе није охолио и напињао испред свих и знао понети се више него што треба.

Ма колико му лудости на младост одбијали, многима је хајдуцима сметало што се Вељко толико хвалише и што их у јунаштву и вештини стално зачикава и изазива на надметање.

Кад се једне вечери, у пуном хајдучком биваку, Вељко хвалио да у целој Главашевој хајдучкој дружини нема стрелца мимо њега, прекипело је самом харамбаши Станоју Главашу, па је одлучио да стане на пут даљем Вељковом надимању и да му покаже како се још ребри, док се прси.

„Мислиш ли ти стварно да све можеш из пушке да погодиш?" — питао га је строго и тражио тачан одговор.

„Могу. Из моје пушке све могу." — Одговорио је Вељко, изненађен помало строгошћу у Главашевом гласу.

„Можеш ли са педесет корака раздаљине, са једним пуцњем, да угасиш свећу у мојој руци?" — питао је даље Станоје Главаш.

„Да угасим свећу у твојој руци?" — поновио је Вељко, питајући се: куша ли га то харамбаша Станоје.

„Зар би се на то усудио?" — Главаш је терао што је наумио, осећајући да је близу крај Вељковог кочоперења.

„Би ли се ти усудио да држиш свећу?" — Вељко је хтео да каже како се не би на ту лудост усудио, да тако гаси свећу, па ни сам није веровао својим речима, као да их је рекао неко други.

На Вељково питање Станоје Главаш је само устао, узео свећу у руку и почео да одбројава кораке, доста сигуран да ће Вељко одустати и да се неће усудити да пуца.

Није ни Вељко Петровић имао куд. Питање части било је и питање његовог даљег останка у овој хајдучкој дружини. Са тим Станоје Главаш није рачунао, али више нико није могао назад.

Сви хајдуци су то добро знали. И, мада је сваки од њих желео да спасе свога харамбашу ове луде и готове погибије, остали су сви скамењени, узетих језика, укочених вилица и у једном нетремичном погледу у Вељка Петровића.

Вељко је устао запињући свим силама, јер нешто га је силно вукло да остане седећим. Осећао је како му тело малаксава, како ноге, на које је стао, нису његове ноге, као да су дрвене и као да је њима несигурно подупрт... Мислио је: колики ли су само Главашеви кораци, кад се на педесет корака он више не види, већ се и сам пламен свеће свео на величину обичног свитца...Осећао је Вељко како му руке једва дижу пушку и како ништа теже у свом дојакошњем животу није подигао.

Из страха, да ће га руке издати, ако буде дуго нишанио, како је подигао пушку Вељко је повукао ороз.

Када се страховити пуцањ разлегао, који су сви очекивали, а који је опет све пресекао, јер се у толиком очекивању чинило да је се и небо проломило и да је се земља отворила и када је нестало свитца у кога се оно пламен свеће преметнуо, онда се Вељко Петровић строваліо у голој

води.

Три дана је Вељко Петровић бунцао у летњој грозници, уз бригу свих хајдука дружине Станоја Главаша.

5.

„Ево Турака." — рекао је хајдук Вељко Петровић, спустивши се у малу хајдучку заседу из храстове крошње, одакле је погледао на Цариградски друм према Београду и додао: „Једва да их има три пута више од нас."

„Оволиким се Турцима нисмо надали." — бринуо је хајдучки харамбаша Станоје Главаш над делом своје дружине у овој малој заседи код Баточине, а бриге је за невољу и било: „Бар их је двадесетак, а ми смо само шесторица..."

Данима су, у Шумадији, на више путева у више заседа, чекали Главашеви хајдуци повратак пребогатог врањанског трговца Турчина Османа Кариман-бега, који је силне браве протерао кроз целу Србију, да их преко скеле на Сави, на Забрежју, прода Аустријанцима за царску војску.

Мерили су и процењивали бегова стада и Станоје Главаш и Карађорђе Петровић. Небројено стадо донеће му небројено благо. Биће хајдучка и српска срамота ако Осман Кариман-бег то силно благо кроз Србију пронесе, а да га не оплене. Пронесе ли га, може га целе зиме бројати — на хајдучки образ. Кад Османа Кариман-бега оплене, знаће добро сви српски хајдуци да им се четовање позлатило, зашто су цело пролеће и лето хајдуковали, затварајући путеве по Србији да дахијски зулумћари, из Београда и других несрећних градова, што мање, и на најмањи прохтев зла, у народ иду.

Оплене ли Османа Кариман-бега, моћи ће Главашеви хајдуци мирно у зимовнике по јатацима. А Карађорђе ће имати са чим да купује целе зиме пушке и барут од Драгутина трговца из Земуна и да оружа народ против дахија и њиховог кварног зла, које и од теста брже нараста.

Није Осман Кариман-бег ни у пола имао у пратњи оволико Турака, када је кроз Србију терао стада. Стада су му терали чобани Срби, које је још са скеле у Забрежју вратио.

„Боље би било да смо сви остали заједно, уместо што смо се по толиким заседама расули." — Уздахнуо је хајдук Ћирило, у веселости наречен Ћира, који се и кладио, тврдећи, да ће се Осман Кариман-бег враћати Цариградским друмом, јер ако је са стоком ишао пасом, да у тежини не калира и да се тешки волови не подбију, враћаће се с благом куда је најсигурније и најбрже: „Добио је и дахијску пратњу. Злато не иде само и без заштите. То су све Анадолци, делије."

„Да и те низ нишан осмотрим." — рекао је хајдук Вељко.

Станоје Главаш је погледом старешине пресеко Вељка. Нека се мане својеглавих мисли и накана.

„Боље да их наше очи нису виделе." — рекао је хајдук Ћирило, у коме више није било ни трага од веселог Ћире.

„И њих пушка бије." — изазивао је Вељко.

„Који је главни делија?"

„Онај у средини, поред бега. То им је харамбаша"

Станоје Главаш је Ћирилове речи чуо као прекор, а Вељкове као луд изазов. Није било лако Станоју Главашу. Да пропусти Турке, неће му опростити ни хајдуци његови, а камо ли српски народ. Ови хајдуци у овој заседи — они ће га разумети. Они у другим заседама — неће. Још ће му и српски слепци кукавичлук испевати. Да нападне Турке, то је већ готова погибија. Са оволико хајдука тешко да се и изненађење може направити. Можда са лудом срећом. Али та луда срећа не

прати тако често храбре — како то народ прича и верује. И срећа је курва. И лако мења стране.

Нападне ли Турке са оволико хајдука, заседа ће очас постати замка и ловци ће брзо бити уловљени. Видео је Станоје Главаш како су сви његови хајдуци, у овој заседи, са зебњом гледали у Турке док се приближавају и у њега, који им је већ заповести морао издати. Никоме, ни за какво благо, није било до погибије. Свима је у мислима била хајдучка изрека: није хајдук дрво врбовина, кад се посече — неће се омладити. Сви неустрашиви хајдуци били су зебњом укочени, сем једног, којег ни у заседи није место држало. Лакше би било Главашу да им није харамбаша и на трен је пожалио што му није луда и усијана глава, попут Вељкове.

„Шта то радиш, Вељко?" — Главаш је у чуду видео како је Вељко скупио све пушке, дуге хајдукуше, од хајдука у заседи.

„Сад ћу ја делије као вукове у Видинском пољу."

„Ништа ти нећеш, јер им и не можеш ништа. То су панцирлије." — рекао је Станоје Главаш, уверен да се харамбашина реч двапут не понавља и да више не говори, док не смисли шта ваља урадити: „Ови не држе свећу. Таква им је вера!"

„Гађаћу их у веру!" — рекао је хајдук Вељко, нишанећи: „Гледај, где! Док ти докажем, проћи ће ми главни делија."

Вељко је повукао ороз и главном делији је слетела чалма са пола главе, док је овај, полуобезглављен, наставио неко време да достојанствено јаше поред Османа Кариман-бега.

„Удри!" — процедио је Станоје Главаш, машивши се пушке и преузевши на себе већ почињену лудост, од које се натраг није могло. За њим се сложно огласила цела хајдучка заседа пуцњима из кубура.

Смењујући пушке, Вељко је још брже скидао чалме Турцима, обезглављујући делије

Делије у које Вељко није стигао да пуца, препаднути пуцњима кубура, које их нису домашивале, дали су се у бег, заборављајући да су у пратњи Османа Кариман-бега.

Најзад се и бег дао у бег.

„За њима!" — викнуо је хајдук Вељко, јурнувши сам безглаво из заседе, јер је своју заповест само он и послушао.

Нису остали хајдуци у заседи били хајдуци од јуче — као он, Вељко. Знали су добро, да се само харамбашина реч слуша, ако је он ту, или, ако он није ту, реч онога кога је он одредио. А харамбаша Станоје Главаш био је ту, одговоран, сваког часа, за оне који су му под заповест своје главе поверили, које мора чувати боље него своју и држао се главног хајдучког наука: да је највећа лудост и готова погибија дићи се из заседе и без коња поћи у потеру за коњаницима.

„Стој! Врати се!" — викнуо је узалудно и бесно за Вељком Станоје Главаш, с мишљу како му је он гори од Турака, псујући час кад га је Карађорђе на рукама донео у хајдучки бивак: „Нећу те с буклијом звати да не гинеш."

„Морамо променити заседу...Ако се делије поврате.." — подсетио је Главаша хајдук Ћирило, док му се у гласу осетио жал што нису и они пошли за Вељком.

Хајдук Вељко није одмах јурнуо за делијама, већ у страну, за једним турским коњем, који је у узенгијама још вукао мртвог делију, што га је и смело у страну и сапињало. Одмах је Вељко схватио да мртвог делију не може очас извалити из узенгија, па га се ослободио са седлом, пустивши колан. Потом је се, не часећи, бацио на голог коња, који је одмах осетио на себи рођеног јахача, и јурнуо за бегом.

„Бежи, беже, побећи ми нећеш."

Брзо је Вељко стигао Османа Кариман-бега. Бег, од свога господства, није знао ни да бежи главом без обзира и поред доброг коња под собом, бољег од оног под Вељком.

Повијајући се с једне и с друге стране голог коња, који је већ наслањао главу уз сапи беговог коња, пустио је хајдук Вељко да бег уназад насумице избаци обе кубуре. Даље, није допустио

бегу да се маши јатагана, јер је већ јахао за њим истог коња и држао му своју кубуру на десној слепоочници.

„Не гини лудо, беже."

„Шта хоћеш." — бег није хтео да гине.

„Да ме не натераш да те убијем."

„Шта да радим?"

„Устави коња."

Бег је уставио коња.

„Лепо ми пребаци кајасе узде преко твоје главе."

Бег је и кајасе пребацио.

„Додај ми полако твоје кубуре."

„Знаш да су обе празне."

„За мојим појасом биће опет пуне... Откопчај ћемер... Пази, сам знаш колико је тежак."

Бег је откопчао ћемер и полако га протурио Вељку.

„Извади ноге из узенгија." — наредио је Вељко, а бег га је опет послушао: „Сад се превали на леву страну и немој сам да сломиш врат, ако ти га ја сломити нећу."

Бег је гекнуо о ледину.

„Оставићу ти голог коња, Кариман-беже. Једино га мораш сам ухватити."

„Зар ме стварно нећеш убити?"

„Требам ли?"

„Не знам."

„Ја знам. Нећу те убити."

„Кад си ми све узео и живот можеш... Хоћеш ли да ти њега благодарим. Само ми кажи: што ми га поклањаш?"

„Којешта, Кариман-беже, ништа ја теби не поклањам... Ја само хоћу да ми блага донесеш још... Имаћеш ти и догодине стада, а ја ћу, ако Бог да, опет држати заседу... Не пече се кокош која носи јаја!"

Кад се вратио хајдуцима, које је дуго до у ноћ тражио и када га је у нову заседу гласом ћука призвао хајдук Ћира, спустио је хајдук Вељко Петровић тешке бисаге пуне сребрењака и ћемер златника пун пред ноге харамбаше Станоја Главаша.

„Ни коњу беговом није било лако. Зато сам га и брзо стигао." — рекао је само.

Станоју Главашу се милило што је силно бегово благо стигло у српске руке, али му се нису милиле све Вељкове лудости. Знао је да га мора смирити и под заповест довести. Ако га он не смири и под заповест не доведе, Вељко се неће смирити, или док све не повуче у пропаст, или док сам не постане хајдучки харамбаша.

Прво му је било да се ова данашња лудост међу хајдуцима не огласи као Вељково јунаштво, мада је била јунаштво првог реда.

„Где је Осман Кариман-бег?" — питао је Станоје Главаш: „Морамо му тело уклонити, са осталим мртвим Турцима, да околна села не плаћају Турцима крвнину..."

„Није мртав који тела нема." — јавио се опет весело Ћира.

„Бег је сам однео своје тело."

„Куд однео?"

„Бог зна, ваљда у Врање."

„Побегао ти је?"

„Могло би се и тако рећи, да га ја прво нисам пустио."

„Што си то учинио."

„Зато, што се такав не убија." — смешкао се хајдук Вељко: „Учинио сам само оно што би и

ти, харамбашо, урадио."

„Ја бих га убио. Турчин је Турчин. Ту нема друге памети."

„Зар би убио оног који се већ од страха усрао?"

„Пих, лотиње!" — насмејао се и ледени Станоје Главаш: „Који ме ђаво и наведе да те питам за усраног бега?!"

Харамбашин смех био је осталим хајдуцима добар знак — да се порадују хајдук Вељковом лудом јунаштву.

6.

Није запамћено над Србијом чудесније михољско лето од овог 1803. године.

Задували су неки дуготрајни и на недеље непрекидни ветрови, који су по небу витлали, као барјаке, до крви црвене облаке, између којих се понекад помаљало узбуњено и скоро цигласто сунце.

Народ српски, уплашен и задивљен, видео је у свему, што се на небу дешавало, свете прсте и божији гнев, због оног шта су на земљи радили ђаволји прсти.

Видовити Срби, гуслари, слепци и ведогоње, говорили су да ово не слути ни на какво добро. Како Србима није било већ никаквог добра од зла дахијских Турака, онда ова света чудеса небеских знакова нису слутила ни добро Турцима.

И по небу крваво михољско лето, задивљујуће и застрашујуће, ближило се крају, најављујући тешку и злу зиму и то се осећало у биваку хајдука дружине Станоја Главаша.

Прва слана опоменула је на скори снег.

„Не пада снег да покрије брег, већ да свака звер покаже траг." — веле Срби.

А српске хајдуке, као зверове, било је Турцима најлакше гонити по траговима. Зато и српски хајдуци пред први снег одлазе код својих јатака у зимовнике. Одлазе на Митровдан, на дан празника Светог ратника Димитрија, и остају до Ђурђевдана, празника Светог ратника Ђорђа.

Сваком хајдуку, који од Ђурђевдана до Митровдана свети сиротињу и убија зликовце, сам Свети Димитрије прашта до броја деведесет девет. И зато се сваки српски хајдук старао да тај број што приближније намири, уочи зимовника, да би га, у њему, што боље Свети Димитрије заштитио.

Сам харамбаша Станоје Главаш питао се о зимовнику сваког свог хајдука, узимајући његову сигурност на своју душу.

Главаш је знао да сви његови хајдуци имају проверене јатаке и сигурне зимовнике, сем хајдук Вељка Петровића. Том будибокснаму и јебиветру зимовник мора бити најсигурнији и јатак најмање сумњив и још да га и он сам може припазити, мислио је Главаш.

„Ја ћу код оца." — казао је хајдук Вељко.

„Не можеш код оца!" — одсекао је Главаш: „Отац је увек последњи јатак!"

„Ужелео сам се млађе браће." — бунио се Вељко.

„Тек због млађе браће не можеш код оца!" — Станоје Главаш је био беспоговоран: „Тебе ћу ја сместити! Морам."

„Ако мораш..."

„Морам, јер морам чувати наше главе, чувајући и твоју."

Станоје Главаш је повео хајдук Вељка у само село Дубону, у издвојену и усамљену кућу на крај села.

„Како си, брате Станоје?" — у кућу их је увела млада, лепа и друсна жена.

„Хајдучки." — одвратио је Станоје.

„Како ти је жена?" — питала је млада жена, гледајући у хајдук Вељка.

„Како би била. Знаш и сама. Ја сам ти, Марија, пример да се више не везујеш за хајдука!"

Марија је поново погледала у Вељка, питајући погледом Станоја што јој га је довео. Главаш је схватио њен поглед.

„Ја сам ти га довео само у јатаке!" — рекао је Марији, а онда се Вељку окренуо: „Вељко, намештам те код рођаке Марије. Ближе сестре немам и довољно сам ти рекао! То ти и пред њом кажем."

Марија је изашла, схвативши да Станоје Главаш још нешто жели Вељку да каже, што неће бити пред њом.

„Пази шта радиш!" — опомињао је Станоје.

„Шта ти је, Станоје?"

„Са њом се не можеш курцовати!"

„Побогу, човече!"

„Такнеш ли је, биће ти теже него Мула Ахмету!" — претио је Главаш.

„Што си ме амо довео, ако ћеш ме унапред сумњичити?" — Вељко се сетио пословице: У девојке се свила не купује. А у удовице?

„Она је часна удовица. Хоћу да јој чуваш част!"

„Нит сам ја дете, нити је она дете." — Опет је Вељку пала на памет пословица: Удовица се и на коња пење, а све виче — нећу!

„Опоменуо сам те!..."

„Опомени и њу! Она је тек нагорела!"

„Опоменућу и њу!... Лови лисице, па да се видимо кад дрен оцвета."

„Где ћеш ти бити?" — питао је Вељко, поздрављајући се. При том није био начисто: намешта ли га то Станоје као изгледну прилику за Марију, или га склања од многих очију, од којих неке, и кад су српске, гледају за Турке.

„То ћу само ја знати... И Господ — понекад!"

„Ако се нешто деси..."

„Било шта да се деси, мањи се не смеш."

„Кад не знам где си!..."

„Ја сам те наместио — ја ћу те и наћи." — Станоје Главаш је отишао са тим поздравом, смркнут кроз сутон. Вељко му јесте опасност за сестру, али је опасност за дружину већа, ако на миру не остане у јатацима.

7.

И почела је зима, зимина права за памћење. Таква зима, да село Дубона и не примети како млада удовица Марија, из рода Главашевих, има неког на зимовнику.

Две и по недеље, пола тамо, пола амо, око празника Светог Николе, падао је непрестано снег. Отворило је се небо и просуло се силно божије мливо. Вејавица је била таква да би, сваком путнику и невољном напољнику, очас очи завејала, а ветар премео сасвим стопе, сем оних у којима су му ноге. Било је то пасје, зло време, прави турски кијамет и алауџа.

Засметила је се сва Шумадија и запали су сви путеви кроз њу.

Када је се истресло све, што је на небу било, онда је се једне вечери небо чудесно до дна свога, над Србијом, отворило. Синуле су хладним сјајем небројене звезде. И смрзнуо би се свако, ко би на гадном мразу хтео да их преброји.

И једна звезда сјајнија од свих, сваке је ноћи, опет две и по недеље, небо пресецала од запада на исток.

Ако је зима била за памћење — мраз је био незапамћен. Цича је ледила и крв у човеку и стварала му прикојасу да је уловио сребрну лисицу.

Прасак церова на мразу чуо је се далеко, да се чинило како су се и шуме српске похајдучиле.

Залуд се на страшном мразу, у зимовнику, у вајату, хајдук Вељко Петровић, покривао и завијао, што но рекли, као породиља.

Мраз му се хватао по образу и увлачио под нокте на ногама.

Једну мразну ноћ издржао је у вајату, за другу је знао да неће моћи.

Изашао је у ноћ пуну месечине и мраза и пошао ка кући у којој је била Марија.

Скоро и да није Вељко ни залупао на врата, а Марија је већ била пред њима: или га је чула, јер је пртина толико шкрипала, или га је чекала.

„Шта хоћеш?" — глас Маријин је долазио из мало одшкринутих врата.

„Како шта хоћу? Ноћи су све дуже и све мразније, а ноге су ми све хладније..."

„Ако те не пустим..."

„Скоро да немам ноге, него смрзлутке..."

„Шта си рекао Станоју?"

„Нити сам ја дете, нити си ти дете..."

„А он теби?"

„Да ловим лисице и да се видимо кад дрен оцвета."

„Шта сад?" — питала је Марија.

„Јеси ли лисица?" — питао је и Вељко њу.

„Ако — нисам..."

„Ја у лов морам... Ти одлучи."

„Одлучила сам." — Марија је отворила врата.

Хајдук Вељко Петровић је ступио у кућу, с мишљу на топлину, у којој ће га грејати две ватре: кућна на огњишту и Маријина у кревету.

BalkanDownload

ВЕЉКО — СРПСКИ УСТАНИК

Сѐрбліи

1.

Хајдучки харамбаша Станоје Главаш дуго је и ногама и рукама лупао у врата вајата, да су његова брвна и по ћертовима зашкрипала. Најпосле је појмио да у вајату нема онога који би му морао отворити.

Станоје Главаш је пошао кући и ту, поново, залупао на врата.

Марија му је очас врата отворила.

„Помаже Бог, брате Станоје!"

„Већ јесте!" — Главаш смотри да на Марији више нема црнине: „Где је Вељко?"

„Где би био, кад си га код мене наместио?" — Марија је пустила Главаша у кућу.

Хајдук Вељко је се обувао, седећи на троношцу крај отвореног огњишта, с друге стране ватре.

„Шта ћеш ти, овде?" — питао је Главаш, гледајући јаросно Вељка кроз ватру и дижући руку ка глави кубуре за појасом: „Зар ти нисам лепо рекао..."

„Мраз је..." — Вељко се машио запаљеног угарка.

„Узећемо се." — између Станоја и Вељка стала је Марија.

Станоје Главаш је спустио руку.

„... Ноге су ми стално хладне." — Вељко је угарком процарао ватру, дижући ројеве варница: „Још је до дреновог цвата далеко..."

„Далеко је!"

„Којим, онда, добром?"

„Великим... највећим!"

Очекујући да му харамбаша Станоје Главаш каже које је то добро, Вељко је пошао да одложи упаљени угарак.

„Не одлажи угарак!" — наређивао је Станоје: „Треба запалити шест стотина турских ханова!"

„Шта велиш, море?"

„Карађорђе се побио са Турцима и почео устанак "

„У, Бог те јебо!" — хајдук Вељко је, у хипу, прескочио ватру и нашао се у Главашевом загрљају.

„Кад?"

„Зар ниси видео звезду преко неба?"

„Видео сам... следила нас је! Шта је са њом?"

„То је Карађорђева звезда. Јавила је се над Србијом, кад је се он у Вишњевцу родио." — казао је Станоје Главаш: „Сад се опет јавила, да се сви родимо. Такве су нам прилике."

Марија их је гледала са стране, пипајући пас и купећи усне.

2.

Чудна је крв хајдучка, осетио је добро хајдук Вељко Петровић, ледена — у зимовнику, врела — у заседи.

У зимовнику је се мрзао, иако добро покривен у вајату, док са Маријом у кући није помешао ноге.

У заседи, у Спасића јарузи, где је са Станојем Главашем, са Милованом из Велике Плане и са лепим Стевом из Прове чекао први сумрак, при истом мразу, знојило му се чело. Знојило му се од оног што су ишчекивали.

У први сумрак упалиће њих четворица хајдука турски хан у Дубони. И то га је не само грејало, већ га је и жарило.

„Досад би запалили бар четири хана!" — Вељка је већ пекло, док су се на мање од пушкомета јаругом, примицали хану.

Харамбаша Станоје Главаш је своју дружину хајдучку разаслао на многе стране да се до вечери приближе свим околним турским хановима, па да их у први сумрак запале, истовремено.

„Није то моја заповест, већ Карађорђева. Рече: Оно што изгори у дан, не гори, којекуде, као у ноћ." — Главаш је бирао Карађорђа за вођу, кад су њега у Орашцу српски кнезови хтели. Сад му је и заповести слушао.

„Ноћу ће из ханова Турака више побећи." — рекао је, на заповест, Главаш Карађорђу.

„Треба да неко, по души га, понесе даље страх од нас." — Карађорђе је са тим рачунао.

У хану је било весело, чуле су се и циганске зурле и даире.

„Шта ли би Турци дали, да знају шта им се спрема?" — питао се лепи Стева.

„Немој ми рећи да их нећеш прежалити." — рекао је горко хајдук Милован из Велике Плане.

„Кад год Турчина убијем, ја жалим што нема два живота да му и други узмем." — сажаљевао је Турке лепи Стева: „Шта би весели Турци дали."

„Немој више... Расплакаћеш нас..." — љутио се Милован: „Шта би Срби дали, да су знали шта им дахије спремају? Исекоше нам на веру кнезове. Деведесет пет глава, ej! Да су и лубенице, за више би их кола било."

„Сви који су главе на лудост изгубили, нису се требали са њима ни родити. И решето боље држи воду, него Турци веру." — Станоју Главашу је било мучно да више слуша разговоре о српској лакомислености и великој несрећи. Да то прекрати, наредио је: „Креши, Вељко! С нама је Бог."

Вељко је се прекрстио и латио огњила, кремена и труда:

„Удри гвоздени маљу у камени град, скочи девендука краљу и прими се уз мекши град."

Севнуле су варнице. Труд је се задимио и замирисао.

„Блажене ли паљевине, у заметку." — Вељко је дубоко удисао мирис упаљеног труда: „Мало моје зрно паљевине... Сад ће Турци да виде како огњевита Мара пушта косе преко крова!"

„Ти уживаш у паљевини?" — чудио се лепи Стева: „Ово ти није први пут?"

„Почео сам са кућом у којој сам се родио."

Дувајући у малу жишку, Вељко је успео да упали зубљу луча. Пре него што је лучу пружио хајдуцима, да са њом упале осам буктиња са повесмима у катран умоченим, Вељко је жишку

труда ставио у своју лулу.

„Славе ти, Станоје, док се то прими и разгори, пусти ме да отворим врата стаје..."

„Мани се лудост..." љутнуо се Станоје Главаш: „Видиш да је стаја уз сам хан."

„Грех је, коњи не носе чалме."

„Побратиме, заклео те је славом." — опоменуо је Главаша хајдук Милован.

„Бићу нешуш."

„Иди с Богом. Ђаво те понео!" — пустио га је Главаш. Колико је пута и сам био готов да због коња погине.

Вељко је пошао. Био је нешуш. Такав се и вратио.

„Је ли све у реду?" — питао је Главаш.

„У најбољем реду." — Вељко је тражио нешто: „Ту ми је негде лула! Све но кући изгори — кућа остане."

„Зајеби лулу, идемо!" — кренуо је Главаш: „Нисмо ту да се загонећемо!"

Једва да су четворица хајдука, на узнемиреним својим коњима, са упаљеним бакљама у рукама, стигла до четири ћошка хана и дигла бакље под рогове, а стаја је била сва у пламену, док су, уз паклену њиску и у бесомучном трку коњи из ње излетали, последњи са опаљеном гривом.

„Јебем ли ти лулу!" — викао је Станоје Главаш, пуцајући на Турке, који су искакали на све стране из запаљеног хана.

3.

„Ваља Србе миром заварати, до неке изгледније прилике." — сложиле су се београдске дахије, кад у сечи српских кнезова нису успели да посеку све највиђеније Србе, па им се Карађорђе у шуму измакао и подигао народ у буну, која се, без велике силе, више није могла угушити.

С намером да Србе с миром превари, док дахијама у помоћ не стигну Турци из Босне и Видина, кренуо је дахија Аганлија, с војском из Београда, да с Карађорђем у Шумадији преговара. Успут је покупио и многе Србе Колубарце. Још у селима затечене и у устанак неодмамљене, да му буду таоци.

Када је Аганлија дошао у село Дрлупу, позвао је Карађорђа да о миру преговарају.

Срби се маме обећањима, мислио је Аганлија. Ваљда ће и Карађорђа намамити. Ако је већ пристао да преговара, ваљда ће пристати да и српски устанак прода.

Зна он да је Карађорђе и трговац био.

„Шума ти је мати." — говорила је Карађорђу, још као малом мајка, кад би се Турци у селу појавили.

Ако преговарам, мислио је Карађорђе, одложићу најжешће сукобе, све док не дигнем све Србе и док Србија сва не озелени, док шума свим Србима не постане мати.

„Да не преговарамо! Варају нас Турци!" — одговарао је од преговора Станоје Главаш: „Ђорђије, побогу, сам знаш да је Турчину вера на колену."

„Знам." — одговарао је Карађорђе: „Зато ћемо стојећи и пред војском преговарати."

„Неће бити добро. Сањао сам ону причу како је змија ујела сина неком домаћину, а он јој док је у рупу бежала пребио реп... Па је змија хтела да се измири..."

„Док ти гледаш свој реп, а ја гроб мога сина — нема мира..." одвратио је Карађорђе: „Знамо то, којекуде, Станоје... Знамо и да мира нема... Али има преговора, бар док таоце не одвојимо..."

„Знам и ја то, Ђорђије." — вајкао се Главаш: „Само, мене је у сну та змија пецила у врх чела."

Као први услов за преговоре Карађорђе је тражио: да се Срби таоци издвоје по страни од Турака и да се преговара између две војске, на пољу, на по пушкомет раздаљине са сваке стране.

Када су се добоши огласили са обе стране, издвојиле су се две групе, једна са Карађорђем, друга са Аганлијом.

„Јесу ли ти обе пушке пуне." — питао је Станоје Главаш, дајући своје оружје Вељку.

„Пуне су." — чудио се Вељко: „Кад нису!?"

„Бојим се преваре." — Станоје Главаш је био против преговора и слутио је да на добро изаћи неће.

„Мене преварити неће."

„Немој да пуцаш први... А, запуца ли се, ти прво удри Аганлијиног Арапина, па Аганлију... Не смеш га убити, јер ћеш убити и нас... Удри га у ноге... само ћемо се тако Карађорђе и ја извући."

Добош је поново залупао и из две војске су се издвојили српски прота Атанасије Буковички и турски хоџа Џафић. Између две војске прота и хоџа су се поздравили, проверавајући један

другог да оружја немају и пошли пред супротне стране, да прегледају преговараче — да ли су оружје оставили. Прота је прегледао Аганлију и Арапина, а хоџа Карађорђа и Станоја Главаша.

Када се добош по трећи пут огласио, кренули су једни према другима, Карађорђе и Главаш, са једне и Аганлија и Арапин, са друге стране и стали тек на десет метара једни од других.

„Ту сам да питам српски народ: зашто се буни и диже на оружје...?!" — почео је осиони Аганлија.

„Сад смо народ, кад смо под оружјем, а до јуче смо били раја..."

„Што сте се дигли?"

„Зар ви, дахије, по души вас, не знате што смо се побунили и на оружје дигли? Зар не знате, Турци, какве сте злочине народу урадили, отимајући све, што сте год у кога Србина нашли, срамотећи наше жене и девојке, секући наше највиђеније људе?"

„Што је било — треба заборавити!" — викао је Аганлија, хоће да га сви Срби чују.

„Гробови се не заборављају." — дизао је глас и Карађорђе. „Оскрнављена част се не заборавља."

„Народу ће одсад бити добро." — настављао је Аганлија.

„Ако хоћемо да се лажемо, онда ће, којекуде, српском народу под Турцима бити добро." — наругао је се Карађорђе.

„Уверавам Србе да више неће бити ни сеча, ни бешчашћа... Ево моја вера!"

„Та је вера иста, на њу су вам српски кнезови долазили и сечени били..."

„И ми смо људи, Карађорђе!" — јечале су Дрлупе од гласа Аганлијиног.

„Кад пси постану људи, онда ћете и ви бити." — просиктао је Карађорђе.

„Срби, неће бити више сеча, ни неправди, ни бешчашћа, ни ханова..."

„Јер смо их попалили, којекуде..."

„Срби, верујте ми." — викао је Србима Аганлија, а Карађорђу говорио тишим гласом: „А теби даћемо пет стотина кеса новца и уживај. Ако не верујеш нама, ти иди у Немачку. Купи тамо све боље, него што овде имаш. Само, остави народ на миру!"

„Нема тих пара, по души те, због којих би народ оставио." — расрдио се Карађорђе: „Јој, Главашу, што те не послушах..."

„Даћемо и више." — трговао је миром Аганлија: „Само мир учини... Даћемо ти у Немачкој..."

„После би Немцима дали још толико, да ме вама издају..." — Карађорђе је почео да виче: „Залуд тупимо зубе, кад о миру договора нема..."

Изненада је са турске стране пукла пушка. Око Карађорђа и Главаша је запраштао снег.

„Ђорђије, гуја!" — викнуо је Главаш, хватајући се за главу.

Крупни Аганлијин Арапин, без икакве Аганлијине наредбе, кренуо је ка Карађорђу.

Није Арапин направио ни два корака, кад се пострео колико је дуг, па се тек огласио пуцањ и са српске стране.

Вељко Петровић се, одложивши пушку која се димила, машио друге пушке. А кад се и она задимила, видео је како се дахија Аганлија ухватио за колено.

Настао је тајац. Турци више нису смели да пуцају, због рањеног дахије.

Срби би се и радовали, али су видели Станоја Главаша, како стоји обливен крвљу.

„Аганлија, нека дође хоџа по тебе!" — Карађорђе се унатрашке повлачио, вичући да га чују и Турци и Срби: „И нека нам пусте проту Атанасија!"

Прота и хоџа кренули су, у исти мах, преко поља. Тако су стигли и до рањеног Аганлије. Ту је прота помогао хоџи да напрти рањеног Аганлију.

„Али, Аганлија, дајем ти тврду веру и моју заклетву, да од народа нећу бегати, нити ћу вам га оставити, да га опет газите и сечете!" — Карађорђе је изашао из турског пушкомета: „И дајем ти

реч: да ћу те, чим те твоји приме, гонити бесомучно до Београда... И Београд ћемо сажећи, само да се ваших зликовачких и дахијских глава дохватимо!"

Вељко Петровић је поново напунио своју и Главашеву пушку, тек кад су до Срба стигли Карађорђе, Главаш и прота Атанасије.

„Што их не гађаш?" — љутио је се на Вељка Станоје Главаш, крваве главе и одела крвљу попрсканог, док му је хајдучки ранар Ћирило прилазио са чутуром ракије и са лекаријама.

„Чувам Карађорђеву реч." — одвратио је Вељко: „Сви смо чули шта је рекао Аганлији."

„Ко ти заповеда?" — ракија, којом му је испирана рана, запекла је Главаша и он је истргао чутуру из Ћирилових руку и сасуо остатак у грло: „Ко ти заповеда? Ја, твој харамбаша, или Ђорђије, коме ни сан не вреди испричати?! Ти му чуваш част, а мене је погодило."

„Каква је рана, којекуде?" — питао је Карађорђе, гледајући више како хоџа Џафић тешко тегли Аганлију и како Турци не смеју да им у сусрет пођу, него ли како Ћирило, прахом суве пухаре, покушава да устави крв из ране уврх Главашевог чела.

„Лепа рана на хајдуку." — одговорио је Ћирило.

„Мало ми је теме улубио." — огласио се Станоје.

„Штета што није на сред чела." — Вељко је низ нишан гледао како Турци дижу Аганлију на коња.

„Удри, којекуде, народе!" — заповедио је Карађорђе, гледајући како и остали Турци уседају на коње. „Удри сад Аганлију, по души га!"

Срби су јурнули уз грају и пуцање, као да вукове гоне.

Вељко је повукао ороз. Пуцањ његове пушке слио се у прасак осталих пушака. Другу пушку није ни дигао, јер су Турци били изван домашаја.

4.

Не би Аганлијини Турци, ни у бесомучном галопу својих ухрањених коња, измакли српским устаницима, да вође српских устаника Карађорђа, Главаша и проту Атанасија није уставила сила једне жене.

„Где ми је Вељко?" — Марија је држала уперену пушку.

„Марија, како те није срам?" — питао је Станоје Главаш: „Где ти је образ?"

„Што да ме буде срам? Ти си га довео код мене, а он се прислонио и наместио. Имам Српче под пасом." — пркосила је Марија: „Мој образ је на Вељковој кошуљи! Образ ваља, кум ће доћи!"

„Видим. — казао је Главаш: „И кад си ми, Ђорђије, Вељка у чету довео... Јесам ли ти рекао... Тај ће у око и гују..."

„Шта хоћеш, Марија?" — питао је сад Карађорђе!

„Знаш ти добро шта ја хоћу... Ако ми погине Вељко, нећу да му рађам копиле... Никуд се нећете маћи, док се не венчам..."

„Жено Божија, не можеш ми војску, тек тако, устављати!" — Карађорђе је закорачио према Марији.

„Стани, Ђорђије!" — заповедила је Марија: „На мушици си ми, а ороз ми је под прстом..."

„Не можеш ти то, Марија..."

„Хоћеш да видиш? Добро знаш да ми је кума твоја мајка Марица Катана!" — одбрусила је Марија: „Хоћу Вељка!"

„Нисам вам ја држао луч, којекуде..."

„Ниси, али ћеш бити, из тих стопа, кум!... Ти си га и диго ову погибељ!... Ево га!... Још је жив!"

„Вељко, шта је овој жени, којекуде?" — Карађорђе се окренуо Вељку.

„Рекао сам јој да ћу је оженити."

„Реци то и куму!"

Проти буковичком Атанасију није требало ни рећи, а камо ли заповедити, шта да ради: ако је Карађорђа за српског вожда заклео на свадби, венчаће и Вељка и Марију на бојном пољу, око заветног храста у Дрлупи. Извадио је из бисага епитрахиљ и око храста трипут обвео Вељка и Марију, иза којих су пристајали кум Карађорђе и девер Станоје Главаш.

„Оженили смо те, да не певаш." — рекао је Карађорђе, љубећи Вељка.

„Ја ћу ти се још напевати." — узвратио је Вељко: „Само Марија ону песму више не може певати:

"Удовица Бога мами:
Е, да Бог да, да зазвони,
Е, да неком жена умре,
Па да мене младу узме..."

Марија је дохватила велики сребрни крст с врата проте Атанасија и њим, свом снагом,

распалила Вељка по глави.

„Што сам хтела, ја сам добила, а и ти!" — рекла је и отишла својим путем и својим наумом.

„Оженили смо те, да не плахујеш." — рекао је Станоје Главаш: „Више ниси мој хајдук!"

„Како нисам?"

„Не четујем са рођацима. Имаш кума за твоје лудости!" — Главаш се смејао: „Ђорђије ти си ми га донео, сад ти га враћам!"

„Пристани, којекуде, уз војводу Ђушу Вулићевића... А под Београдом видећемо." — Карађорђе је узимао све што иде уз кумство: „И не мисли да си ми на очи испао."

5.

Кад је загрувао топ војводе Јакова Ненадовића, пожаревачки Турци су затражили часну предају.

Више дана држао је Карађорђе у опсади град.

Дизао је Србе и ишао ка Београду, али му се Пожаревац, неосвојен, турски, није остављао иза леђа.

Узимање Пожаревца било је питање српске части.

Лако је попалити све турске ханове. Узети град је много више. Зато је и војвода Јаков Ненадовић дошао са Ваљевцима и првим српским топом Карађорђу у помоћ.

Вељко Петровић је се, увек, после јуриша враћао топу, загледајући га изнова као да га први пут види.

„Шта хоћеш? Урећи ћеш ми топ!" — терао је војвода Јаков Вељка.

„Штета што се за појас не може заденути." — рекао је Вељко.

Пошто се забелила турска крпа на високој пожаревачкој кули, за коју ни сам није веровао да је са ње скакао, Вељко је, испред свих, пожурио на градску капију да предају прими. Испред свих је био кад се јуришало, па је и сад било право да тако буде.

Кроз капију је први изашао Асаф-ефендија, уз малу пратњу, са оружјем окренутим на покорност. И, не приметивши Вељка, као да га његове турске очи никад нису виделе, Асаф-ефендија је затражио Карађорђа јер се његов Гуша-паша, у свом господству, може само главном предати.

Карађорђе је пред мост на капији дошао, праћен највиђенијим српским господарима војводом Јаковом Ненадовићем, Младеном Миловановићем, Ђушом Вулићевићем и кнезом Теодосијем, док су му Ваљевци пред ноге ставили топ.

„Тебе смо тражили, Карађорђе, да се теби предамо." — рекао је Гуша-паша, изашавши са свитом и пуним рукама, успут је смотрио Вељка: „Нећу се моме кувару предавати!... Ово је откуп наш!"

Асаф-ефендија је дао знак да се откуп положи. Турци су прострли ћилим. На ћилим је први Гуша-паша ставио своју скупу сабљу у корицама драгим камењем украшеним, своје пиштоље и ножеве срмом опточене. То су урадили и остали Турци редом, по старешинству и господству свом, остављајући и кесе са новцима.

„Карађорђе, од тебе тражимо и купујемо мир." — рекао је Гуша-паша: „Тражимо да останемо у турској вароши и да нико у њу, без посебног одобрења, не прелази, нити ћемо ми у српску варош прелазити."

„Биће тако, којекуде."

Карађорђев договор са Гуша-пашом био је знак српским господарима да почну деобу плена.

Јаков се први машио најсјајније ствари — пашине сабље.

„Да дарујем топ!" — рекао је Јаков.

Вељку су очи остале на сабљи.

„Је ли то све?" — питао је Карађорђе: „Где је марва?"

„Даћемо коње." — одговорио је Асаф-ефендија: „Даћемо и три стада. Једно оваца, једно

коза и једно говеда."

Младен Миловановић је уставио Гуша-пашу.

„Гуша-пашо, знаш да се у откуп дају највреднија добра."

„Све што вреди — дао сам." — казао је Гуша-паша мирно.

„Ниси дао највредније добро." — настављао је Младен: „Ниси дао лулу са дијамантским кућиштем."

„Тога се нисам сетио!" — правдао се паша.

„Сети се!" — смејао се и нарећивао Младен: „Ту сам ја да те подсетим."

Гуша-паша је извадио лулу, коју је одмах Младен приграбио.

„Брате Младене, узми ове новце!" — још би Младен и лулу запалио, да му Карађорђе није заповедио.

„Ђорђије, зар нећемо новце делити?" — питао је кнез Теодосије.

„Нећемо делити! Кнеже Теодосије, ти би само делио. Новци су за џебану, оружје за народ... Сребрено оружје је за војводе и четовође... Стада ће под Београд — да се војска храни." — Карађорђе није давао места приговору.

„Што Младену дајеш новце?" — приговорио је Теодосије.

„Био је трговац, којекуде, уме са њима." — Карађорђе је видео да деобу плена мора довршити сам, да се нешто зло из ње не изроди: „А ти, кнеже Теодосије, бирај од ове две кубуре. Једна — теби, друга — мени! Брате Јакове, подели својим четовођама ове ножеве. А и ти, брате Ђуша, узми своје..."

Карађорђе је, са гневом и стидом, гледао како се војводе и господари српски грабе за плен. Смотрио је да Ђуша Вулићевић и кнез Теодосије имају перчине.

„Зар нисам наредио да се секу перчини, по души вас?" — разбеснео је се Карађорђе.

„Не немчи нас, Ђорђије." — одвратио је Ђуша Вулићевић.

„Ја сам јесенички кнез, а то и мој перчин говори!" — ни кнезу Теодосију није падало на памет да се шиша.

„Зар не видиш, брате Ђуша, да гинемо због перчина... Којекуде, кога Турчин ухвати за перчин има му грло на ножу... Одсеку ли ти главу, кнеже Теодосије, биће јој свеједно да ли је са перчином!"

„Ђорђије, ти можда и јеси господар наших глава, али ће наше главе заповедати нашим кикама." — плануо је војвода Ђуша Вулићевић и окренуо се Вељку: „За мном четовођо! На коња!"

Ни сат бесног јахања није стишао азањског војводу Ђушу.

„Коса расте, војводо." — рекао је Вељко, јашући за срдитим војводом Ђушом Вулићевићем.

„Нека Ђорђије, моли Бога, што се кубура нисам машио." — горопадио се Ђуша.

„Народ каже: Ко левом држи перчин, десном сече где хоће."

„Шта народ зна?!" — одсекао је Ђуша: „А ти, мучи! ...И памти, да си само мој четобаша!"

Зло ће бити, ако само то будем морао да памтим, мислио је Вељко, не одговоривши ништа.

„А сад ме, пашин кувару, поведи у пашин харем." — Ђуша је натеривао коња на мост иза ког је била турска варош.

„Не можемо у турску варош..." — опомињао је Вељко.

„Ја све могу!"

„Не можемо без посебног одобрења."

„Српском војводи не требају одобрења!" — жестио се Ђуша и опачио: „Улазио сам у турску варош и кад Турци нису били под нама... у харем нисам, али сад ћу."

„Стој." — викнуо је турски стражар.

Војвода Ђуша Вулићевић се није обазирао на турску стражу.

„Којекуде, по души вас... што ме избрукасте?!" — плануо је Карађорђе на Вељка, кад је овај, у пољу под војском, стао пред њега, водећи два коња, са мртвим војводом Ђушом преко једног: „Што и ти не погибе?"

„Нисам стигао. Да сам га стигао и ја бих погинуо. Стигао сам само да га мртвог узмем."

„И ти си му био неки четовођа, којекуде..."

„Био сам!"

„Више ниси!"

„Ја нисам погинуо!"

„Као да јеси, којекуде." — пламсао је у јарости Карађорђе: „Петре, узми му коња!"

Карађорђев четовођа Петар Јокић је оклевао.

„Знаш да ја два пута не заповедам." — Карађорђе је ставио руку на главу кубуре.

„Јеби га." — Петар Јокић је узео Вељку коња: „Шта могу!"

„Убио бих те лудог, да ти није оне жене са дететом под пасом... Њима благодари живот!" — са овим речима превео је Карађорђе, пред целом српском војском, Вељка Петровића у обичне устанике. „И мичи ми се с очију, којекуде!"

Вељко је се удаљио. Био је дубоко потиштен. Утучен, такорећи.

ВЕЉКОВ ДВОБОЈ

Сѐрбліи

1.

Сваког боговетног дана, откад су српски устаници опсели Београд, посели брегове око њега, затворили Турке у тврђаву, тако да из града не може непримећена ни птица да излети, изјахавао је у Врачарско поље Турчин Дели-бег Токалић, вешт двобојима и по њима гласовит на далеко. Он је ту, на видику две војске изазивао на двобој неког од српских јунака.

Турци су Токалијиним двобојима добијали подстрек у стрпљењу да издрже у опсади.

Србима, који су се још са свих страна око града прикупљали, ту чекали куповину топова и прилику да узму град, ови двобоји са Токалијом били су питање части, али и готове погибије.

Излазили су пред Токалију најхрабрији Срби, са уздањем у своју снагу, али и у срећу јуначку, па и у њену варљивост и на турску штету, јер ничија није до зоре горела.

У то је се уздао и Вукајло Косијер, српски јунак са Повлена. Имао је среће Вукајло, јер га, пуцајући из кубура, Токалија није погодио. Није ни Дели-бег био без среће, јер ни Косијер није њега погодио.

Онда су се латили сабља и оболи коње један на другог.

Токалија је био стрпљив, а Вукајло насртљив. Дели-бег је тачно знао да за сечу противникове главе увек има времена, ако сопствену од њега сачува. Вукајлу Косијеру се журило, док се Токалија повлачио. Чуо је Вукајло бодрење и радовање Срба.

У жељи да двобој оконча брзо и срећно, Вукајло је се незгодно окренуо. Токалији је то било довољно за један мах, којим је Вукајлу и главу смакао.

Срби су занемели, док су Турци закликтали.

Вељко Петровић, који је гледао двобој и његов по Србе несрећни крај, пљунуо је бесно на земљу и пошао даље, да не гледа како ће тек сад Турчин ликовати, срамотећи Србе.

Дели-бег Токалија је сабљом дохватио главу Вукајла Косијера и стао да је победоносно показује и једној и другој војсци.

„Ехеј, Срби, која вам је ово глава?" — довикнуо је Токалија Србима.

Срби су остали у муку.

„Хоћете ли да вам глава сама каже?... Луда главо, која си по реду?... Мртва вам уста, Срби, не говоре... Ехеј, Турци, која ли је ово овде српска глава?"

„Осма!" — јечало је од тврђаве преко Врачарског поља.

„Ехеј, Срби, спремајте ми за сутра девету!"

У сусрет радосној јеци, носећи на сабљи Вукајлову главу и одводећи његовог коња, одјахао је ка градској капији Дели-бег Токалија.

Под тешким утисцима Токалијиних двобоја окупили су се око Карађорђа српски господари.

„Брате Ђорђије, устави ову погибију." — почео је војвода Јаков Ненадовић и како му Карађорђе није одговарао, наставио је: „Искасапи нам најјаче људе. Ја, од Вукајла Косијера, нисам у свој ваљевској војсци имао већег јунака. Кад ми га је посекао — целу ми је војску поразио."

„Којекуде, брате Јакове, ако ја и забраним Србима да му иду на мегдан, он ће изазивати и разметати се по Врачару, па ће Србима бити још теже..."

„Не може бити теже." — јавио се и Младен Миловановић: „Кад нам тако убија јунаке, народ

је све утученији.. "

„Ваљда ће га неко и убити... И њега пушка бије и сабља сече... И њему је, по души га, срећа на колу, па ће се, којекуде, и окренути." — није се Карађорђу наређивало Србима да Турчину не излазе на двобој, јер би тако признао да код Срба нема за њега јунака.

„Ко?" — питао је Младен: „Ко? Јован Курсула је рањен..."

„Ђорђе Ћурчија ми се одметнуо после боја за Пожаревац..." — казао је Јаков.

„Вештији је двобојима од свих нас..." — признао је Станоје Главаш.

„Свакој се вештини нађе мајстор." — није се Карађорђе дао убедити.

„Једино, да се ја ноћу прикрадем у бусију, па да га са више пушака некако сложим..."

„То је срамотно за јунака, којекуде."

„Јесте, Ђорђије, није баш јуначки, али би било корисно..." — настављао је Станоје Главаш.

„Једино, којекуде, да ја идем." — пресекао је Карађорђе.

„Прођи се те лудости!... Не излазе дахије, везири и паше на мегдан, већ ова њихова хала." — рекао је Главаш.

„Ми те нећемо пустити, макар да нас све исече." — поново се јавио Младен Миловановић: „Са тобом би нам све погинуло!"

„Шта онда још да о том причамо, којекуде?!"

Карађорђе није пристао да забрани излазак Србима Токалији на мегдан и српски господари су, из Карађорђеве команде, отишли са већом зебњом од оне! која их је к њему довела.

2.

„Охој, Срби? Где сте јуначине!" — јахао је Дели-бег Токалија Врачарским пољем, грозовитији него икад до тад, и зазивао српске јунаке на двобој: „Где сте, јуначине? Докле ћете још бити овде? Док вас све не побијем?... Ја сам млад и имам времена!... Ко ће данас да се клања пред Алахом?... Шта је Срби? Гласните се, ако сте ту."

Тишина је била мучна и болна. Чак су се и птице утишале.

„Шта је, Срби? Поникнули сте? И глас вам је погинуо?... Шта вам жене кажу?... Можда би ваше жене и ваше сестре хтеле да се са мном огледају... С њима може и прса у прса... Њих може и више на мене једног... Што више то боље."

Мук је био језовит и убитачан.

Срби су покушавали да не чују Токалијин глас, али су сви знали да се у некоме мора нешто сломити. Ко ли ће бити најтањи?

Сломило је се у Вељку Петровићу.

„Господару Ђорђије, ја ћу Токалији изаћи на мегдан..." — казао је Вељко, изашавши пред Карађорђа.

„Брани ли ти неко да погинеш?"

Вељко је ћутао.

„Ехеј, Срби, јесу ли вам ваше војводе и ваш Карађорђе забранили да ми на бану долазите?... Знају они да им се вратити нећете! Што вас и кући не пошаљу?..."

„Ако си решио да овом понесеш главу, којекуде, носи је." — Карађорђу је Вељка било жао, иако је био љут на њега.

Очекивао је Карађорђе да се неко на двобој јави. Вељка није очекивао. Схватио је, да му се само он могао јавити и знао је да га од двобоја не може одговорити.

„Господару Ђорђије, не могу пешке. Ти си наредио да ми узму коња."

„Нека ти Петар врати коња."

„Нећу мога коња, господару Ђорђије, није ми добар за овај мегдан... Хоћу твога коња!"

„Шта хоћеш, по души те?" — згрануо се Карађорђе, сумњајући да му уши добро чују.

„Хоћу и сабљу војводе Јакова. Ону из Пожаревца.."

„Ко да узме Јакову сабљу, по души те?" запањио се Карађорђе, заборављајући, у запањењу, за час, да му је, прво коња затражио.

„Ти, господару Ђорђије! Ти једини можеш узети сабљу од војводе Јакова Ненадовића!"

„Хоћеш ли нешто и у готовом?" — питао је Карађорђе, утврђујући докле може да иде Вељкова дрскост.

„Нећу ништа у готовом." — рекао је Вељко: „Али хоћу Младенову лулу!"

„Младенову лулу?"

„Ону пашину из Пожаревца!"

„Младенову лулу!..." — Карађорђе је почео да се смеје и све се више засмејавао, тресући се од смеха и хватајући се за стомак.

Карађорђев смех је, у општем муку који му је претходио, грмео и јечао да се чуо у целој српској војсци, да се чуо и на Врачарском пољу, па му је одјек стигао и до тврђаве београдске.

Проломни Карађорђев смех пренуо је српску војску.

Оживела је српска страна, а Дели-бег Токалија је осетио да се нешто нагло мења и застао са хвалисањем по Врачарском пољу.

„Ако погинеш, којекуде, тако ће ти и бити."

„Срби, знате ли када ћете нас победити?..." — викао је Токалија: „Кад се два петка саставе заједно!"

„Идем ја сад, да му саставим црни и велики петак!" — казао је Вељко Петровић, пошто је припасао сабљу војводе Јакова Ненадовића, ставио у зубе лулу господара Младена Миловановића и појахао Карађорђевог коња.

Карађорђе се уздао у Вељкову срећу у јунаштву и да га сад неће оставити, јер, у противном, поред превелике невоље са Турчином, биће и та: да је и три велика добра послао Турцима.

Срби су Вељка испратили са зебњом, гледали су за њим, жалећи и њега и себе.

Вељко није мамузао коња, као да на двобој и не иде. Био је заузет лулом и пушењем, иначе би се чинило како је придремао.

Токалија га је, издаље, осмотрио и почео да се руга.

„Ехеј, Срби, шта вам је ово?" — спрдао се.

Вељко је мирно пушио, не муштрајући нимало коња, клатећи се чак у седлу.

„Срби, послали сте ми коња и на коњу телећак!" — галамио је Токалија: „Ово вам се запалило."

Моја лула погинути неће. — мислио је Вељко и даље ћутећи и пушећи. — Кад мени догори и теби ће.

„Имаш ли језик, кицошу?" — срдио се Токалија у гневу: „Имаш ли очи?... Погледај пред којом си страхотношћу, пред којом си силесијом и грдосијом? Слутиш ли како ће ти грдно бити?"

„Турчине, кад лажеш, крећу ли ти се зуби?" — јавио је се Вељко, не жестећи се нимало, чак и са ведрином у гласу.

„Ако пројашем само поред тебе, ветар ће те одувати!... Зар су Срби на тебе спали? Где си им досад био?"

„Где сам био — да сам био, кад сам те видео, сетио сам се да те морам погубити. Кад сам пожелео — онда сам те и видео." — двобој је већ почињао речима.

„Боље да те мајка није ни родила, ако те је за ово родила."

„Да ми је жива, данас бих је овеселио..."

„Ко те је натерао преда ме?... Видео си шта сам урадио оној осморици. А сам си знао какви су били јунаци." — разметао се Токалија: „Шта ти је то за појасом? Врбове свирале?"

„Лопата, која ће ти пући поврх главе." — Вељко је мислио како потурица мора да зна шта то значи: лопата која ће му гроб затрпати.

„Што ми леђа ниси окренуо, док си могао?"

„Кад ја видим моја леђа, онда ћеш их и ти видети!"

„Што ме не погледаш громорантног?... Страх те је да видиш колики је твој страх!... Шта звераш около?" — Токалија је се већ разбеснео.

Вељку је било јасно: да сад га мора изазвати — да он јурне први.

„Тражим место, где ћу да те јебем." — рекао је равнодушно, повукао дим, истресао лулу и вратио је у чибукницу.

„Држ се!" — уврећени Токалија је горопадно потегао дизгине и бесно се устремио на Вељка.

И Вељко је потерао коња и, наглим трзајем узди, успео да му Токалија буде с леве стране и да он Токалији буде с леве стране: није ваљда левак.

Токалија је већ био потегао кубуре, кад му се Вељко нашао с леве стране. Разлегли су се пуцњи, али је Вељку на ветру само заиграла црвена кошуља.

Вељко је окренуо коња и потегао кубуре. И Токалија је окренуо коња и старао се да му Вељко буде с леве стране. Вељко је нишанио, али су се без пуцња разминули. У часу Токалијиног пролета, Вељко је пустио дуго задржавани дим из уста.

„Сад си мој, кад су те кубуре слагале." — Токалија се окренуо и потегао сабљу: сад му Вељко не сме бити с леве стране.

Вељко и није бирао леву страну, јер му је десна и требала. Једну је кубуру потурио под замахнуту сабљу, а другу скоро прислонио на грло Токалијино.

„Реци: медет! Да те мртвог не дрмусам!"

Дели-бег Токалија је унатраг пао по коњу, вукући у самртном грчу узду левом руком. Коњ је зато почео да се махнито пропиње, а ваљда из животињског осећаја да на себи има мрца и да пени и њишти. Коњ је се смирио, тек кад је мртав Дели-бег Токалија тресnуо о земљу.

„Којекуде, четовођо!" — грлио је Карађорђе Вељка Петровића, који му је, на радост свих српских устаника, довео Токалијиног коња и донео његову сабљу.

Када га је из свога загрљаја пустио, Вељко је посрнуо, а Карађорђу су биле крваве груди.

3.

Пренео је сам Карађорђе рањеног Вељка у свој бивак и ставио га на свој лежај.

„Он се провиди, господару Ђорђије!" — рекао је негдашњи хајдучки, сада устанички ранар Ћирило: „Пробио га је злотвор сребрењаком кроз прса."

„Мораћеш га извидати, по души те!"

„Ако Бог да, господару. Ако не да — мора се само умрети."

„Богу не могу ни заповедати, ни судити, али теби, којекуде, могу обоје. Мораћеш га извидати, по души те!"

Често се Вељку мрачила свест, док је лежао на великој промаји врачарској, у Карађорђевом биваку, у једној плетари од два простора, кроз коју се и на коњу могло пројахати, што би устаници и чинили, да није било страха од вождове прекости.

Лежао је Вељко час у врућици, час у грозници.

Са врућицом је падао у бунило, у бунцање, тлапњу и трабуњање. Грозница га је доводила свести.

Био је Вељко између врућице и грознице, кад је у празан бивак ушао јесенички кнез Теодосије са два своја момка. Теодосије је намештао момке испред Вељка, да могу гледати у другу просторију.

„Кад ја уђем тамо, ви ћете ући овде. И пазите!" — Теодосије је правио некакав план: „Ја ћу му, значи, одвући пажњу на ону страну. Гледаћете у мене. Кад ја ставим руку на кубуру, ви сложите у његова леђа плотун из својих пушака."

Вељко није знао: да ли ово стварно чује, или је то његово бунцање.

„Шта ћемо са овим." — питао је момак, показујући на Вељка.

„Ништа!" — одмахнуо је кнез Теодосије: „Тај је већ на оном свету. Срећа да је још ту, јер никог другог неће бити."

Кад је Теодосије изашао са момцима, Вељко је, цвокоћући, померио главу и под узглављем напипао кубуре.

Хватао је се сутон и Вељка је опет врућица обузимала, док се он упињао да остане при свести.

Из друге просторије провирио је Карађорђе.

„Кнез Теодосије..."

„Опет бунцаш, по души те, бунцај, бунцај, и оздрављај..." — отишао је Карађорђе.

Вељко је покушао да узме кубуре.

„Којим добром, кнеже Теодосије?... Баш те је Вељко у бунцању помињао..."

„Знаш, Ђорђије, кад смо те бирали за вођу устанка?"

„Како не бих знао, којекуде, натерали сте

ме."

„Ја сам рекао да се ја, за онда, не могу примити за вођу, јер неко мора да народ пред Турцима штити, ако се устанак на зло окрене "

„Није се окренуо, којекуде. Народ се штити сам."

„А знаш да сам онда рекао: ако се устанак на добро окрене, ми ћемо кнезови лако узети

власт од Карађорђа..."

„Знам, којекуде, само не знам шта хоћеш?" — Карађорђа је издавало стрпљење.

„Јесу ли дахије јуче посечене?"

„Побегле су из Београда на Аду Кале. И тамо их је посекао Миленко Стојковић." — казао је Карађорђе: „Сад и Београд да узмемо... Само, ја не знам шта хоћеш?"

„Хоћу да ми вратиш власт!... Ово је прилика да преговарамо... Да предамо народ босанском везиру Бећир-паши, који нам је ту, у Београду... И да се са царем не ратимо."

„Ко је то смислио? Кнезови и ти, по души вас, или ти сам?" — Карађорђе је био запрепашћен.

„Врати ти мени власт. Да предам народ, док га могу предати. Узмемо ли Београд, више нећу моћи!"

Вељко је се, с муком, исправљао на лежају иза Теодосијевих момака, који су уперили пушке у Карађорђева леђа. Са задњим напором дигао је кубуре.

„Спустите пушке, ако вам је живот мио." — заповедио је тихо.

Момци су га препаднути послушали.

„Не окрећите се."

„Не дам власт! Нема преговора, којекуде!" — одвратио је Карађорђе Теодосију.

„Даћеш милом, или силом." — Теодосије је потегао кубуру на Карађорђа, ону из пожаревачког откупа Турака, кубура је се само задимила, али се пуцањ није чуо.

„Којекуде, како си ме натерао да се вођства примим, тако си и бирао бољу кубуру." — Карађорђе је потегао своју кубуру и скресао је Теодосију у рачве: „Ни пре ниси имао муда! По души те, досад ниси ваљао народу, сад нећеш ни женама!"

После је клонулом Вељку ранар Ћирило дуго сламком исисавао гној из ране.

„Колико имаш живота?" — питао је Ћирило.

„Видећемо." — смешкао је се Вељко: „Ако ти, Ћиро, не умрем од жала што и ја сутра нећу јуришати на Београд."

„Видећемо се у Београду!"

Сутрадан, пред вече, Вељка су, на платну између два товарна коња, унели у ослобођени Београд.

4.

„Живот ти је од Бога." — говорио је Вељку Петровићу ранар Ћирило, задовољан што више нема врућицу и што се рана скупља: „Здрава ти је глава. А и остало ће."

„Нисам свабио шеве?" — шалио се Вељко.

„Певаће ти оне, успут." — ранар Ћирило није више долазио Вељку забринут, а већ је радостан одлазио: „Рана ће се тако залечити, да се ни белег неће познати."

„Ој јаране, болели теране,
Да не боле не б'се ране звале... "

Оздрављао је Вељко Петровић у српском Београду.

Ту му је стигла и жена Марија и довела сина.

Оздрављао је Вељко из силне жеље: да што пре оздрави. Већ је могао и да се сатима са сином игра. Још да се може на жену и на коња попети.

На жену се мора попети, пре него што се она њему сасвим на главу не попне и док му не почне судити и заповедати. Ако га изводи на доксат, даље га водити неће. Ако га окреће на јастуцима, ни на чему другом га окретати неће.

На коња кад се попне, моћи ће на било коју страну из Београда, а на само једну жели и мисли.

„Марија, ватре!" — извољевао је често, тражећи да му у шакама донесе жишку, премећући је из руке у руку.

Марија је са бесом гледала у његову лулу, доносећи жишке. Она јој не да да му покаже оно — шта јој руке скрштава.

„Шта је?" — Вељко је видео да Марија не одваја очи од луле.

„Треба нам кућа."

„Шта?"

„Не можемо у Београду стално бити у гостима."

„Зинуло ти дупе за Београдом?"

„Боље је да и ја будем ту, него да ти јуриш покрштенице." — видела је Марија да су Турци из Београда побегли, али да је у њему остало много младих жена из њихових харема, које и нису биле турског рода, па су се сад враћале крсту и Христу и, немајући куд пристајале су уз Србе и неожењене и ожењене.

„А, је ли?" — љутнуо се Вељко: „Е, да знаш, шта ја о кући мислим: доста је куће — колико се можеш покрити."

„Не покриваш се више само ти. Ту сам ја, ту ти је и син..."

„Хајдучке куће нема..."

„Ниси више хајдук, сад си четовођа, а можеш и трговац бити..."

„Нећу бити трговац!" — плануо је Вељко: „И нећеш ми ти судити шта ћу радити!"

„Не може нам кућа увек бити за твојим појасом..." — терала је Марија своје: „Треба је сада купити, док се продају турске куће."

„Младен продаје. Младен купује."

Преседатељ Совјета Сербског, господар Младен Миловановић је господарио српским добрима и српским новцима, богатећи се највише сам, припуштајући једино у ортаклук војводу Милоја Петровића, војног заповедника града.

Вељко се срдио и на помисао на Младена и Милоја:

„Немамо ми тих новаца!" — одбрусио је Марији.

„Можда имамо нето друго." — Марија је околишала, остајући при своме науму.

„Шта хоћеш?... Реци!" — Вељко је изгубио стрпљење.

„Да даш лулу и сабљу за кућу." — Марија је била на своме.

„Коме да дам?" — згрануо се Вељко, гледајући чим би Марију гађао.

„Господарима Младену и Милоју..." — Марија је вагала: „И, пре него што ме удариш, погледај у сина, мајка сам му..."

„И сабљу и лулу ми је дао Карађорђе..." — Вељко је попуштао, нашла му је жицу.

„Кум зна шта је кућа... Њему војвода Јаков не сме приговорити... Лула је и била Младенова... Дим ти је исти и на лулу трешњевачу..."

„Али ти ја у кући нећу седети." — Вељку се више није пушило.

„Ако и нећеш, коњ ти је остао!"

5.

„Не вреди то ни пола куће." — казао је Вељку Петровићу господар Младен Миловановић у Правитељствујешчем Совјету Сербском, где је председавао и људе примао, као да су му у кућу дошли, одлажући сабљу за војводу Милоја и страсно пунећи лулу дуваном.

„Или узми, или је не пали!" — Вељко се није погађао.

„Само ми се, код толико кућа, опет мили имати ову лулу." — утврдио је господар Младен погодбу.

Вељку се чинило да ће Младен, кад запали лулу, питати пошто је Београд. А већ је, бар до пола, био његов.

„Вала, господар Младене, једнога дана ћете се ти и војвода Милоје потући." — није се уздржао Вељко, а да не покаже колико Младена не подноси и кад би требао да му захвалан буде.

„Милоје и ја смо ортаци у кућама, у дућанима и магазама." — одсекао је Младен господарски: „Војвода Милоје је и мој побратим."

„И да сте браћа нису вам кесе сестре... Посвађаћете се онда око тога шта је Београд." — настављао је Вељко.

„Како — шта је Београд?" — чудио се Младен.

„Младеновац или Милојевац." — прасну је Вељко у смех, заразан и безобзиран.

„Слушај ти, парампас један." — Младен се смејао невољно, купећи усне: „Стави своју капу на колено, па са њом сеири до миле воље. И гледај своја посла и своје господство..."

„Господар Младене, ја немам другог заната, сем јунаштва."

„Онда гледај свој погибељан занат!" — дрзнуо се Младен: „И не броји туђе богатство. Гадно ћеш се забројати, негде!"

„То и хоћу, господар Младене. Нека ми Совјет допусти да пређем из Параћинске нахије у Криви Вир и Црну Реку, да их отмем од Турака.."

„Још ти ни та рана није зарасла, а ти би већ да гинеш..."

„Зарашће, док пређем."

„Сврби те врат?" — Младен је уживао, пушећи лулу.

„Останем ли у Београду, још ће ми и жене судити." — процедио је Вељко.

„И ти си ми Карађорђев мегданџија." — Младен се спрдао: „А жене ће ти судити..."

„Још ћу неке кривице и пред Совјетом зарадити." — наставио је Вељко: „Зар већ нисам почео да бројим куће, које су господари и војводе у Београду народним новцем покуповали?"

„Напиши молбу!" — Младен је дунуо Вељку дим у лице.

„И сам видиш какав сам!"

„Видим. Имаш језик ко повесмо. Да ти не заврши на преслици! И напиши ту молбу! Кад си проклет!"

ВЕЉКОВО ВОЈВОДСТВО

Сѐрбліи

1.

Господарио је Младен Миловановић Совјетом Сербским, као да је у својој кући, све док у њега не би ушао Карађорђе.

Јављано је господару Младену кад је Карађорђе полазио у Совјет и он га је гологлав пред Совјетом сачекивао.

Кад је Карађорђе улазио у Совјет, сви су се у њему на ноге дизали. Устајали су совјетници — војводе и кнезови, писари и момци и сви пред Совјет позвани, по некој тужби и кривици, или по својој молби. Престајала је, у том часу, свака међусобна прича, замирао је сваки разговор и жамор.

Тек, када би Карађорђе сео и други су могли да седну. А то је био знак — да се са пословањем почети може.

„Нека нам писар Вук прочита молбу четовође Вељка Петровића." — огласио је почетак совјетског заседања председатељ Младен.

Вељко Петровић је пред Совјетом био по својој молби, а чинило му се да је ту по некој претешкој кривици и своју молбу, коју је читао писар Вук Стефановић, слушао је као неку оптужницу.

„Молим Совјет Сербски и вожда Ђорђија Петровића, да ми даду допуштење, да пређем из Параћинске нахије у Криви Вир, да побуним Црну Реку или Мали Тимок и да их отмем од Турака..." — довршио је Вук кратку Вељкову молбу.

„Зар је ово молба?" — један од секретара Совјета Стефан Живковић, сав надмен од своје учености, дохватио је од писара Вука Вељкову молбу и стао да је окреће совјетницима: „Зар се овако обраћа врховној власти у Србији?.."

Видео је Вељко Петровић да га није преварио осећај — ..како је овде по некој кривици. Ови писмењаци и у молитви знају кривицу да нађу, а камо ли у простој молби његовој. Ако овакви преузму власт, а то ће и успети, кад се сви бојеви сврше, онда се прости и грешни народ кривице ослободити неће.

„Зашто овде није наведено — где је тај Криви Вир?"

„Уз Црну Реку."

„Криви уз Црну, Црна уз Криви..." — поспрднуо се јадареки совјетник и тршићки кнез Јевто Чотрић.

„Којекуде, то је оно што нам четовођа Вељко сваки дан ише." — умешао се Карађорђе, да на неки начин заштити Вељка, јер кад он проговори ћуте и совјетници, а камоли секретари и писари.

„То што иштем — сад је и писмено." — казао је Вељко.

„Ту не пише шта четовођа Вељко од Совјета тражи." — Стефан Живковић ни Карађорђу није препуштао главну реч, бар не без речи.

„Ја за тај посао не искам ништа, никакве помоћи друге, до један барјак и отворено писмо Совјета и вожда: да сам за овај посао именован и да сваки, ко хоће својом вољом, од бегуница српских и дошљака из оног краја, може са мном слободно поћи на тај посао..." — говорио је Вељко наизуст, док му се грло сушило.

„Само то тражиш, по души те?" — питао је Карађорђе више да ућутка секретара Стефана Живковића.

„Само!" — потврдио је Вељко: „И оно што си ми већ дао — да сам буљубаша."

„Скидајте турске чинове." — тргао се из старачког дремежа најмудрији совјетник Доситеј Обрадовић: „Наш је — четовођа... Дајте чинове десетоначелник, стоначелник, војвода..."

„Којекуде, ако ти кажемо — да се смириш..." — Карађорђе је хтео да пресече даље разговоре: „Прво да одбранимо ово што имамо."

„Молићу, опет!" — није се Вељко предавао: „Да сам просјак пред Совјетом, да сам слепи Филип са гуслама, већ бих измолио... Лакше ћемо да бранимо и Параћин, Јагодину, ако се Криви Вир и Црна Река ослободе."

„По души те, не кажеш да си тамо рођен!" — Карађорђе је покушао да га смири, с друге стране.

„Господару Ђорђије, твоја Топола је слободна. Миленков Пожаревац је слободан! И Главашево Смедерево је слободно! Пусти ме у Криви Вир и Црну Реку, господару Ђорђије, пусти ме, да нам Турци не праве међе на српској земљи."

„Којекуде, шта да му радимо?" — Карађорђе се насмејао.

„Хајде, море, кад је навалио..." — јавио се Младен, јер кад се Карађорђе насмеје — сви знају шта да раде: „Да га пошаљемо, па ако Бог да те отме штогод, добро биће! Распространићемо земљу нашу. Ако ли погине и пропадне, ми му нисмо криви."

„Тако велите, по души вас!"

„Тако." — опет је Младен у име свих говорио: „Господару Ђорђије, сам видиш како неће да мирује, а и нарав му од свих од нас боље знаш... Отићи ће без допуштења!... Зар да се од нас похајдучи?!"

„Ако и ви совјетници тако мислите, ја вам се противити нећу." — Карађорђе се окренуо Вељку: „И узми се упамет!"

„Хоћу." — пристао је Вељко.

„Тамо ћеш бити сам." — наставио је Карађорђе: „Ми смо далеко, да бисмо твоје лудости без велике штете исправљали."

„Имаћу то на уму." — кад је већ добио одобрење да иде, Вељко је на све пристајао.

„Не чини — ништа за шта ти можемо судити." — Карађорђе је за све, сем овога, знао да Вељку залуд говори.

„Пронећу ти барјак кроз Крајину!" — са овим речима Вељко је задовољно напустио Совјет.

„Можемо му и саветника поставити, да не оде у лудост." — Вељко није чуо колико је Стефан Живковић био незадовољан Карађорђевом и совјетском одлуком.

„О томе нећемо сад, по души те!" — пресекао је Карађорђе сваки даљи разговор о Вељку.

2.

Побеснела је и залудовала Вељкова жена Марија, кад јој је рекао да га пакује.

„Криви Вир и Црна Река... За кога сам се ја удала?!" — кукала је и превртала.

„Знаш ти добро за кога си се удала!"

„Куку мене, нисам знала да ћеш целог живота остати луд и погибељан."

„Тамо где идем, човек се не испраћа кукњавом!" — наређивао је Вељко: „А знаш да ме њом уставити нећеш!"

„Могао си у Београду ти бити војвода Милоје!"

„Што да будем Милоје?"

„Да твоји војници овде управљају!"

„Ја нисам Милоје, ја сам Вељко... Милоју је побратим Младен." — Вељко је сам почео да пуни бисаге.

„Ако је њему Младен побратим, теби је Карађорђе кум." — јетко је рекла Марија.

„Баш зато идем!"

„Идеш, јер ти се глава упалила!" — сунула је Марија!

„За мојом главом ћеш и ти!..." — плануо је Вељко. „Кад ти поручим, да ми дођеш!... А ја ти се сукње нећу држати!"

„Ако одеш, не поручуј ми! Шта да ми поручиш?" — сиктала је Марија, као да ће му у очи сунути сав онај жар који му је доносила за лулу: „Оно што се отуд поручити може — да си опет рањен, или..."

„Смири тај злогуки језик! Поручићу ти: да ми дођеш, да ме двориш и да ми бећара двориш!"

„Ја ти бећара нећу дворити!" — кипела је Марија.

Вељка су Маријина љутња и махнит њен бес силно узбуђивали. Дохватио ју је око паса и одигао, загњуривши главу у њене од беса киптеће груди.

„Ја ти бећаре..." — дахтала је Марија целим својим телом.

Онако дигнуту, да јој махнитост пригуши, Вељко ју је прибио уз први зид, решен да јој помаму узбије на једини начин, како се она, код оваквих страсних жена, може узбити.

Настало је дахтање и лудовање, од избезумљене вике, преко страсног гушења у уздисајима, са којима се и душа може испустити, до немог шкргутања зубима. Од Вељковог притискања Марије уз кућни зид, чинило се да су и греде кућне зашкрипале.

„Кад ти поручим, доћи ћеш." — прошаптао је Вељко, кад су задихани низ зид склизнули на под, уверен да су сва убеђивања овим завршена.

„Из Београда нећу ни мртва!" — шаптала је и Марија: „А ти гледај, да ми се жив у Београд вратиш."

„Доћи ћеш!"

„Нећу!"

„Доћи ћеш!"

„Нећу!"

Свако је мислио да је се страсно убеђивање свршило у своју корист.

„Море, доћи ћеш!" — мора се знати газда куће за којујелуладата.

„Ни везана!"

„Доћи ћеш својом вољом, иначе ћу те отерати, па ми ни жена нећеш бити!" — Вељко је очекивао да овде више неће бити поговора.

„Док је мога брата Станоја Главаша и нашег кума Карађорђа — бићу!" — и Марија је имала своју последњу.

„Ћорава ли ти страна!... И теби и Главашу!... А Карађорђе нека гледа и заповеда својој жени." — плануо је Вељко: „Кад ти поручим, само ми не дођи..."

„Окачи то на клин, који ти виси!"

„Опет ћу те! Сад с батинама!" — цикнуо је Вељко.

„Само пробај! Сломићу га!"

Марија је побегла испред разјареног Вељка. А пред кућом су је дочекали Цигани-свирачи, који су се под Вељков барјак први прикупили. Дочекали су је песмом:

"Хајде село да селимо,
где ћемо га преселити..."

3.

Под Вељков барјак у Београду, пободен пред Правитељетвујушчи Совјет Сербски, два дана су се, уз музиканте и уз добош, купили бећари. Купили су бездомници и несвитници, добјежници и страдалници, избеглице и погорелци, мукотрпци и добровољци, љутци и осветници, безништници и бесвојници, самотњаци и звијуци.

Купили су се они који су већ били на гласу великих бојџија и љутих заточника, али и они који су хтели у њихов ред да стану.

Пола хајдучке чете Станоја Главаша стало је под Вељков барјак.

Било је ту и баврљастих, који не знају са собом куд ће.

Било је ту и оних, који стално неког белаја траже, а да ни сами не знају кога, него пристају за оним који ће их белају повести. А за Вељка се веровало да све белаје зна.

Није Вељко бирао ко ће му под барјак. Њих је сам усуд српски изабрао.

Кад је под барјак пустио Цигане-музиканте — свако му мора бити добродошао.

Купио би Вељко и трећи дан под барјак бећаре, да они окупљени, онако зорни и неустрашни, нису постали опасност за сам Правитељствујушћи Совјет Сербски и да их се совјетници нису почели плашити.

Сам господар Младен Миловановић заповедио је Вељку: да своје непрепадане и горопадне бећаре сместа поведе тамо, куд их повести мисли и да чини оно — за шта их скупио.

„Мичи ми их испред очију и испред Совјета."

„Нисам их довољно скупио, господар Младене."

„Скупио си све оне, који се с музиком скупити могу. Као да ћеш их у сватове, а не у бојеве!" — Младену су сметали и свирачи.

„Бојеви су сватови слободе!"

„Купи их низ Србију!" — заповедао је даље Младен: „Није Београд за више војски!"

Вељко је видео да више разговора нема, а Младен је видео и срећу за Београд што ће, Вељковим покретом, град мирно ослободити пустопашних.

Богзна колико би од ових, које Вељко одводи, да у граду остају, морао и да обеси због пустахилука.

„И да их више ниси довео у Београд." — рекао је Младен Вељку, после поздрава и после пожељног срећног пута: „Упамти! Само Карађорђе може своје момке да уведе у Београд, кад из Тополе долази! Други нико!"

4.

Није се Вељку и његовој војсци обрадовао ни његов отац Петар, коме је бануо, идући кроз Шумадију.

Сила, било чија да је, није ником лака, кад му пред кућу бане.

Увек сила нешто тражи, што се тешко даје. Вељко је од оца тражио најтеже и најдрагоценије.

„Оче, дошао сам по браћу!" — казао је Вељко преко прага, пре назива Божје помоћи: „Дошао сам по Милутина и Миљка."

„Што ће ти?" — питао је Петар, а видео је што ће му.

„Купим чету!... Дижем војску! Идем на Црну Реку!... Ослободићу наше!" — добро јутрио је Вељко, очекујући очеву радост.

„Тамо није наше!" — није се Петар обрадовао.

„Како није, оче?" — Вељко није веровао да се отац не радује: „Наш Леновац, оче!"

„Тамо смо се доселили!... Отуд смо одселили! ...Као да нисмо тамо ни били!"

„Тамо смо ватру пирили!"

„Ватра је све и сажегла. Сажегла је и сећање да смо живели једном у Леновцу."

„Милутин и Миљко су, као и ја, рођени у Леновцу, тамо нам је пупак пресечен..."

„Не дам их!" — рекао је Петар.

„Нисам дошао да их иштем, дошао сам по њих." — одвратио је Вељко, решен да скрати даљи и непријатни разговор са оцем, пре него што се у свађу изроди. Он је старешинство над породицом још у Леновцу преузео — одлуком о паљевини родне куће.

„Не дам их! Ако си се ти похајдучио — они се неће!" — Петар је веровао у народну мисао: Ако Турчина хоћеш да упропастиш, научи га да пије. Ако Србина хоћеш да упропастиш, наговори га да оде у хајдуке.

„Оче, дошао сам по њих и нека они одлуче, као што сам одлучивао и ја."

„А ја?" — питао је Петар, знајући већ шта ће одлучити и синови Милутин и Миљко.

„Пазићемо те!"

„Докле?"

„Док си жив!... Уз нас те неће погача убити." — Вељко је оца намерно подсетио на влашки обичај, и у Леновцу познат, да се старци, штедње хлеба ради, за крсну славу убијају рукама најближих и крстачом, која ће на гроб бити пободена, једним ударцем по славском колачу на глави: „Наславићеш се ти још наших крсних слава!"

Чинило је се Петру, наслоњеном на дирек дворишне капије, да је дубље од дирека у земљу пободен, без икаквог ударца крстачом, док је Вељко одлазио даље са бећарима и са браћом.

5.

Отац Петар се обрадовао Вељковим бећарима и његовом науму да побуни Црну Реку и Криви Вир.

Отац Петар, игуман монашког братства манастира Раванице, са невеликим братством, дочекао је оберучке, ширењем руку, пригрљавањем и троструким љубљењем у лице, Вељка и његове бећаре.

„Бог вас све благословио, осветници наши." — понављао је отац Петар: „У Раваници нам је био гроб цара Лазара... Сад је празан... Да Бог да, да нам се Свети цар Лазар, са слободом, у свој гроб врати."

„Али су пред Раваницом гробови три побратима: Милоша Обилића, Ивана Косанчића и Милана Топлице..." — Вељко је се Раваници радовао из јуначких разлога: „На ова три гроба, нека Бог да да нас буде триста побратима..."

„Даће Бог!" — крстио се отац Петар.

„Закуни нас, игумане! У побратимство нас уведи! Заветуј нас, да ћемо се сви до једног узорито држати, да ћемо поносито носити име бећара, српских осветника, да ћемо ширити славу у јунаштву и у части..." — ако је бећаре скупио онако, како је и какве само могао да скупи, Вељко је желео да их светом заклетвом побратимства веже међусобно и за себе и да цео њихов живот дојакошњи остане иза заклетве побратимства.

Схватио је игуман Петар шта хоће Вељко и драговољног срца се, пред Раваницом, са братством њеним, латио светог причешћа бећара, заклињући их да једни другима задају веру побратимства.

„Заклињемо се у очињи вид, да ћемо једни за друге мући душом." — понављали су за оцем Петром и Вељко и његови бећари: „Да ћемо бити скут сиротињи, браник Србији и окриље осветника. Заветујемо се да ћемо се пазити као браћа, да се до једног оставити нећемо и да ћемо на народ мотрити људски."

Није игуман раванички Петар жалио рујног подрума манастирских. Њим су сви бећари, над војводским гробовима српским, опрали руке и умили лица, да сперу све грехе дотадашње и да своју крв, убудуће, не пожале, проливши је.

Свети чин братимства завршен је страшном клетвом:

„Ко издао — издало га тело и разум му се помрачио. Ко отпаднуо — месо му живом, са костију отпадало. Сам себе преко гора звао и сам се себи преко истих одзивао..."

„Ово узбуђење, побратиме, нисам ни на Христовом гробу доживео." — рекао је гласно Хаџи-Никола.

„Завршисмо и то." — казао је Вељко, братимећи се са Хаџи-Николом: „Још су нам бојеви преостали!"

6.

Затворио је се Зорли Осман-бег у своју кулу на подгорачкој падини, којој нико непримећен не може прићи.

Затворио је се пред Вељковим бећарима и пред песмом његових музиканата:

"Дај ми, Боже, очи соколове,
И бијела крила лабудова,
Да ја видим откуд војска пада.
Војска пада све од Београда,
Коњ до коња, јунак до јунака,
То су мајко Вељкови бећари."

Испред Вељка и његових бећара ишла је, већ од Цигана испевана, песма о њиховој храбрости, коју је тек у бојевима ваљало показати.

Прва прилика за бој била им је на Подгорцу, где се, ево, око своје куће утврдио Зорли Осман-бег.

Више од две године утврђивао је се Зорли Осман-бег, копајући откопе и дижући и два и три реда високих палисада, за које је неколика борјака исечено. Утврђивао је се, откад је чуо за српски устанак и откад је помишљао: како се једном може својом кулом наћи на путу српској војсци. Још је Србе и прижељкивао, да се залуд утврђивао није.

Имао је Зорли Осман-бег доста људи и за палисадима и у кули, доста пушчаног праха и олова и довољно хране, да се, и пред већом силом српском, одржи довољно дуго, док му не стигне помоћ из Видина, од паше Пазванџије.

„Осман-беже, не гини лудо." — довикнуо је Вељко Петровић изнад куле, реда ради: „Бољем се не можеш предати."

Од куле су се прво огласиле пушке и око Вељка су запрштала танад.

„Осман-беже, зар си мало наглув?" — поново се огласио Вељко: „Боље жив и са откупом. Ако ти узмем главу — узећу ти све."

„Који си ти, рајетине?" — грмнуо је глас Осман-бега.

„Вељко Петровић, Карађорђев војвода."

„За таквог нисмо чули."

„Одсад ће чути сви."

„За мене си рајетин!... И Карађорђе је рајетин."

„За тебе сам онај — који ће заузети твоју кулу."

„И да си са Карађорђем дошао — узети је нећеш."

„Живи били, па видели!"

„Нападнеш ли је, жив ћу бити само ја." — изазивао је Осман-бег: „Сем, ако ниси пун празне приче!"

Вељку је ово било довољно да поведе бећаре у јуриш.

Бећари су улетели у плотуне и били узбијени, уз доста рањених.

„Шта би рајо?" — викао је Осман-бег: „Данас су вам ђаурски младенци... Мало врућe понуде?"

„Шта кажеш, Хаџи-Никола?" — Вељко је бећаре извео на брдо, гледајући бесно на кулу у палисаду, иза кога су се Турци радовали.

„Добро направљено." — одговорно је Хаџи-Никола.

Што га Хаџи-Никола зановета? Што му одмах не каже како да узме кулу? Вељко није сумњао да Хаџи-Никола то не зна. Ако је хаџија, мора знати.

„Видим и ја..." — Вељко је бес окренуо ка Хаџи-Николи: „Ћорава ти страна, како да је узмемо?"

„Можда ноћу, с розгама...А и тад ће бити мучно."

„Видиш да је јутро... Где је ноћ?... Зар цео дан да нам се изругују. Још на младенце." — Вељка је гризло и што је овај бој био му првина са бећарима: „Како да је брзо узмемо и са што мање погинулих?"

„Палисад би добро горео, само не може му се прићи с ватром..." — Хаџи-Никола је био човек свих мајсторија и домишљања: „Једино да ватра прође — без нас."

„Говори, човече." — Вељко се пекао на ватри нестрпљења: шта ли то Хаџи-Никола смишља.

„Једино да им ватру сламом притерамо — из села."

„Што ћутиш?" — загрлио га је Вељко. „Хаџилук ли ти твој — пољубим."

„Окренућемо им кола низа страну." — смејао се Хаџи-Никола.

„Музиканти, свирајте Турцима нешто весело, дошли смо им на младенце."

Музикантима није требало двапут говорити, само нек су мимо пушчаног домашаја.

"Мили Боже, чудне ли параде,
Два Турчина, четир' Циганина,
У Цигана чизме без табана,
У Турака пушке без кундака,
На бабу су јуриш учинили
И од бабе поњаву отели,
Нова јесте од педесет лета,
Изгорела на стотину места,
Давно било, сад се приповеда."

Нису се Цигани пуно насвирали Турцима једне те исте песме. једва да су је десетинама пута поновили, да би и мртвим дојадили, пошто је гробље с друге стране падине, изазивајући пуцњаву упразно, док су Вељкови бећари, дигнувши српски народ Подгорца, навукли на брдо сламу, нешто буради, неколико каца и неколика кола и двоколица.

„Давно било, сад се приповеда..." — дочекао је Вељко Петровић да се песма и овај пут доврши и кад су сламом каце и бурад били напуњени и кола и двоколице натоварене: „Одсад ће и о овом моћи да се приповеда и пева."

Бећари су, прво, низ падину закотрљали бурад и каце са тек упаљеном сламом, која се у брзини разгоревала, претварајући се успут у котрљајуће пластове пламенова.

„Све што сам почео паљевином, излазило је на боље." — ликовао је Вељко, гледајући како први ред палисада букти, пуцкајући онако бурно, како се лучевина разгорева.

За кацама и бурадима, бећари су низбрдо, држећи руде потерали кола и двоколице са упаљеним товарима, па су их, на стотинак корака од пламтећег палисада, пуштали саме.

Кола и двоколице су у залету пробијала, са страшним треском, разгореле палисаде, дижући у

небо стубове варница и преносила и њихов пожар, на својим точковима, под Осман-бегову кулу.

Вељку се, док је гледао с узвишења, чинило да се у јари Осман-бегова кула усијава, кад су Турци, на врат на нос, почели да се предају, док су им нагоревале и пушиле се беле крпе предаје.

Нико се не мења тако брзо — као силници у сили и предаји. Како су у сили понети — да им се не да принети, у предаји су јадни и кукавни.

Ни из пакла се не бежи — како су Турци из пожара искакали.

Турци су излетали, као из топова испаљени, отресајући ватру са себе.

Ватра не пита за част.

Први је на чистину изашао Осман-бег, водећи бесног ждрепца, који се над њим уз њиску пропињао, као да је пркосио највишим пламеновима!

„Хоћу живог Осман-бега." — викао је Вељко бећарима, више мислећи на ждрепца него на Осман-бега: „Договорили смо се: живи били па видели!"

Како су се Турци, извлачећи се из ватре, са чим су стигли, а од ћемера и оружја нису се одвајали, брзо предавали, тако су их бећари брзо разоружавали, скидали и претресали.

За себе су бећари узимали боље и срмом везене турске гуњеве, а пред Вељка су носили њихово оружје и ћемере.

Пред Вељка су довели и Осман-бега и двојицу виђених Турака, да их пред њим разоружају и оплене.

Осман-бегу се, пред Вељком, вратио турски понос и господство: Сам је одложио своје оружје, скинуо свој ћурак и отпасао свој ћемер.

„У ћемеру је осам стотина дуката. То ми је за главу доста." — рекао је и додао: „Ако знаш шта је доста."

„Ако не знам?" — питао је изазван Вељко.

„Ево и главе. Ја за њу не молим, као што би ти мене молио."

„Ти баш хоћеш да те погубим?" — Вељка је с муком држало стрпљење.

„Ја нећу, ако ти нећеш."

„Нећу ни ја." — рекао је Вељко. „Сем, ако не затвориш та пуста турска уста! Ако их не затвориш, сам ћеш наредити своје погубљење."

Бег је заћутао.

Вељку се није отимао поглед са ждрепца. „Како се зове?"

„Кушља." — процедио је Осман-бег, жалећи што је ждрепца, извео из ватре.

„И ја ћу га тако звати."

„Само ти га могу халалити." — процедио је Осман-бег.

За оваквог коња и за први добијен бој, ваља се да се заповедник победника покаже великодушним према побеђенима, или бар према њиховом старешини.

Вељко је Осман-бегу вратио гуњ. Он се неће турским огртати, ако осталим бећарима неће бранити. Задржао је бегово оружје, да од њега ниједан Србин више не погине. Ћемер са толико златника, који је Вељко одмах опасао, није више постављао питање части.

„Жалиш ли се на шта, беже?"

„На шта би се жалио, док ми је глава на рамену." — Осман-бег није више изазивао судбину, нарочито ако она има хајдучку ћуд.

„Је ли ти право, беже?"

„Мора ми бити право, кад је правда тво
ја."

„Нема моје и твоје правде. Она је једна."

„Сад је твоја сила. А сила јебе правду кад год хоће."

„Дајте Осман-бегу једног коња."

Бећари нису приговарали Вељковој наредби, поготову што су довели једног старог коња, око кога се ни вукови не би отимали. А Осман-бег, после поклоњеног живота, није гледао у зубе поклоњеном коњу.

„Да вас сад видим." — окренуо се Вељко двојици приведених Турака. Одело их је чинило виђенијим, али у ћемерима нису имали ништа, а бисаге су им биле празне.

„Ми смо само трговци." — рекао је један, ваљда старији, јер се код два Турчина увек зна који од њих одговара на сва питања.

„Чиме то доказујете?" — питао је Вељко.

„Доказаћемо оним, чиме се трговци доказују." — одговорио је исти Турчин.

„Празним ћемерима и бисагама?" — љутио се Вељко.

Турци су уплашено одрешили пуне зобнице о ункаше привезане. И обојица су, пред Вељка, ставили по две зобнице, пуне белих новаца.

„Ваљда ће ово и за наше, не баш вредне главе, залеђи."

„Ко је још видео да се новци стављају у зобнице?" — одобровољио се Вељко, који се оволиком плену није надао.

„Ти видиш!"

„Зашто?" — чудио се Вељко.

„Из турске лудости." — одговарао је Турчин: „Није код нас Турака све паметно како се мисли."

„Спрдаш се, Турчине!"

„Са мојом главом и чашћу!"

„Слушај, Турчине, посећи ћу вас, ако ми не кажете зашто!" — плануо је Вељко.

„Ако кажем — имаћеш разлог за то."

„Јамчим вам главе на рамену." — рекао је Вељко: „Зашто паре у зобницу?"

„Због таквих. Због хајдука." — казао је Турчин: „Сви гледају у бисаге и ћемере, а у зобнице — нико!"

7.

Прва слава заувек остаје прва и најдуже се памти, макар друге од ње биле славније, зато се у њој ваља и најбоље и најчасније понети. Ко добро поднесе прву славу и у невољама, ако, не дај Боже, дођу, биће му лакше.

Ставио је Вељко своје бећаре у параду, после боја на Подгорцу, вољан да их у слави покаже и да им одмах број удвостручи, јер слава је права прилика за то.

После боја на Подгорцу, око Вељкових бећара окупио се силан свет српски, онако како би се у збег покупио, да је у боју срећа окренула леђа Вељку и бећарима.

Просто да се и не поверује — да толико народа има у Црној Реци. Како ли га се само толики покупи, очас и без икаквог звања, као да је само ово чекао и да се само овом надао.

Чудан је тај српски свет. — мислио је Вељко и сећао се како су му, ко зна колико пута, разни људи, у детињству, овде, говорили: „Биће једном и у паклу вашар."

Са том мишљу и са великом радошћу, ђаволски се веселећи победи, правио је Вељко параду бећара, док су музиканти непрекидно свирали и певали.

"Ништа нема слађе од девојке,
То је право за јунака месо."

Делио је Вељко, победом задобијено благо и био одлучни заповедник, који је именовао своје заповеднике, свога барјактара, своје четовође и свог стоначелника. Издвојио је бећаре Хаџи-Николу, Ђорђа Јоргића, Николу Абраша и Тодора Поп-Лукића.

„Ти си мој барјактар!" — био је издашан Вељко у деоби сребрених ножева, пиштоља и сабљи: „Ти си мој четобаша! Ти си мој бимбаша!"

„Господару, овим си нас на верност још једном заклео." — клео му се бећар Тодор Поп-Лукић, кога је за свога стоначелника ставио.

Равнао је Вељко бећаре — сваког шаком белих новаца из зобница.

Када су се сви бећари пред њим изређали, наставио је да даје новце окупљеном народу. Заповедао је ред и у овој деоби, па су му прилазиле само старешине породица.

„Све што сте давали Турцима — вратићемо вам." — обећавао је Вељко: „Све што сте истрпели од Турака — вратићемо им."

„Благодаримо, војводо." — захваљивали су Вељку старији људи, посвећујући му руку и казујући да му је живот од Бога: „Благо добром делу и светлом образу."

„Бог те поживео, војводо." — љубиле су му руку старије жене, на чије је удовичке руке пало старешинство многих српских породица: „Бог је стари давалац."

Није Вељко ни Бога заборавио. А ни власт, која Бога не моли, јер се очас и мимо њега осили. Две зобнице белих пара поделио је бећарима и народу. А две је зашио и опечатио. Једну је послао у манастир Горњак, да Господу намири своје давно становање, а другу у Београд — Правитељствујушчем Совјету Сербском, да и тамо подржи своје овдашње господарство и војводство.

„Бимбашо! Изабери два бећара да те прате!... И носи то у Совјет!... Да видиш хоће ли те

господар Младен признати за бимбашу." — наредио је Вељко Тодору Поп-Лукићу.

Зарад свих сигурности, Вељко је уз сваку зобницу послао по тројицу бираних бећара, јер један може да не стигне ни тамо ни вамо, а двојица се могу побити.

„И немој, да коме падају грешне мисли!... Ко мене превари, ни у Турке не може! Ја ћу га и у Цариграду наћи!"

8.

„Помаже, Бог!" — зазвечало је у Правитељствујушчем Совјету Сербском.

Новац звечи другачије и милије од свега, што звечати може.

Прво је јако звекнула пуна зобница у Правитељствујушчем Совјету Сербском, пред господаром Младеном Миловановићем и он је, као трговац, тачно знао шта звечи и пре него што је Вељков бећар, Тодор Поп-Лукић, који је ту звеку донео, и проговорио.

„Ово је од Вељка Петровића из Црне Реке." — није бећар Тодор био баш говорљив, већ је пружио писмо: „Ту све пише!"

„Шта пише?" — питао је господар Младен.

„Ваљда све. То ћете ви у Совјету знати. Ви сте писмима вични." — бећар Тодор се повукао напоље, јер да он треба да зна шта у писму пише, то би му већ сам Вељко рекао: „Ја ћу отпоздрав сачекати!"

„Дај Вуче, прочитај!" — господар Младен, у својој гордости није ни коракнуо да дода писмо писару Вуку Стефановом, који је морао да дохрама од стола у углу: „Ти све више храмаш?"

„Сваким даном — све више. Молим Совјет, да ме пошаље у Пешту на лечење..."

„Што да те шаљемо? Језик ти не храма! Читај!" — наредио је господар Младен.

„Дао ми је Бог да сам већ у првој бици новце задобио." — читао је Вук Караџић: „И од добитка својега шаљем, по своме бимбаши, велики део за касу народну."

„Кад пре доби толике паре?" — чудио се господар Младен, који је истресао хрпу из зобнице, показујући како у новцу уме да ужива.

„Откуд Вељку бимбаша?" — питао је секретар Совјета Стефан Живковић: „То је стоначелник! А њега смо наименовали за четовођу!"

„Имаш право, вала." — Младену је новац звечао кроз прсте.

„Зови бећара!" — наредио је Стефан Живковић Вуку.

„Како ли доби толике новце?"

„Ко си ти?" — питао је Стефан Вељковог бећара Тодора.

„Ја сам Тодор Поп-Лукић, бимбаша господара Вељка!"

„Видите!" — викао је Стефан: „Ако си ти његов бимбаша, ко је онда Вељко?"

„Господар! Војвода! Војвода Вељко Петровић." — Тодору није било јасно — што га то овај пита и што још виче, питајући: „Шта би друго био?"

„А, је ли?" — господар Младен је прекинуо даљи Стефанов разговор са Тодором: „Изађи, молим те!"

„Шта ћемо сад?" — питао је Стефан Живковић, кад је Тодор изашао.

„Прво да примимо ове новце!" — рекао је Младен, господарски.

„Како њега да примимо? Па, Вељко се тамо већ начинио Карађорђем... Лепо сам рекао: треба му саветник!" — жестио се Стефан.

„Чекај!" — господар Младен се понашао према приликама: „Не примимо ли бимбашу и господара, неће нам више новце слати...А опет, да нешто од Совјета траже, па да расправљамо... Да ми лепо захвалимо и господару Вељку и његовом бимбаши Тодору..."

„Не бих ја то!" — бунио се Стефан.

„Хоћеш, хоћеш!..." — наредио је Младен: „Ти ћеш Вуку, у перо, захвалу казати за Вељка, а ја ћу се сад бимбаши Тодору у лице захвалити."

Кад је господар Младен изашао, Стефан Живковић је пришао Вуку.

„Са нешто оног новца, могао бих да се излечим." — гласно је мислио Вук.

„Не може то!" — рекао је Стефан.

„У Пешти за све има лека!" — настављао је Вук.

„Не мисли на оно — што не може бити." — казао је Стефан: „И сачувај то писмо, ако му једном будемо судили..."

„А, ако Вељку не будемо судили?" — питао је Вук.

„Хоћемо! Хоћемо!" — био је изричит Стефан: „А, ако му ми и не будемо судили — судиће му историја."

9.

„Шта је Вељко тамо?" — питала је Вељкова жена Марија бећара Тодора Поп-Лукића, кад јој се, на вратима куће у Београду, појавио са Вељковим поздравима.

„Господар, војвода!" — одговорио је Тодор.

„Господари су овде, у Београду, а не тамо у вукојебини." — процедила је Марија.

„Господар Вељко ти поручује: да са мном пођеш к њему..." — Тодор је био миран и стрпљив.

„У Црну Реку?" — грозила се Марија.

„У Црну Реку." — потврдио је Тодор.

„Поручио, велиш?" — чудила се Марија.

„Поручио."

„Је ли ти наредио да ме натераш?”

„Како натерам?"

„Силом."

„Што силом?" — чудио се Тодор.

„Ако не будем хтела да пођем.”

„Рекао је: како хоћеш...”

„А ја нећу!"

„Рекао је: све на твоју главу."

„И на његову!"

„Моје је да ти кажем."

„Твоје је и да му кажеш — да ја за хајдуцима нећу пристајати."

„Добро." — пристајао је Тодор, мислећи шта би јој одговорио да је којим случајем његова жена, а не жена господара Вељка.

„Ја сам и за њим пристајала само до Београда. Ако хоће да је са мном, ту сам."

Марија је са треском затворила врата, да је Тодор тргао главу уназад, јер му се учинило да ће га ударити и поред рагастова од тврдих храстових греда.

10.

После боја на Подгорцу, као што је пожар брзо захватио бегову кулу, тако је и Турке целог Црноречја захватио страх од српског војводе Вељка Петровића и његових бећара.

Зато Турци из Вражогрнаца, из Зајечара, из Грљана, из Сумраковца и других места, нису чекали Вељка и његове бећаре, ни на својим спахилуцима и имањима, ни у својим кулама, палисадима и шанчевима, већ су бежали, које у Видин, које у Бању, а многи су стигли и до Ниша.

Знали су да Вељка не треба буклијом звати, јер кад је дошао у Црну Реку, стићи ће он свуда, ако већ није.

Војводу Вељка је понела победа, а и добар бегов коњ. А на таквом коњу, какав је Кушља, начинивши се још војводом, могао је и за дана да пројаше целу Црну Реку. Није га држало место и чудио се чудом: како му тако, Турци, сви до једног, брзо из Црне Реке избегоше.

Бежали су Турци, са чим се побећи могло, остављајући своја стада и своја имања, своје хамбаре и своје барутане, не палећи ништа. Бежали су, с надом, да ће се брзо вратити са видинском и нишком турском силом, па што да пале оно што је њихово и што ће брзо повратити.

Војвода Вељко је, са бећарима, све напуштено турско пленио и делио народу. Тако је још брже изашао на глас народног заштитника и народног добротвора.

Није војвода Вељко сам делио, није ни могао сам, са само две своје руке тешко би било толико плена поделити, већ су са њим делили и његови заповедници и браћа му, Милутин и Миљко. А кад је требало делити жито и мрс делили су и сви бећари.

Једино Хаџи-Никола није ништа делио. Он је прегледао утврде и шанчеве око турских кула, стално у неким мајсторијама и наканама, па је неке рушио, а неке ојачавао, с мишљу да се заузето једном и бранити мора.

Иако барут не мирише, Хаџи-Никола га је знао непогрешиво намирисати. Налазио је турске барутане у закопаним и затрапљеним ћуповима. Скупљао је барутни прах Хаџи-Никола и чувао га, као највећу драгоценост, како се у овом крају ни златна зрнца, из реке испрана, не чувају.

Када је Хаџи-Никола у Великом Извору, у темељима развалине старе римске тврђаве, пронашао некакве оловне олуке, он се радовао, као да је нашао ћупове златника. После је те олуке туцао у ситну ломљену парчад, па њима и барутом пунио многе тестије и бардаке, запушавао их воштаним чеповима од дебелих славских свећа и у слами, сложене на колима, возио их у Ласово, у ласовске пивнице, где је био бећарски бивак.

Вељко је у Црној Реци, за стоно место свога војводства и за бивак својих бећара, изабрао ласовске пивнице. У Ласову га, због клисуре, не могу Турци изненадити. А пивнице су место за бећаре, прави кров над бећарском главом.

У њима се може пити и веселити и радовати се победама, како јунацима и доликује. Ту им је народ, сваког дана, стизао са понудама. А понуда је било свакојаких и све су биле од срца и из чисте народне душе, као да је сама народна слобода чашћавала Вељка и бећаре.

„Што се и ти са народом и бећарима не порадујеш?" — питао је војвода Вељко Хаџи-Николу, кад је и сам раздраган, обилазећи раздрагане бећаре по пивницама, и на њега наишао самог и упошљеног: „Победа није велика, ако јој се човек не порадује."

„Војводо, ја се овако радујем." — казао је Хаџи-Никола и опоменуо Вељка: „Не улази са

упаљеним чибуком... Отићи ћемо оба Богу на истину."

„Радујеш се? Можда!" — рекао је Вељко, застајући: „Ја видим да се замлаћујеш."

„Можда се замлаћујем." — и Хаџи-Никола је имао своје — можда: „Даље с том ватром!"

„Ја видим да се замлаћујеш." — поновио је Вељко.

„Добро." — Хаџи-Никола је пристао: „Видеће и други кад дође време."

„Како хоћеш." — помирио се у војводовању и у радовању већ уморан Вељко и запутио се у пивницу коју је одабрао за себе.

Врата на војводској пивници су била само притворена.

Зар их јутрос није затворио? — питао се Вељко, скидајући се у мраку: Ако је неко и спремао постељину...

Неки унутрашњи глас је упућивао Вељка на хајдучки опрез. Дошао је до лежаја и у њега гурнуо кубуру.

„Дижи се!" — наредио је Вељко.

„Псст!" — из лежаја се усправила нека прилика.

„Шта хоћеш?" — процедио је Вељко, повлачећи дим, да је чибук зажижео.

„Шта мислиш — шта хоћу?" — глас је био женски, а при жишку се видела гола прилика младе жене: „Дошла сам у понуде!"

Вељко је почео да се смеје, додирујући јој кубуром дојке.

„Како ти је име?"

„Девојка ноћу нема име." — прошаптала је девојка.

„Како ти драго." — Вељко је наставио да јој кубуром милује дојке, а онда је од разделног места кренуо на доле.

Узбуђено уздишући девојка се спустила на лежај.

Вукући кубуру тамо где је наумио и Вељко се спустио на лежај.

Заклео би се војвода Вељко Петровић да те ноћи није ни тренуо, да га нису песмом пробудили његови музиканти, Цигани, кад је већ увелико било одјутрило:

"Завика стража Вељкова
Чија је мома заспала?
Чија је мома заспала,
Дал би се мојом назвала?
Ја бих је јунак будио,
Ја бих је јунак љубио.
Завика Вељко из гласа:
Моја је мома заспала.
Ја ћу је јунак будити,
Ја ћу је јунак љубити."

Вељко је био сам на лежају. Место поред њега било је већ празно и хладно. Да још лежај није мирисао на женску пут, помислио би да је то од доброг вина била варка.

Када је тога јутра Вељко Петровић изашао из војводске пивнице, видео је Хаџи-Николу у истом послу.

„Нешто си брижан, Хаџи-Никола?"

„Брину ме Турци, војводо." — одговорио је Хаџи-Никола, не прекидајући посао: „Откад знам за себе, брину ме!"

„Нема Турака у васцелој Црној Реци. Отишли су!" — ликовао је војвода Вељко: „Хаџи-

Никола, отишли су!"

„Отишли су да дођу. Тек смо змији на реп стали!"

„Ако и дођу."

„Неће их доћи колико их је отишло, већ стотину пута више." — Хаџи-Никола је био злогук.

„Бар ће их и више изгинути." — Вељко је појахао Кушљу.

Коњ му се радовао, пропињући се.

„И нас, војводо! И нас!"

Војвода Вељко је изјахао ка Ласовској клисури и Хаџи-Никола није знао да ли га је, напослетку, уопште чуо и је ли то сам изјахао пред те силне Турке, којима га је плашио.

11.

Кад се зло слути, оно је, већ, увелико на путу.

Тако путем кроз Тимочку крајину, од Видина ка Зајечару јахала већа турска војска, коју је у Црну Реку, на српског војводу Вељка Петровића, на његове бећаре и на народ црноречја водио Мула-паша, оличење великог људског зла.

Знао је несрећни народ српски ко на њега иде по топоту и одакле топот долази.

Кад год је видинском везиру Пазван-Оглуу, званом паша Пазванџија, требало да покаже да се ни цара у Стамболу не боји, а камо ли побуњене раје, слао је свога ћехају и зета Мула-пашу, са његовим четама. Није се паша Пазванџија старао да угаси српски устанак у Београдском пашалуку, јер то је царска мука и брига. Али је водио рачуна да му Видински пашалук остане миран. А да буде тако, ту је био Мула-паша и зато је и у Црну Реку сада ишао.

Није Карађорђе мислио само о српском устанку у Шумадији, хтео је он да упали лучу и у Тимочкој крајини, па је још 1804. године тамо послао хомољског хајдучког харамбашу Петра. Али је тог Петра ухватио Мула-паша на Вршкој Чуки, па, за наук Црној Реци и свој Крајини, одсекао њему и још петорици хајдука и ноге и руке.

Главе им није дирао.

Нека причају о српској слободи, док не искрваре.

Кратко је српско памћење — мислио је Мула-паша: Зато им га често треба обнављати.

Успут као да није било живог Србина.

Што даље од злог топота, испред кога су се дизала јата птица, испод кога би се да може и земља измакла, бежали су Срби главом без обзира у збегове, у шуме, у клисуре и пећине.

Мула-паша са војском није залазио у села и збегове, залазиће у повратку, натенане, кад се може робити и плен узети, већ је журио у Црну Реку — да се што пре сусретне са Вељком Петровићем и да српску пометњу пресече, по његовом врату. Ако му успут затребају неки Срби, очас ће их наћи.

Један несрећни Србин сам се нашао у пољу и Турци су га видели.

Био је то један од оних несрећника сељака, који све хоће да спасу, по цену живота, којима судбина окрене леђа, па они јуре за њом, који у задњем часу покушавају да побегну од зла које је брже.

Нису дуго Турци, по пољу, витлали српског сељака, гонећи га, као ситну зверку, у ловачкој хајци. Ухватили су га и довели пред Мула-пашу.

„Нисам ништа крив, честити пашо." — богорадио је сељак.

„А што си бежао?"

„Морао сам."

„Морао си, а ниси ништа крив..." — спрдао се Мула-паша.

„Кад имају Србина, Турци му очас дају кривицу." — правдао се сељак

„Да видимо." — Мула-паша се претварао: „Где је хајдучки логор?"

„Не знам ја ни за какав хајдучки логор." — сељак је јечао, док су га Турци, с коња, ногама ударали у поребрице, које су крцкале.

„Где је хајдук Вељко?" — смешкао се Мула-паша, наизглед спреман да буде милостив.

„Не знам ја за хајдук Вељка... Не знам ни где је... Што ме везујете, честити аго?"

Турци су сељаку везали надланице, а онда су га везали за широки столетни храст лужњак.

„Ништа не знам... Што ме везујете?" — богорадио је сељак, лећима везан уз храст, разапет.

„Што га везујете?" — смешкао се Мула-паша: „Видите да од њега нема користи..."

„Нема користи, честити аго..." — сељак се за агине речи хватао, као за сламку.

„Видите да не зна где су хајдуци и где је хајдук Вељко..."

„Нисмо већ два дана пуцали у људе, Мула-пашо..." — јавио се један Турчин.

„У Врбовцу ћемо се састати са Турцима ајана Ћор-Сулејмана и са погорелцима Осман-бега... Они су, можда, пуцали и јуче и данас..." — додао је други Турчин.

„Ако је тако, онда, само — док ја попушим чибук..." — церио се, пристајући Мула-паша: „Немамо времена за губљење..."

Смејући се Турци су стали на бану.

„Почећемо од прстију на ногама, па докле стигнемо — док Мула-паша попуши чибук." — Турчин, жељан пуцања, заповедао је осталима.

Док је Мула-паша пунио и палио чибук, Турци су из кубура већ гађали у сељакове босе ножне прсте. Сељак је, у први мах, покушавао да подигне ноге. Од тога је одустао — кад су му стопала обливена крвљу.

„Сад у цеваницу." — заповедао је Турчин.

Турци су пуцали у сељакове цеванице. Сељакове ногавице постале су црвене до колена. Већ су се лепиле за храст.

„Нема се више у шта пуцати доле! Пуцајте у колена."

Док су му Турци пуцали у колена, сељак је се онесвестио.

„Шта му је?" ...Од чега се онесвести?" — Турци су престали да пуцају.

„Поквари вам радост!" — димио се Мула-паша!

„Мула-пашо", — жалио се Турчин који је заповедао мету: „како да пуцамо у онога ко нас не гледа?"

„Незгодно је." — Мула-паша је отресао чибук.

„Нема правог уживања." — казао је Турчин.

„Идемо!... Да нас хајдук Вељко не погледа дуго." — заповедио је Мула-паша: „Измакла нам је главнина!"

„Шта ћемо са оним?" — питао је Турчин, показујући на храст и сељака: „Да га дотучемо?"

„Оставите га!" — Мула-паша је показивао турску милост: „Оставите га зверима... Ако и звери не угости и преживи, биће добар богаљ пред српском црквом."

12.

Зло је пошло и тројици Вељкових бећара, које је слао у Београд да дарују Совјет пленом из прве Вељкове победе и у Тополу, да му из ње, из вождовог дома, донесу Карађорђева честитања и војводско звање.

Зло им је пошло у Добром Пољу, кад их је, после четири непроспаване ноћи, пред зору четврте, сан на коњима преварио, а проклети турски коњи понели их, њухом својим вођени, право у логор Осман-бега, који се, дигавши турску војску из Бање, враћао у Црну Реку, у Подгорац, по своје, што му је, баш за њега, још у боју на Косову пољу освојено.

Тако су се Тодор Поп-Лукић и још двојица бећара, које је он сам, по Вељковој наредби, изабрао, нашли у турским рукама, прво везани, па тек онда скинути са коња. Бупили су о ледину, потезањем конопаца, и нису били те среће да одмах сломе врат.

„Бујрум!" — обрадовао им се Осман-бег, уверен да су му они велики Алахов дар и да се по јутру победа познаје.

Они су, као Вељкови бећари, Осман-бегу били прва прилика да се у сили поново покаже и да покаже како она, ни у чему, није мања. Ту силу је показивао пред робљем, покупљеним несрећним сељацима из села, кроз која је, до Доброг Поља, пролазио.

Страх, који сила у народ, пушта треба да буде дубок, зато су Турци натерали сељаке да ископају три дубоке јаме, насред поља, и да у њих усправно закопају Вељкове бећаре, само са главом изнад тла, око којих ће ступама набити добро земљу, из раменица, а да им главе не закаче.

Залуд је Тодор Поп-Лукић кумио Србе сељаке — да их затуку и братимио их Светим Јованом — да им муке скрате.

„Рајо, ево куд вас води устанак на Турке." — Показивао је Осман-бег Тодора Поп-Лукића уплашеним сељацима: „Ово је Вељков бимбаша!... Бимбашо, хоћеш ли мало музике? Дајте музиканте..."

Турци су истерали на средину Цигане, музиканте, бичујући их жестоко.

„Свирајте." — наређивао је Осман-бег: „Хајде, рајо — коло... Свидела вам се Вељкова музика, свидеће вам се и моја."

Уплашени музиканти су засвирали крајинско коло.

„Играј, рајо."

Турци су натеривали народ да игра коло, баш на простору где су вириле главе Вељковог бимбаше и двојице бећара.

„Брже, брже... Трупћи јаче!"

Свет је играо жешће, како је жешће био бичеван. Ипак, сви су се у колу трудили да не закачињу главе мученика.

Турци нису били задовољни колом.

„Ви Срби сте килав народ, ни своје коло не играте како треба. То коло и наши коњи играју боље!" — викао је Осман-бег.

Турци су Србе отерали у страну, а онда су натерали своје коње да, по истом простору, чепају уз музику крајинског кола.

Простор са главама брзо се изравнао, а коњска копита су утискивала крвав траг.

13.

За турског заповедника Ћор-Сулејмана, изелицу и злицу, Срби су говорили: „Не дај нам га, Боже, ни у сну видети."

Леновачким Србима ајан Ћор-Сулејман, са својим Турцима, све од злом горих, био је беда у по дана, која им је куће попалила, опленивши их притом и истеравши их, као робље, у Леновачко поље.

Ћор-Сулејман је намислио да Леновчанима буде беда и на конаку, не само са својом војском, већ и са војском Мула-паше и Осман-бега, пошто је наредио велику гозбу и за сву своју и сву њихову силу.

Док је се гозба, од све српске сиротиње, припремала, док је зле госте погледао, Ћор-Сулејман се распитивао за Вељка и за бећарски бивак.

Невоља човека свачему научи, па је и Србе научила да Турцима ништа не признају, под свим мукама, чак и кад то сви знају, јер живеће — док их Турци муче, а мучиће их — док им оно, што хоће да знају, не открије неко.

Залуд су, зато, Турци неколицини Срба калили усијано гвожђе под пазухом.

И јалнику Ћор-Сулејману је једно време годило што Срби не признају где је Вељко, све док се није науживао у мучењима. То уживање је највише волео пред ручак, јер му је глад подстицало. А кад га је глад обузела, изгубио је стрпљење.

То стрпљење је изгубио у часу, кад је у великим казанима, у којима ће се цицвара кувати, почела врити вода.

„Доста смо се шалили. Пробајте са каурским крштењем." — наредио је изгладнели Ћор-Сулејман.

Турци су од једне младе жене отели новорођенче, одмотали му пелене и наднели га над казан са кључалом водом.

„Или ћете нам рећи где је хајдук Вељко, или ћемо вам ми крстити дете." — рекао је од глади нестрпљив Ћор-Сулејман.

Дете је запиштало од топлине паре.

Млада жена којој су узели дете крикнула је и пала у несвест.

У страшном часу изашла је пред Турке једна баба и узела дете из руку Турчина.

„Ја ћу рећи где је Вељко." — рекла је.

Настао је тајац и међу Турцима и међу Србима.

Сви су гледали у бабу. Баба је погледала и једне и друге и пре него што је у издаји наставила, додала је, за сваки случај, дете женама.

Потом је баба дошла пред Ћор-Сулејмана и пружила руку. Ћор-Сулејман је главом показао једном Турчину до себе и он је баби пружио нож, извадивши га из корица.

„У Ласову је!" — рекла је баба и у исти мах се убола ножем у груди, тамо где је срце.

„Сад бар знамо где ћемо сутра на ручак." — рекао је Ћор-Сулејман, давши знак да се почне са закувавањем цицваре у казанима, са више масла него брашна.

„Да се хоће удавити." — клела је једна жена, узимајући масло од Петра, званог Сирењар.

„Не дави се ђаво маслом." — рекао је Петар, коме је ово додавање масла било прилика да се

издвоји од мушкараца и да се кроз жене, узмуване припремом хране, и, непримећен од Турака, занетих доласком силних Мула-паше и Осман-бега, домогне најближег жбуња.

14.

„Којим добром, ујаче Цветко?"

„Нема доброг, а горег ће бити! Турци, сине Вељко!" — јекнуо је Цветко Сирењар, рупивши, као без душе, у Леновачке пивнице, пред свог нећака, сада и војводу црноречког, Вељка Петровића и загрцао: „Скоро сам те ожалио..."

„Још је, ујаче, рано за жаљење." — насмејао се Вељко.

„Три силе иду на тебе." — Цветко је, опет, био спреман да наговара Вељка на ново бежање.

„Откуд три силе?" — чудио се Вељко, мислећи да Цветко, у свом страху за њега, претерује и све преувеличава.

„Од Бање, од Гургусовца и од Видина. Три војске, сине Вељко!"

Око војводе Вељка окупиле су се његове бећарске старешине.

„Три иду ја их осећам." — рекао је Хаџи-Никола.

„Ти их наслути." — не уздржа се Вељко.

„Турци се не слуте. Они се стално очекују. Паљевина се очас намирише." — Никола се окренуо Цветку: „Шта је запаљено? Леновац?"

„Леновац." — уздахнуо је Цветко. „Сила је у Леновачком пољу."

„Колико их је?" — питао је војвода Вељко.

„Мула-паша иде са осам чета..."

„Његових је око две хиљаде Турака." — прерачунавао је четовођа Никола Абраш.

„Ваљда мање?" — посумњао је Вељко: „Цео Видин нема више војске."

„Цео Видин и иде." — казао је Јоргас. Он је као Грк добро знао Видин: „И сам, војводо, знаш да је Мула-паша Пазванџијин зет... Хоће везир да прослави зета... Зна да султан не може на њега, кад ни на Србе не може дићи много силе, због рата са Русима."

„Код изелице Ћор-Сулејмана има грињa бар три стотине." — наставио је Цветко.

„Са њим бисмо лако могли да је сам са својима." — прерачунавао је даље Никола Абраш.

„Са Осман-бегом их је више од стотине."

„Откуд Осман-бег?" — чудио се Вељко: „Зар ми није веру дао?"

„Турчину је вера на колену." — казао је Хаџи-Никола: „Али, само, док седи. Кад устане — пада."

„Што га пустих?" — кајао се четовођа Милисав, кога су бећари већ прозвали Бегом, пошто се Осман-беговим ћурком огртао.

„Ниси га ти пустио. Ја сам га пустио."

„Ти га јеси пустио, али ја сам га из Подгорца испратио, да га народ не би моткама затукао..."

„Велико је сад зло порадио у Добром пољу и од народа и од оних, што си их у Београд слао..."

„Тодора Поп-Лукића?" — згрануо се Вељко.

„И оне двојице!" — потврдио је Цветко: „Сад, сви иду на тебе... И Мула-паша, и Ћор-Сулејман и Осман-бег... И знају да си овде."

„Ко ме је издао." — упитао је Вељко.

„Нико." — казао је Цветко: „Издало те српско срце."

„Осветићу се!" — плануо је војвода Вељко.

„Нико, коме се можеш осветити!" — поновио је Цветко: „Баба која је рекла да си у Ласову, убила се турским ножем пред Ћор-Сулејманом, који је рекао да ће ти сутра доћи на ручак."

„Сад кад су се састали.... Војводо, нема их ни три хиљаде," — покушао је да се нашали Абраш.

„Спрам наших три стотине." — приметио је Вељков брат Милутин, који још није био четовођа, али Вељко није браћу од себе одвајао.

„Турци и то знају и са народним страхом нам се приближавају." — мислио је Хаџи-Никола: „Сад ми да видимо шта ћемо."

„На шта ти мислиш, Хаџи-Никола?" — питао је Вељко, скоро га издвојивши од осталих.

„Мислим, војводо, ако ћемо толике Турке чекати, морамо их чекати тамо где нам се не надају."

„Тако мислиш?"

„Само ће нас тако бити више, него што нас је."

„Да их изненадимо?"

„Шта нам преостаје?"

„Ујаче Цветко!" — окренуо се војвода Вељко ујаку и четовођама: „Шта рече да је рекао Ћор-Сулејман?"

„Сад бар знамо где ћемо сутра на ручак..."

„Спремите бећаре!" — наредио је војвода Вељко својим четобашама: „Једино нам преостаје — да ми њима ноћас стигнемо на вечеру."

15.

Половина Вељкових бећара, са обавијеним пешкирима око глава, онако како Турци вежу чалме, оставила је своје коње у Ласову, а друга половина је својим коњима обула вунене чарапе, или је им у дебеле крпе увила копита.

Такви су се, вулајући се ивицом шуме, са првим сутоном, од Турака непримећени, чак ни птице не дижући, примакли турском логору у Леновачком пољу и заокружили га у виду потковице.

Једини незатворени део ове „потковице" била је дуга чистина према кланцу Леновачке реке, јер се круг није могао ни затворити без турске опазности.

Зато је саме литице кланца, још за дана, опет неопажен, са једном четом запосео Хаџи-Никола. А сваки од ових бећара, поред пушке и кубура, имао је оне тестије пуне барута и олова и кресиво, са доста труда.

Јесу се у Леновачком пољу састали Турци Мула-паше, Османа-бега и Ћор-Сулејмана, али им се коњи нису помешали и сеизи су их зобили на три стране логора, па је и војвода Вељко морао оне бећаре под чалмама поделити у три групе, издвојивши у страну десетак најодважнијих.

„Гледајте добро где су коњи. До њих ћете морати по ноћи доћи и уз њих остати бар сат. Јављајте се гласом ћука, да знам да је све у реду..." — понављао је Вељко трипут, на три стране, свакој групи: „Најбоље је да дођете, док су коњи под зобницама, да ни рзања не буде превише... Коњи и кад ржу, под зобницом, не изазивају сумњу... Кад нас чујете у сред логора, ви скачите на голе коње и терајте их у луди трк, преко логора... А то са главе мичите, чим се коња дохватите, јер ћете гинути од нас."

Онај десеторици издвојених и најодважнијих, међу којима је био и брат му Миљко, Вељко је наменио да се, са барутним тестијама, прикраду турским ватрама у логору, када се логор буде смиривао и када ватре буду догоревале.

„Нипошто не потежите кубуре до окршаја... Ако будете морали — радите само ножевима... Кад се закува — чалме о земљу... Да вам главе не понесу!"

Кад је све бећаре под чалмама испратио пут турског логора, војвода Вељко је својим коњаницима наредио: да коњима и они дају зоби и да им изују чарапе и поодвезују крпе са копита.

Потом је почео да чека.

Наоглашавали су се и напевали су се те вечери ћукови, са свих страна.

И ноћ је била увелико поодмакла, кад је се и логор смирио и кад су ватре почеле да догоревају.

Слегао се, са ноћном измаглицом, жени мир по Леновачком пољу, док је се над њим месец јео и док је се чинило да и њега хвата први сан.

Као да је, одједном, почео судњи час, тако је рукнуло, кад је најмлађи бећар Миљко Петровић у ватру, насред турског логора, пустио тестију пуну барута, залегавши мућевито затим.

Затим су затрештале и остале ватре дижући скоро до неба високе стубове варница.

Грмљавина је тргла логор иза сна.

Велики тресак пратила је велика халабука:

„Хајдуци! Бежимо!"

„Држ Турке!"

„Спасавај се ко може."

„Не дај да беже."

„Сила их убила!"

„Разби нас хајдук Вељко!"

„Тако нам Митрова и Ђурђева дана!"

„Ожежимо."

Затутњала је земља од топота коња.

Вељкови бећари су са свих страна ујахивали у турски логор.

Буновним Турцима се учинило да на њих у галопу иде шума, а да се земља отворила, па и да из ње искачу наоружани Срби и да су сами бесови појахали њихове коње, којима их већ газе. Окидале су их кубуре. Дерале су их пушке, секао их је сев сабље, или кривог ножа.

Топот је неколико пута прегазио логор, док се Турци, за сан распојасани, махом боси, изненађени и затечени, са једва нешта од оружја, нису уканили да беже и док нису открили куд се једино бежати може — низ поље, пут кланца.

Тек тамо омицати нису могли.

Паклено грување сручило се на њих у самом кланцу. У мрачном кланцу изгледало је: да су Срби заузели небо и да одозго гађају Турке свицима, који се до земље претварају у просути огањ.

Леновачким пољем, које се очас преметнуло у крваво разбојиште, Срби су чинили јунаштво. Четовође су се утркивале ко ће посећи виђене Турке, мегданџије и заповеднике. Јоргос је посекао Ћор-Сулејмана. Четобаши Милисаву није измакао Осман-бег. Због Николе Абраша мегданџија видински Халил неће више никоме на мегдан изаћи. А сам војвода Вељко Петровић је вијао Мула-агу, посецајући оне који му се успут испрече:

„Стани, Туре, да ти турбан вежем."

16.

Свитало је кад је се војвода српски Вељко Петровић, са четом изабраних бећара, појавио тамо — где их нико није очекивао, ни у турском сну — у Видинском пољу.

После ноћашњег боја у пољу код Леновца, одмах, очајан што није сустигао Мула-пашу, који му је нетрагом нестао, док се до њега пробијао просецајући Турке, не сагледавши још сву страхотну величину српске победе, наредио је војвода Вељко да му се скупе све турске заставе са разбојишта, да се натоваре на два добра и брза турска товарна коња и да му се, из свих чета, изаберу најхрабрији бећари, бојџије и несмирници, јер је пожелео да видинском паши Пазванџији сам јави своју победу.

Од те пусте жеље, која се само великом лудошћу могла звати, одговарале су војводу Вељка све његове четобаше, од Абраша до Јоргаса, иначе и саме склоне сличним наканама. Позивале су га на завете побратимства, да не иде мечки на рупу, а, ако већ мора да иде, да и они пођу са њим. Није Вељка могао да одговори ни најразложнији Хаџи-Никола, и он је, најзад, пожелео да пође, схвативши да Вељка, кад изазива саму судбину, ништа више од тог наума не може окренути.

Војвода Вељко је се, пак, уздао у препад и срећу и није хтео да води остале четобаше, јер ако их са бећарима поведе, онда и Видин мора заузети, а за то није имао Карађорђеве наредбе и совјетског благослова, па за такву лудост ни он није био спреман.

Изјахао је војвода Вељко пред бећарима, без зазора, у Видинско поље, свестан да је његово појављивање било у исто време за Турке страшан и неочекиван глас о српској победи и турском поразу.

„Пуштај коње." — наредио је војвода Вељко, уставивши изабране бећаре пред Видинском тврђавом, која је била војни стан, и у којој је био преостали део Пазванџијине војске.

Турски товарни коњи, претоварени турским заставама, споро су откасали знаним путем ка Видинској тврђави.

Хоће ли Турци запуцати? — стрепња је потрајала за време спорог коњског каса.

Нису запуцали и војвода Вељко Петровић је, ко зна који пут, изазивајући самог српског Усуда, Бога који од пре Христа одређује српску судбину, повео бећаре да победнички и изазивачки објашу Видинску тврђаву, као да је то јахање тапија на његову победу у Леновачком пољу.

Можда је српски Усуд и у тај расвит био нерасањен, као што је био мамуран после славне Косовске вечере, што Вељку у јахању сину, али се нико од турских стражара на кулама и на пушкарницама није усудио да запуца.

Да провери да га уши не варају, Вељко је наредио и водио прво други, па и трећи обилазак.

Издвојивши се од свих, са смотаном Мула-пашином заставом у руци, војвода Вељко је потерао коња и у лудом трку ујахао у турски део вароши Видин, пројахао до самог пашиног конака и у довратак капије гурнуо копље са заставом.

„Пашо Пазванџијо, ево ти твоје крпе и твоје мотке!... Узео сам је од твог војсковође и зета Мула-паше!... Кад скупиш нову војску — јави ми се!" — и натерао коња да под њим побесни, да се пропиње и да потковима на копитама избија варнице из калдрме...

17.

„Погледајте!... Све вам их дајем... Све је наше!" — казао је војвода Вељко изабраним бећарима, у повратку низ Видинско поље, показујући грудве стада: „Све оплените!... Народ ће се радовати, кад му преко Тимока сјавимо стада!... Дигните све!... И сено на колима!"

Бећарима, пленидби склоним, не треба ни два пута нешто показати само погледом, а камо ли упрети руком и још казати и поврх наредити. Сместа су се, раздрагано, сурдали према стадима.

Бећарска веселост ослободила је даљег страха и расположила за песму и свирку Цигане, музиканте, да препочну нову песму!

"Сама вила град градила,
Ни на небо, ни на земљу,
Градила га насред небо,
Насред небо на облака…
Насред небо на облака..."

Вељко је гледао бећаре низ поље, како кидишу. И ни сам не зна зашто се сетио вукова, из оног доба, кад је у овом пољу био чобанин. Та мисао га је узнемиравала, па је, терајући је из главе, покушао да запамти песму коју су Цигани певали.

"Мили Боже, чудна града,
Ни на небо, ни на земља,
Не може се опленити
Док не дође хајдук Вељко,
Хајдук Вељко са бећари..."

„Да неко од чобана не страда?" — опет је се Вељку вратила мисао о вуковима, да је, на трен, пожелео да устави бећаре, мада је знао да их више не може уставити. Лакше би их и у најжешћем боју уставио, него у пленидби.

Није могло да их устави ни то, што је у пољу запуцало, што је код страшљивих Цигана пресекло и свирку и песму. На бећаре су, издаље, запуцали они Турци, којима заповеда Нина-бег, Пазванџијин чобански ћехаја, којима он чобанима управља.

Нина-бег и његови Турци опазили су и избројали бећаре, још при првој њиховој појави у Видинском пољу и спремали се да их, са чобанима, дочекају — кад их турски војници из тврђаве узбију. Војници из тврђаве нису изашли. Мислио је и Нина-бег да и он пусти бећаре, али они нису стада пропустили. Зато их је плотунима и дочекао.

Рачунао је Нина-бег и на чобанске пушке, да ће и чобани стада да бране. И чобани су припуцали, али не на бећаре, већ на Турке, па се Нина-бег нашао између две ватре. Чобани су, одмах, пристали да буду оплењени и да у пленидби учествују, јер их је мамила Србија, њена непозната слобода и бећарлук. Уз све, они старији чобани су познавали Вељка.

Између чобана и бећара, на разделини, Нина-бег је више волео да падне у руке бећара, јер ће га они без мучења убити.

„Оставите га." — војвода Вељко није уставио бећаре, док су у пленидбу јурили, али их је уставио да не убију Нина-бега

„Ако тако кажеш, војводо." — казао је невољно бећар који је Нина-бега ухватио, доводећи га, разоружаног Вељку.

„Дај га нама." — тражили су чобани.

„Оставите га." — одсекао је Вељко.

„Он је зликовац!"

„Знам!... Али ми је прву пушку дао. Ја му живот нећу узети... Познајеш ли ме, Нина-беже."

„Камо среће да те никад нисам упознао!" — просиктао је Нина-бег.

„Ко би ти јутрос живот спасио?" — смејао се Вељко.

„Ни мртав се нећу накајати што те онда, овде, нисмо убили, хајдуче!" — изазивао је Нина-бег.

„Он је војвода." — ћушнуо је Нину-бега бећар.

„Војвода хајдука." — одвраћао је Нина-бег.

Вељку су се очи отимале низ поље. Видео је нешто, што на добро може да не изађе: Може ли он ту још шта помоћи? — Почео је да звижди што је јаче могао.

На бећаре су се окомили пси, кад су и они са чобанима почели да гоне стада. На упорно Вељково звиждање, пси су остављали бећаре и стада, правећи чопор око ногу Вељковог коња.

„Има ли шта славније него бити војвода хајдука?" — смејао се Вељко: „Нина-беже, видиш да ме и пси слушају!"

„Ти си кучкин син!" — опсовао је Нина-бег.

„Могу те убити."

„То и хоћу. Паша ми неће опростити стада."

„Ја — нећу."

„Хоћеш кучкин сине! Џукац ти је отац!"

Вељко је бесно погледао Нина-бега и пси су на њега зарежали.

„Нина-беже, бар си са псима могао бити пријатељ." — Вељку је на ум пала паклена мисао.

„Био сам..." — дрхтао је и глас Нина-бега, окруженог псећим режањем.

„Онда ћу те с пријатељима оставити." — Вељко је кренуо да јаше даље, док је иза њега остао лавеж паса за који би се рекло да хоће земљу да прогризу.

Војвода Вељко се није осврнуо, ни да види: како је Нина-бег нестао у црној режећој кугли, која се котрљала и врила.

BalkanDownload

ВЕЉКОВЕ КРИВИЦЕ

Сѐрбліи

1.

„Шта си нам то порадио?" — војводу Вељка Петровића је засула граја кнезова Тимочке крајина: „Чујеш ли!?"

„Како да вас чујем?" — викнуо је Вељко: „Хоћете ли сви причати, или један?"

„Не можеш радити што ти падне напамет." — издвојио је се Петар Ђорђевић из Кучајне, звани Џода, у време Турака последњи од њих постављени вражогрначки кнез.

„Шта не могу?" — Вељко је гледао вајне кнезове, турске придворице, присећајући се Карађорђевог догађаја са кнезом Теодосијем: То је, сигурно, сад и њих скупило. Нигде их није било кад је народ дизао, кад је ослобађао Криви Вир и Црну Реку, а сад ће и власт да му траже.

„Постоје ствари које се не смеју радити." — околишао је Џода.

„Које ствари?"

„Ниси смео да опљениш Пазванџијину стоку!" — превалио је Џода разлоге зашто су пред Вељком.

„Како — нисам смео?" — забезекнуо се Вељко.

„Ниси смео, то сви мислимо." — Џода је постао дрзак.

„Ја све смем!" — одбрусио је Вељко.

„Тоје хајдучка лудост!"

„Џода, ко си ти, да ми то кажеш?" — чудио се Вељко.

„Вражогрначки кнез!... Ја сам био кнез, кад си ти био слуга."

„И слуга је постао војвода српски — што води народ против Турака... А кнез хоће да им служи." — плануо је војвода Вељко. „Где сте ви, крајински кнезови, били кад је народ требало дизати?... То сам ја хтео вас да питам?!... Јебем вам оца!... Крили сте се по кокошарницима! Само знате да једете народне цицваре, изелице и кокошари..."

„Ти си хајдук..."

„Баш се тиме и поносим!" — пресекао га је Вељко: „Више него војводством! И жао би ми било да неко у хајдуштву буде од мене већи!"

„...А ми овде морамо живети." — наставио је потуљено Џода: „И морамо штитити народ од Турака!"

„Народ ће бити миран, само кад Турака овде не буде."

„Турци су овде од Косова, а ти си од јуче." — чим би Вељко смирио глас, Џода је постајао безобразнији, навикнут да се на обичан народ натреса.

„Турци су овде од Косова, јер су имали такве српске кнезове по селима!"

„Твоје је за месец, а ми овде живимо и трпимо вековима!"

„Народ трпи, јер га ви, уз турску силу, наговарате и терате да трпи..."

„Народ увек нама дође..."

„Народ вама дође? Лажеш Џода! Лажете и ви остали... Овејане подмуклице. Вулате се ко глуве кучке Крајином... Само гледате где ћете се осластити и омастити... Правите славу где год дођете... Скитаре славске!... Стално нешто мувате са Турцима... Како то да ви, крајински кнезови, нисте сиротиња као народ?... Једете хлеб из многих фуруна. Доста сте били укривени!! Е, више нећете!" — праскао је војвода Вељко и са заповешћу окренуо се четобаши Абрашу: „Побратиме,

оплени ове досадашње кнезове! Напусти бећаре на ове турске подгузијаше!... Преврни ове са два лица! Све им преврни! Сву њихову стоку раздели сиротињи!..."

„Жалићемо се и у Београд и у Цариград! И Карађорђу и султану..." — Џода се ујео за језик, кад је Вељко, у гневу, спустио руку на главу кубуре: „Ако треба...!"

„Зар на обе стране, оца вам јебем?!" — јапурио се Вељко: „Жалите се Карађорђу!... А, ако чујем да се ко жалио турском цару, својом ћу га руком обесити, да моји људи руке не прљају!... Ко се Турцима умили, тај више није чист!... И још се жалите: да више нисте кнезови, јер ћу кнезове поставити од мојих бећара..."

„Тешко народу, кад Турци ударе..." — Џода се повлачио: ,,Ко ће га заштитити .."

„Дај Боже, да ударе што пре! Па да вас испред себе потерам... Хајте подворице турске! Хајте изелице народне! Хајте кокошари, да вам јебем оца! Сад, да вас видим спрам Турака!" — војвода Вељко се латио бича: „Сад, да видим како вам севају табани!"

Фијук бича је и ваздух расекао, док су се кнезови журно, унатрашке, измицали, све из страха да Вељку окрену леђа.

2.

Хаџи-Никола Мијаиловић је од прављења шанаца направио уживање. Ту је он истеривао своје, давао себи на вољу. Сваки шанац је правио — као да ће се у њему царевати.

Милина је била и гледати: са каквом чашћу Хаџи-Никола прави шанац.

„Који ти је ово шанац, Хаџи-Никола?" — питао га је војвода Вељко, гледајући како он истерује своје.

„Ваљда тридесети. Овде, у Крајини, већ пети."

„Кад их све завршиш..."

„Мислиш све до Цариграда?" — засмејао се Хаџи-Никола.

„Ма, овде!" — смејао се и Вељко: „Онда бирај — где ћеш да господариш!"

„Ја сам га већ поставио!" — рекао је Абраш, долазећи.

„Сам ћу рећи, где ћу кнежину." — рекао је Хаџи-Никола: „Тамо, где направим најбољи шанац... Мора да има шуме, мора да има воде..."

Шанац се испунио смехом.

"Међу ноге девојачке.
Има шуме, има воде
и ту шанац може бити..."

„Побратиме, јеси ли завршио са крајинским кнезовима?" — питао је Вељко Абраша, кад им је смех утихнуо.

„Како си наредио, побратиме!" — прозборио је Абраш: што га пита кад се зна.

„Напустио си добро бећаре?"

„Напустио сам!"

„Јебо си им оца кокошарског?"

„И све по кући."

„Ко је овде војвода Вељко?" — питао је љутити женски глас.

У шанац је банула једна лепа и љута девојка и у њега унела светлост своје лепоте.

Хаџи-Никола, Абраш и војвода Вељко су се у чуду згледали, као да се погледима питају: виде ли то што виде и да ли таква лепота заиста постоји.

„Ко је овде војвода Вељко?" — поновила је красавица, плахо.

„Што ћу ти?" — Вељко ју је, у чуду, гледао.

„Је ли ти заповедаш овим јуначинама?" — питала је заједљиво.

„Заповедам." — Вељко ју је и даље, у чуду, гледао.

„Добро си их нашао! Ни с луч бољих нема! Место да се робе с Турци, пљачкају девојке." — Ни љутња није могла да умањи њену лепоту, чак би се рекло: да су лепота и љутња биле прикладне на њој.

„Ко си ти?" — питао је војвода Вељко: „Ко си ти, мала?"

Лепојка није била много стасита, већ некако — мала згодница.

„Стана Плештић из Сикола." — рекла је и надурила се: „Па, шта ако сам мала? Зато ме и

вичу Чучук Стана!"

„Шта хоћеш, Чучук Стано?"

„Како шта хоћу?" — питала је Стана, јетко: „Своју девојачку спрему. Ја сам је на част заслужила, за три године службе у кући сиколског кнеза."

„Само то хоћеш?" — војвода Вељко је схватио: харајући сиколског кнеза, бећари су покупили и девојачку спрему.

„И да видим тог јуначину, шта ми је однео." — наставила је жучно.

„Шта ћеш с њим?" — насмејао се Вељко.

„Да се потркам са њега и да му покажем да није низашта." — рекла је срчано.

„Побратиме, нађи тога." — Вељка је ово развеселило: „И донеси ми у пивницу ту девојачку спрему, да видим, вреди ли ове љутње."

3.

Ваља стати, па гледати: чудо невиђено.

Трка девојке Стане Чучук и бећара Милана Милојевића окупила је, уз звечански пут, све бећаре.

Не би се бећар Милан тркао са девојком, јер ће му то бити спрдња доживотна, ако је и победи — што мора, али нема куд, чудо га снашло.

„Мани ме спрдње, војводо!" — молио је Милан војводу Вељка: „Видиш да је мушичава."

„Само те она може манути. Она те је изазвала." — војвода Вељко није хтео да чује, неће му се бећари испред девојака повлачити, а и хтео је да то и види, па му се чак и допадало.

„Нећу га тако." — рекла је Стана, изувајући се и мерећи испод ока бећара Милана.

„Хоћеш да и он трчи бос?" — питао је Вељко.

„Нећу. Хоћу да буде на коња. Ни са коњем није бржи!" — Станин изазов је био још већи, па је све још више развеселио.

Како девојку лице удаје, сви неожењени бећари били су готови оженити се Станом, али њену лудост, о трци са коњаником, могли су само да приме са великом грајом.

Бећар Милан је, као коњаник, стао Стани на бану.

„Докле?" — питао је даље Вељко, који је постао војвода и ове трке.

„До врх оног виса и натраг." — одредила је Стана.

Вељковим пуцњем из кубуре почела је трка.

Мада коњ, из места, не може одмах јурнути као људски створ, не може се дуже иксан тркати са коњаником. Мислили су сви: тако је природа одредила, тако и Бог милује.

Међутим, код ове трке девојке са коњаником, није било како је природа одредила и како Бог милује.

Стана је прхнула као препелица и наставила да јури, штоно рекли, као светлица, или као фурија.

Испод њених босих ногу није прштало камење и бусење, али је она, трчећи, све више одмицала коњанику.

Међу онима који су ову трку гледали, уз сву грају, чуле су се и речи изненађења:

„Брза је као ђаво, кад од крста бежи!"

„Јесте ђаволица!"

„Као да је јуре сви бесови!"

„Сви бесови су у њој."

„Он је ни у потери не би стигао!" — Абраш се љутио на заостајање свога бећара.

Залуд је бећар Милан бесомучно мамузао свога коња, испред њега се само беласала девојачка кошуља.

„Она је нејахана кобилица и непробушени бисер." — рекао је Хаџи-Никола и не упитан. Како га је Вељко погледао, још је одговорио: „Није још опасана."

„Откуд знаш?" — питао је Георгијадес Јоргос, кога су већ сви Срби звали Ђорђе Јоргаћ.

„Не би била тако брза. Тако су хитре само неке девице."

„Да не верујем својим очима." — приметио је војвода Вељко: „Мислио сам, да је то могуће

само у народној причи — о девојци бржој од коња!"

До виса и од виса, Стана је била бржа отуд, него ли одовуд, а и одовуд и отуд бржа од бећара Милана на коњу.

Бећари, који су трку са радошћу пратили и на страни Станиној били, спремајући спрдњу са којом ће Милана дочекати, схватили су, у часу Станине победе, да су и сви они и њихови коњи поражени.

Схватио је то и војвода бећарски Вељко Петровић: Сад кад однесе спрему — однеће је на њихову срамоту.

Уз све, Стана је била исувише лепа, да би припала другом.

„А сад ми дај спрему!" — стала је Стана пред Вељка.

„Однели су је код мене у пивницу." — рекао је Вељко Стани, пошавши испред ње: „Дођи, те је узми и носи."

4.

Нису само Стана и Вељко ишли према војводској пивници. Ишли су и многи бећари. Знали су куд је војвода води и хтели су да виде: кад ће и како изаћи. Ловцу је да лови, препелици да бежи!

На прагу пивнице Вељко је пропустио Стану, затим је и сам ушао за њом, затворивши врата за собом.

Пошао је руком да повуче засун, али је одустао од те намере, јер га је Станин поглед пресекао.

Стана је брзо прегледала спрему.

„Тешко ћеш то понети сама до Сикола." — бринуо је Вељко, приметно: „Пуно је."

„Не брини ти моју бригу." — одвратила је Стана: „Јесте, пуно је. Зато сам и служила да је буде пуно."

„Мислио сам да остане ту, па..." — правдао се, бајаги, Вељко.

„Ако си нешто мислио, с тим избиј очи!" — одрезала је Стана.

Вељко се Стани загледао у очи: како да је приволи — да се драговољно задрагају.

Стана је издржала поглед и не скидајући свој са Вељка, преслагивала је спрему, знајући под руком шта јој је шта.

Загледавали су се, испитујући се међусобно.

„Победила си ми бећара, па сам мислио да те узмемо у бећаре." — Вељко се трудио да, сад, он не обори поглед, пред њеним погледом: „Јунак увек има три добра: добро оружје, доброг коња и добру жену... са женом нисам најбоље..."

Вељко и Стана су се гледали нетремице, док су им се очи цаклиле, као да се чарају, мађијају и опчињавају, већ су и ошамућеност осећали.

Одједном је, као да се извлачи из занесености, без спреме, Стана почела да се, унатраг, измиче ка вратима, не губећи Вељков поглед из вида.

Вељко је, у свој сметености, и сам пошао према вратима, с мишљу: само нека их још неко време не отвори, па нека ништа не буде, али нека, за све напољу, изгледа као да је могло да буде нешто.

Хоће ли, неће ли.

Бржа је била Стана и унатрашке, од Вељка унапред. За мах се пре латила врата, али их није отворила, већ је гурнула засун и закључала их.

Хватајући и сам врата, Вељко је Стану обујмио и тако му се, онако мала, сва нашла у загрљају.

Запахнула га је девојачком врелином.

Стана га је, душом девојачком, својом живом жеравицом, скоро опрљила, али му се није опирала и препустила се да је целу, сву узнемирену од дрхтаја, привије на јуначке груди.

Чинило се да ће изгорети од међусобне зажарености, док су им дамари у дамаре ударали.

У власти великог тајанства — распомамили су се.

Кад ју је помамну, Вељко, од закључаних врата, понео на лежај поред винских буради, Стана је пожелела да је никад не пусти.

Резак бол, који је тамо, на тврдом лежају, осетила, претворио се очас у велико и дуго уживање.

„Ово си ти желела?" — питао је Вељко Стану, иако је знао да у ње другог одговора, сем потврде, нема.

Стана му је потврдила главом, љубећи га.

„Зашто?" — питао је Вељко.

„Јер бољег нећу наћи!" — Станин одговор био је Вељку знак — да је њена жеља, да се поново страсно задрагају.

Кидисали су једно на друго, проломно и горопадно.

Вељку је у глави дамарало: како, после оволике страсти, ни умрети није ништа.

Стана се похотно, без стида и без икакве грижње и осећаја кривице, препуштала уживању у оном најслађем, на шта као девојка није смела ни помислити, а камо ли пристати.

У часу највеће помаме, Стана се, под клечећим Вељком, толико одупрла у дно ко зна колико старог бурета, да су јој у њега ноге пропале, те су оно највеличајније завршили под пенушавим млазевима рујног вина, опијајући се једно другим.

Претакао сам и досад вино, али никада овако, — мислио је Вељко.

Рујно вино је обојило војводску постељу, сада и девичанску, али и свуда растурену Станину девојачку спрему, што је на Вељково лице бацило сенку нерасположења.

„Свеједно." — рекла је ђаволасто Стана Чучук и на Вељков упитан поглед, додала: „Остаћу, а не мораш ме оженити!"

„Зар да ти будем влашки клин за скидање невиности?" — питао је Вељко.

Када се испод прага војводске пивнице пробио црвенкасти поточић, чудо које нико није видео, развеселило је све бећаре. Огласили су се и Цигани — музиканти:

"Јунак прође
Кроз гору зелену
И пронесе
Под крилом девојку.
Јунак ми је
Чучук Стана... "

5.

Господар Младен Миловановић, председатељ Правитељствујушчег Совјета Сербског, видео је кроз совјетски прозор како је, тек после трећег совјетског позива, Вељко Петровић, гласовити војвода Тимочке крајине, стигао пред Совјет, са четовођом Ђорђем Јоргаћем и петорицом својих бећара.

„Е, јесмо га се и напогледали, па ћемо му тако и судити." — рекао је гласно Младенову и своју мисао Стефан Живковић, секретар Совјета: „Није Совјет скуп крајинских кнезова, већ врховна власт Србије."

„Узми му оружје — пре него што пред нас ступи." — наредио је господар Младен совјетовом писару Вуку Стефановом.

„Не знам да ли смем." — устручавао се Вук.

„Ти све смеш." — рекао је поспрдно господар Младен: „Ти си писар Совјета."

„Да кубуру не потегне?"

„Ако и потегне, нема велике штете." — одсекао је Младен: „Пожури, да га у вратима сретнеш."

„Покажи му да су Карађићи војводство у Дробњацима." — добацио је подругљиво Стефан Живковић, који се Вуку скорио као зет, за рођаку Савку.

„Војводо, не можеш пред Совјет, под оружјем." — пресрео је Вук Вељка: „Нико не може!... Таква је уредба! Дај га стражарима!"

„Ти ћеш ми га узети?" — љутнуо се Вељко.

„Нећу, ако ми га сам не даш. Само је уредба таква за све... и стражари ће морати..."

Вељко се насмејао и пружио стражарима оружје.

„Што сте ме звали, господари?" — стао је војвода Вељко пред совјетнике.

„Пред судом си због више кривица." — почео је господар Младен, без околишања: „Тако ћемо ти и судити: Сваки дан за по једну кривицу!... Прва ти је кривица што си прешао у Видин..."

„Зар је то кривица?" — питао је Вељко: „И за то сте ме звали да оставим Крајину?"

„Кривица је! Зашто си прешао у Видин? Је ли ти Карађорђе наредио?"

„Шта има да ми нареди?"

„Што си прешао?"

„Зато, што су Турци из Видина прешли Тимок на мене, на моје бећаре и на народ Црне Реке и Кривог Вира!" — смешкао се Вељко, питајући се: каква је ту кривица, јер је све тако просто, сем ако није нека српска пошалица.

„Ми смо са видинским Турцима дотле били у миру..." — осуо је Младен.

„Само нисмо били у рату! На ту страну!" — Вељко је се чудио: зар то треба да се објашњава?

„Били смо у миру!" — одрезао је Младен, иживљавајући се чак…

„Можда се и тако може казати, док ја нисам дигао Криви Вир и Црну Реку"... — Вељка је још држало стрпљење, а и неверица у оно што му се дешава.

„Је ли ти познато да смо ми са видинским Турцима били у миру." — умешао се Стефан Живковић, он се једини усуђивао да равноправно, уз Младена, испитује, чак и љутећи га често тиме.

„Шта ми их ту раздвајате?" — разљутио се Вељко: „Турци су Турци! Исто се обрезују, исте чалме носе и сви чине велика зла народу!"

„Требало му је дати саветника!" — Стефан Живковић је терао своје: „Он не схвата да то нису исти Турци."

„Ни народ, који од њих страда, не схвата!" — Вељко је постао нагао: „Ту само у вашим главама има разлике."

„Видински паша Пазван-Оглу се одбио од турског цара и не признаје га." — Стефан Живковић је остао упоран, само што није почео да хвали зликовца.

„Одбио се, онда, кад и дахије. Зар дахије нису биле зликовци?" — раздерао се Вељко уносећи се совјетницима у очи: „Зар нису биле?"

„Јесу, али Пазван-Оглу није био у Београду, већ у Видину!"

„Он је дахија тамошњим људима!" — плануо је Вељко: „Знате ли шта су радиле народу његове паше и ајани Мула-паша, Ћор-Сулејман, Осман-бег..."

„Он не схвата!"

„Ни ја, ни народ!" — рукнуо је Вељко.

„Господари, али хајдук Вељка несхватање не ослобађа кривице." — Стефан Живковић је набрусито доказивао Вељкову кривицу: „Он се и војводом назвао, на своју руку, као што је поступао. Ми га за војводу нисмо поставили."

„Али сте новце од војводе узимали." — скресао је Вељко, жалећи што је оружје дао: „А то су новци и видинских Турака!"

„Доста, Стефане!" — пресекао је господар Младен секретара Совјета, тако да се зна ко је господар, а и да нешто не изађе на неки други белај и позвао стражаре: „Да се окује у лако гвожђе и да се баци у кулу!... Судићемо му за све, кад Карађорђе дође!"

„Кад дође, питаћемо се: како се земља држи и како се војводе поштују." — трескао је у бесу Вељко ногама о дрвен под негдашњег турског чардака, док му очас нису и на ноге и на руке ставили брзе и лаке окове: нема српске правде из турске куће! И кад српском постане!

Ни сам српски војвода Вељко Петровић није био изненађен поступком према њему господара Младена, који је хтео да кроз Совјет постане и господар српски, иако је био затечен, колико су, његовим оковима, били запрепашћени четобаша Јоргаћ и бећари, под упереним цевима совјетских стражара.

„Кад дође Црни Ђорђије, све ће побелети што су ме оцрнили." — довикнуо им је војвода Вељко, више да их спасе готове погибије, ако ишта за његов спас покушају, него ли што је веровао да ће тако и бити, а веровати се једино могло.

„А дотле, војводо?" — питао је Ђорђе Јоргаћ, посрбљени Георгијадес Јоргас, коме је и у знању језика било тешко да појми Србе.

„Сместите се код моје жене и чекајте бољу прилику... Кад Црни Ђорђије дође..."

6.

„Шта хоћете?" — питала је Марија, Вељкова жена, четовођу Ђорђа Јоргаћа, одмеривши сумњичаво и њега и бећаре, кад су јој се на вратима куће појавили: „Ако Вељка тражите, он није ту. И не знам где је! Ни он! Ни његови бећари!"

„Ми смо бећари војводе Вељка!" — казао је Ђорђе Јоргаћ: „Ми знамо где је господар Вељко."

„Где је Вељко?" — питала је даље Марија: „Где се гости?!"

„Затворен је у тврђави, окован..."

„Којој тврђави?" — тргла се Марија.

„Овој, београдској!"

„Ко га је оковао?"

„Совјет! Господар Младен!"

„Није га Карађорђе оковао?" — питала је Марија унезверено.

„Није. Суде му, па чекају Карађорђа."

„Знала сам да ће му хајдуклук доћи главе." — завапила је Марија: „Не кажу Срби залуд да је добро понекад и жену послушати!... И то, онда, кад је најважније."

„Набедили су га за неке кривице." — смиривао је Марију Јоргаћ, нимало вичан смиривању.

„Кад су кривице у питању — Вељко се не може набедити!" — Марија се хватала за главу: „Бар га ја добро знам."

„Кад дође Карађорђе, све ће то да се сложи..." — наставио је Јоргаћ: „А дотле, да нас сместиш..."

„Где да вас сместим?"

„Овде."

„Ово је моја кућа, а не бећарски хан!" — Марија се одједном променила, њене бриге за Вељка је нестало.

„Шаље нас војвода Вељко." — Ђорђе Јоргаћ је био изненађен Маријиним обртом: Друга жена, одједном.

„Вама он може бити и војвода..."

„Он нам јесте војвода!"...

„Знала сам да ће му хајдуклук доћи главе." — завапила је Марија: „Не кажу Срби залуд да је добро понекад и жену послушати!... И то, онда, кад је најважније."

„Набедили су га за неке кривице." — смиривао је Марију Јоргаћ, нимало вичан смиривању.

„Кад су кривице у питању — Вељко се не може набедити!" — Марија се хватала за главу: „Бар га ја добро знам."

„Кад дође Карађорђе, све ће то да се сложи..." — наставио је Јоргаћ: „А дотле, да нас сместиш..."

„Где да вас сместим?"

„Овде."

„Ово је моја кућа, а не бећарски хан!" — Марија се одједном променила, њене бриге за Вељка је нестало.

„Шаље нас војвода Вељко." — Ђорђе Јоргаћ је био изненађен Маријиним обртом: Друга жена, одједном.

„Вама он може бити и војвода..."

„Он нам јесте војвода!"...

„А мени само човек." — пресекла је Марија. „Ти ниси овде долазио?"

„Нисам." — Јоргаћ је био јунак и није му приличило да се са женама инати.

„Онда и не знаш да овде може само Вељко сам доћи."

„Господар Вељко је..."

„Ако он вама заповеда, мени не заповеда! Ја сам свој господар и господар сам ове куће. И Вељку, кад је у њој, јер са њим имам сина..." — завршила је Марија даљи разговор, затворивши врата пред бећарима.

7.

Са оковима на ногама и рукама, на нешто мало истрињене сламе, лежао је српски војвода Вељко Петровић у београдској тврђави, под стражом и чекао да му српски совјетници наставе суђење, кад у Београд стигне Карађорђе. Нису га смели осудити мимо преке Карађорђеве воље, јер му је кум. А суђењем ће показати српском вожду моћ Совјета, који и његовом куму суди.

Турци га живог овде нису могли затворити, где су га, ево, Срби затворили. — с тим мислима је на леђима лежећег Вељка затекла његова жена Марија, кад су је стражари пустили к њему у тамницу.

„Што си дошла?" — питао је Вељко.

„Да те видим." — рекла је Марија.

„Требала си тамо да дођеш..."

„Дошла сам овде." — Марија се спустила поред њега.

„Тамо сам те звао, а овде нисам." — одсекао је Вељко.

„Добро су те везали." — Марија је проверавала окове

„Како ми је Радосав?" — питао је Вељко, после извесног ћутања.

„Добро је!" — Марија је држала руку на Вељковим прсима.

„А ти?" — питао је Вељко.

„Тако." — Марија је почела да откопчава Вељкову кошуљу и појас: „Добро... Како би била, без човека код човека."

Марија је тачно знала где да Вељка милује.

Хтела је да се увери да Вељко није и тамо окован.

„Јеси ли полудела?" — замумлао је Вељко.

„Јесам!" — одговорила је Марија, не испуштајући оно, за шта се руком латила.

„Зар овде?" — превртао је очима Вељко, јер није он дрво, пањевина, мада се дрвенио испод паса, под Маријином руком.

„Кад те у кући нисам дочекала." — Марија је журила са својим наумом.

„А стражари?"

„Платила сам им!" — Марија је запосела Вељка: „Док си ми човек — буди ми човек."

И био је.

Марија је била добро нагорела, а и Вељко се очас упалио.

„Овако нам је увек могло бити, да ти немаш проклету хајдучку душу." — казала је Марија Вељку, после свега, копчајући му појас и кошуљу.

„Ти си проклета! Јебем ли ти..."

„За то ми само и требаш!" — пакостила је Марија, да му загорча ону пређашњу сласт: „Да молим Карађорђа за тебе?"

„Само писни!" — процедио је Вељко кроз зубе.

„Кум нам је." — смејала се Марија, куцајући у решетке стражару да дође и отвори јој ћелију: „Учиниће да те тако окованог пребаце на наш чардак!"

Стражар је откључао ћелију и Марија је пошла, задовољна оним што је овде опослила.

„Реци мојим бећарима да ме још чекају!" — довикнуо јој је Вељко.

„Не знам ти ја где су ти они..."

„Зар их ниси наместила код куће?" — згрануо се Вељко, дижући се у оковима.

„Ако сам се удала за једног хајдука, нисам се удала у хајдуке... Рекла сам ти: ја ти нећу бећаре дворити."" — иако је била са друге стране решетака, Марија се измакла од претеће звеке окова о решетке.

„Што ли си ми сад дошла?" — цикнуо је Вељко за Маријом.

„Шта мислиш?"

„Опет ти треба моје дете под пасом?!"

„Казаће ти се само, кад заплаче!" — рекла је Марија, одлазећи.

8.

Кад год је врховни вожд српски Карађорђе Петровић улазио бесан у Београд, било из Тополе, било са бојишта, са бојишта бесан због варљивих примирја на њима, из Тополе бесан због српских интрига, које су и тамо до њега стизале, тресла је се у страху, говорили су, и сама београдска тврђава, а камо ли Правитељствујушчи Совјет Сербски, његови секретари и председатељ његов, сви који су, од оснутка Совјета, смишљали како да, за добро народа српског, а ваљда и себе, ограниче власт врховног вожда српског.

„Где је Вељко?" — Карађорђе је бесан дошао из Тополе, а са бојишта су стизале невољне вести и одмах питао за Вељка.

„У кули је још, у тврђави!" — одговорио је господар Младен, покушавајући да погоди Карађорђеве мисли, по којима ће Вељка или обесити или ослободити.

„Што у кули, по души те? Шта сте досад чекали?"

„Чекали смо тебе, брате Ђорђије!"

„Шта сте имали да ме чекате?"

„Кум си му, брате Ђорђије..."

„Свеједно, по души те, зар ће Србија свуда чекати мене..."

„Брате Ђорђије, могли смо га већ обесити по кривици..."

„Каквој кривици, којекуде?"

„Што нас је заратио са Пазванџијом." — Стефан Живковић није мислио шта Карађорђе мисли, већ је ишао по своме.

„Каквој кривици, по души те, кад су се сад сви Турци измирили против нас?... Пазванџија је опет царски везир и са осталим царским везирима на нас иде."

„Он их је, по моме, измирио." — Живковић је бандоглаво остајао при своме.

„По твоме, до курца!" — плануо је Карађорђе.

„Ми смо судили..."

„Немој, да ја сад судим, по души вас." — Карађорђе се латио клупе, на којој пред совјетницима седе они са кривицом, којима се суди и дигао један њен крај.

„Брате Ђорђије, нисмо га осудили, чекали смо тебе!" — Младен је покушавао да заштити и совјетнике и Живковића и себе, само да Карађорђе не дигне и други крај клупе: „Нисмо му судили ни по кривици што је робио кнезове око Тимока и постављао нове... Нисмо..."

„Пусти кривице, Младене, кад Србију треба спашавати!" — Карађорђе је у силини дигао клупу и љуљнуо је свом снагом кроз прозор: „До тад, по души вас, суђења неће бити!"

9.

„Вељко, сине, по души те." — сам Карађорђе је скидао окове свом војводи Вељку Петровићу: „Којекуде, шта су ти то порадили."

„Видим, господару Ђорђије, опет ти треба мегданџија." — нашалио је се Вељко.

„Турци иду са свих страна."

„То само Совјет не зна." — подругивао је се Вељко, ваљда једини у Србији који се Турцима и радовао, јер биће бојева, мегдана и прича о јунаштву.

„Али ће, којекуде, од Видина на Крајину бити најжешћи удар."

„Знају где су бећари..."

„Војвода Миленко је на Малајници и Штубику, гради шанчеве. Руси нам, са нешто војске, иду у помоћ. Иди на Дунав и чекај их!”... — Карађорђе је наређивао, не обзирући се на Вељкове пошалице „Кад прећу, нека не губе време уз Дунав. Нека иду на Штубик, где ћу и ја, чим узбијемо Турке на друге две стране."

„Вожде, ја нећу из Београда да идем под кривицом." — уозбиљио се Вељко.

„Каквом кривицом?"

„Све за шта су ми судили и за шта су хтели да ми суде, радио сам." — признао је Вељко: „Ти ме најбоље знаш!... а знаш да ме ти само њих можеш ослободити, до нових кривица!"

„Немаш више кривица, којекуде, али не дирај Младену кнезове."

„Како да храним бећаре?" — упитао се Вељко и почео погодбу са Карађорђем: „Нека ми Совјет да под закуп скеле у том крају..."

„Даће." — пристао је Карађорђе.

„И део монопола соли из Румуније." — наставио је Вељко.

„Даће!"

„Да ми све то написмено дају Младен Миловановић и Стефан Живковић"

„Написаће ти." — Карађорђе је се то јутро први пут насмејао: „Је ли то све?"

„И да се не мешаш у моје ствари и да не стајеш на страну мојој жени."

„Пусти жену!"

„Знаш је. Мислим да опет има дете под пасом. Кумуј детету, а не њој."

„Добро, којекуде. Је ли сад то све?"

„Јесте."

„Хвала Богу, по души те!"

„Хвала Богу, биће још прилике за остало!" — смејао се Вељко.

„Ја не знам како се Руси туку."

„Нија."

„Козаци су на гласу јунаци! Хоћу, по души те, да се тучеш боље."

„Јеси ли ми то морао рећи?"

„Нисам, којекуде!" — Карађорђе је загрлио Вељка и изљубио се: „Још нешто, с тобом ће и владика Леонтије, пред Русе, да их и за нас закуне."

10.

Није Вељко одмах пошао пред руску војску, у сретање, већ је свратио до куће да види сина Радосава: да му се срце с њим поигра, да њим напуни очи и да види колико му је кућа порасла.

„Био би већи да си пошла за мном — да ми на коњу расте." — казао је Марији.

„Био би већи да ти је овде, на колену, растао." — одвратила је Марија.

„Сад, кад чујеш да на бојишту имам и другу жену, да ми ниси писнула..." — саопштио је Вељко Марији.

„Само се усуди!" — узвратила је Марија.

„Усудићу се!" — вратио је и он њој реч.

„Чик!... Карађорђу ћу те..." — запретила је Марија.

„Карађорђе је и овоме морао да кумује, кад ме је окова ослобађао!" — те се претње Вељко није ни пре бојао.

„Мој брат Станоје ће те..."

„Матер ли ти с њим! На мегдан ми не може!" — претња Станојем раздражила је Вељка.

„Диће хајдуке на тебе!"

„Његови су хајдуци били и моји! А моји бећари његови нису."

„Ја ћу доћи — да јој само срце извадим!" — запретила је Марија.

„Само се усуди! У Дунав ћу те бацити!"

„Владика Леонтије ће морати да на тебе баци анатему!... Цркву ћу му за то дићи!" — инатила се даље Марија.

„Или ће ти читати над водом!" — Вељко није дао да њена буде последња.

Кад се на прагу куће, са највећим владичанским крстом, појавио владика Леонтије и кад је, са Вељком и бећарима, пошао на доњи Дунав, Русима у сретање, онда је Марија за њима избацила жар и из куће и из авлије, све молећи се, да је зло не чује.

ВЕЉКОВИ КОЗАЦИ

Сѐрбліи

1.

„Шта кажеш, владико?" — понављао је војвода Вељко Петровић исто питање владици Леонтију, митрополиту београдском, дуж пута којим су јахали на доњи Дунав пред Русе, упоран да га приволи својој намери: да се венча и са Станом Чучук, уз његову владичанску службу.

Војвода српски Вељко Петровић је срдито напустио Београд.

Био је двојако срдит.

Срдио је се на Совјет српски, који га је окивао и у тамницу бацио: зар се тако дочекују војводе и јунаци српски у својој престоници?

Али је та срџба на Совјет, која му је душу прљила, била и млака спрам срџбе на жену Марију и на њену проклету нарав.

Непрестано присећање на то како га је Марија пред бећарима понизила, терало је Вељка, да у њему прокључа инат и да оствари оно што јој је у бесу сунуо. А она, нека благодари сину Радосаву и оном којим је благословена, што јој није уста за врат окренуо.

„Не смем те развенчати, војводо." — понављао је митрополит Леонтије.

„Ја то и не тражим." — чудио се је Вељко: „Само ме венчај са овом женом."

„Не смем, војводо! Зар две жене да имаш?" — говорио је митрополит Леонтије: „Бог све види!"

„Бог ми је сведок да се њих две на мојој постељи неће срести." — наваљивао је Вељко: „Нећу имати две жене! Кад год Бог одозго, издаље, погледа видеће: да имам једну жену кад сам у Крајини и једну жену кад сам у Београду."

„Мислиш ли, заиста, на Бога, војводо, кад га тако лако помињеш?" — зграњавао је се митрополит Леонтије.

„Увек кад сретнем лепу жену, ја кажем: слава Богу, лепе ли жене!" — Вељко се није дао: „Помислим: ваљда и Бог зна да је са лепом женом у кревету постеља најмекша."

„На Бога се обазри, војводо!"

„Обазирем се. Народ вели: и сироту јеби и на Бога се обазири! Тако и ја!"

„Не хули на Бога, војводо, већ се покај."

„Да ја изљубим — што се изљубити да. Покајаћу се под старост. Покајника и Бог прима!" — терао је Вељко своје: „Венчаћеш ме владико! И још ћеш се Богу молити да се и њему Стана уз мене омили!"

„Грех је војводо..." — митрополит Леонтије није знао како да се ратосиља беде.

„Грех је и овако и Бог то види! Као и ти?" — сад је Вељко позивао владику да мисли на Бога: „Зар није људски грешити?!"

„Јесте, али... Ниси Турчин!" — ако му ово не помогне, ништа неће, мирио се митрополит Леонтије, јер и Бог види под којом је напасти.

„Нисам! И не дао ми Бог, ни под инатом, да будем!" — војводи Вељку је синуло да је српски владика Леонтије пореклом Грк, а онда је помислио да се, преко Цинцара, и Бог може поткупити: „Видиш, владико, Богу се миле богате цркве... И ја бих Богу, преко тебе, за венчање дао хиљаду дуката!"

Митрополиту Леонтију су очи засијале жеженим сјајем.

„Убиће ме Карађорђе." — митрополит Леонтије се више није бојао Бога, али вожда јесте.

„Неће! Рекли смо да ми се око жене не меша!" — плануо је Вељко.

„Шта ћемо са Младеном, секретарима и писарима Совјета?" — митрополит Леонтије је мирио своју погодбу и свој страх од Вељка.

„И њима кесе звече!" — одсекао је Вељко.

Са Маријом се хајдук Вељко венчавао око храста.

Са Станом се војвода Вељко венчавао над дунавским виром.

„Боже, видиш ли, да их ни у цркву нисам одвео." — мрмљао је митрополит Леонтије, чинодејствујући венчање.

„Бог се брине о нама сиротама." — шаптала је Стана.

„Ко ће као Бог, владико! Јесам ли ти рекао? Божја воља!" — примао је војвода Вељко прво честитање од владике самог.

„Он ми је сведок да си ме натерао." — рекао је владика Леонтије и угризао се за језик.

„А мени кум!" — засмејао се Вељко.

„Што си ово учинио, војводо?" — питао га је побожни Хаџи-Никола: „Ионако ти је постељу већ грејала?"

„Због чега би се и Марко Краљевић потурчио!"

„Из ината!"

Војвода Вељко је, можда, гласно и потврдио, али се није чуло од песме Цигана:

"Што ме, мајко, даде за хајдука?
Вазда спава, ноћу хајдукује,
Вазда су му порте затворене,
А сву ноћ му, мајко, отворене!
Зорно доба у дворе доходи
И доноси крваве доламе,
Мене тера на Дунав, на воду,
Да му перем крваве доламе.."

2.

Било је јутро увелико у бећарском биваку, после шумске свадбе војводе Вељка Петровића. Певале су птице и Цигани:

"Теци Пеку, златна водо,
Где си Вељко, ој војводо?
Зна ноћ тајну да сам ниси,
Обљубио коју ли си?
Пита сунце што ограну:
Где је Вељко на мегдану?
С ким ли ћеш се данас бити
И где ли ћеш заноћити?”

„Војводо, пропали смо." — митрополит Леонтије је сачекао да се Чучук Стана извуче из Вељкове постеље, да се војвода обуче, да почне кафенисање, па је онда усплахирено хрупио пред њега.

„Мислиш да се Господ наљутио?" — смејао се војвода Вељко: „Није, владико, није... Слушај шта певају...И Богу се милим..."

„Пропали смо. Господар Младен је за нама послао секретара Совјета Стефана Живковића..." — владика Леонтије је био уплашен толико да је подрхтавао.

„Где послао?" — питао је Вељко у неверици.

„Теби... Да те сетује и уразумљује...”

„Будала!"

„Што само јуче не стиже..." — вајкао је се владика Леонтије: „Пре него што сам ону лудост направио..."

„Ништа ниси направио, што ми и Господ не би допустио..."

„Јесам... И што Совјет не би допустио... Све сам Стефану у перо морао рећи..."

„Где је Стефан?" — Вељко је устао, није му више било до кафенисања.

Митрополит Леонтије је показао у крај бивака.

„Откуд ти Стефане?" — питао је војвода Вељко секретара Совјета Стефана Живковића, не правећи се да је имало изненађен: „Нисам веровао да си толика будала... Ни да те је тако лако дићи из Београда, кад већ ниси рођен за јунака..."

„Нисам будала!... Добро знаш и што сам ту!... Да ти не дам да правиш лудости!" — бунио се Стефан.

„Будала си!" — остајао је Вељко при речи: „Сметаш Младену у Совјету, па те је послао за мном... Сад ће Младен, у Београду, да опосли и што му секретари Совјета нису дали..."

„Није о Младену реч, већ о теби, војводо..." — трсио се Стефан: „Имаш две жене."

„Ти би да ми луч држиш?" — спрдао се Вељко.

„Одсад ћу ја одлучивати." — јарио се Стефан.

„О чему?"

„О свему!"

„Ни о мом кривом нећеш одлучивати!"

„Хоћу. Зато сам дошао." — Стефан је извадио заповест Совјета, којом се војводи Вељку именује за саветника: „Ту све пише! Ту је и печат Совјета!"

„Више не пише!" — Вељко је поцепао заповест.

„За то ће ти у Београду судити." — претио је Стефан.

„Где је Београд?" — ругао се Вељко: „Ово је Крајина!..."

„Радићу — за шта сам дошао!"

„Кад си дошао — бићеш ми писар."

„Саветник!"

„Писар!"

„Ни мртав!"

„До мртвог није дошло!" — одсекао је Вељко: „Бићеш ми писар, док си ту! Иначе..."

„Ако нећу — убићеш ме?" — изазивао је Стефан Живковић: „Убиј секретара Совјета!"

„Ја Србе не убијам!" — згрануо се Вељко, а онда се насмејао леденим смехом: „Али, могу нашем ранару Ћири наредити — да те уштрој и."

Како ме нађе? — следио се Стефан Живковић од Вељкове претње, јер се на јесен мислио оженити лепом Савком, рођаком, по ујчевини, совјетовог писара Вука Стефановог Караџића.

3.

У свем српском великом чекању погледане руске војне помоћи, коју је одушевљено Карађорђију писмима дојавио војвода Милан Обреновић из Букурешта, из руског војног стана кнезова Прозоровског и Каменског, заповедника руске војске на Дунаву, од које ће он, војвода Милан, лично довести главницу преко Великог острва, војводи Вељку Петровићу и његовим бећарима пало је у део и у част да први, више Радујевца, сачекају прелазак преко Дунава два батаљона царских козака, којима је заповедао гроф Орук.

Три дана је војвода Вељко чекао Русе на обали, у паради од јутра до вечери.

И кад су се Руси, козаци појавили на другој обали четвртог јутра, њихов прелазак скелом и четокајацима потрајао је до јунског поднева, па се чинило да им је сила много већа, него што је збиља била.

Митрополит Леонтије причестио је сваког козака, у часу ступања његовог на прву стопу устаничке Србије.

Први козаци, који су ступили на српску земљу, ступили су са иконама светаца, заштитника њихових батаљона.

Усрдно је војвода Вељко дочекао Русе, задивљен њиховим сјајем и њиховом утегнутошћу, па и помало препаднут чудесним причама о козацима, које су ишле испред њих, као најава топота њихових коња у јуришу.

„Хвала ти, Господе, што јуче нисам погинуо." — понављао је гласно Вељко, док је погледом шарао по козацима: „Не бих ти опростио, да ово нисам својим очима видео."

Тек, кад је митрополит Леонтије окадио и благословио руске топове, почела је поздравна парада козака испред војводе Вељка и његових бећара.

Савршеним кретњама стала је чета козачких коњаника са грофом Оруком пред Вељка и бећаре, тако да су им се коњи почели њушити.

На козацима је све било као саливено: униформе, као једна, са жеженим царским еполетама, исте црне крзнене шубаре са смарагдним „војним оком."

„Његово императорско величанство, господар Русије Александар шаље нас у помоћ Србима, нашој храброј браћи по крви и вери." — гроф Орук је поздравио Вељка козачким поздравом, са исуканом сабљом: „Бог и цар нас шаљу."

„Добро нам дошли, браћо!" — узвратио је војвода Вељко поздрав, старајући се да га понови на исти начин: „Искочиле су нам очи од погледања... Ово су моји бећари!"

„Свемилостиви господар, наш цар Александар је заповедио да не жалимо животе за српску слободу." — наставио је гроф Орук.

„И наш господар, вожд српски Ђорђије Петровић је заповедио!" — дрзнуо се Вељко.

„Нама је ратовање у крви!"

„И нама је већ!"

„Ми не бежимо ни од кога!"

„И ми смо престали да од икога бежимо." — није попуштао Вељко.

Гроф Орук је одсечно, као команду, спустио сабљу.

Шта сад да му на ово кажем? — мислио је грозничаво Вељко, јер су козаци, опет као један,

на мах Орукове сабље, из седала скочили, стали усправни на коњима и преко бећара испалили почасни плотун.

И није војвода Вељко имао шта да каже грофу Оруку више, али се у себи тврдо заклео да ће то, колико сутра, његови бећари пред грофом поновити и да ће од бећара створити српске козаке, који за руским ни у чему неће заостати.

4.

„Наши су са војводом Миленком Стојковићем на Малајници и на Штубику." — обавестио је војвода Вељко Петровић грофа Орука: „Тамо су затворени у шанчеве..."

Војводи Вељку се журило војводи Миленку у помоћ. Такве су биле и Карађорђијеве наредбе. На Малајници и на Штубику водиће се одсудна битка за слободу целе Крајине.

„Где је Малајница? Где је Штубик?" — гроф Орук је извадио војну мапу.

„Овако." — Вељко је показивао руком стварни правац, изненађен мапом коју је први пут у животу видео: „Има више од пола дана јахања!"

„Овај град?" — гроф Орук је гледао у карту: „Прахово?"

„Тамо су још Турци." — показивао је опет Вељко: „А Штубик је овако."

„Прахово ће нам остати иза леђа ако га не узмемо." — мислио је гроф Орук: „Мали град."

„Тврд град. На реци." — приметио је Вељко, опоминући.

„Руси не остављају Турке иза леђа." — био је одлучан Орук: „Прво ћемо узети Прахово, па ћемо на Штубик!"

„Биће тешко, пробало се већ." — додао је Вељко.

„За Русе ништа није тешко." — одрезао је гроф Орук и наредио покрет ка Прахову.

„Срби неће за браћом Русима заостати." — и војвода Вељко је повео бећаре.

Први покушај Руса и Срба да, из два правца, уз и низ Дунав, изненаде Турке у Прахову и докуче се утврђеног града, није успео.

Изненађење су направили Турци, као да су напад очекивали.

Очас су их Турци одбили, изазивајући их на луду погибију.

Козаци су, пред самом капијом града, однекуд с леђа, били изненађени јуришом Турака, који као да су из земље, из стене, из самог брда уз обалу изникли.

Гроф Орук је, бесан на неславан почетак, обуставио даље јурише на град и са војводом Вељком, својим и његовим четовођама, у чамцима пошао у извиђање града са друге половине широког Дунава, ван домашаја турских пушака и топова, али у видокругу добрих дурбина чувених мајстора из Јене.

Већи поклон од дурбина Вељко од грофа Орука није могао добити. Гледао је кроз дурбин задивљено, па га препуштао Хаџи-Николи и Абрашу.

Док је Вељко, погледом кроз дурбин, пратио оно што са својим капетанима гроф Орук, Хаџи-Никола је своје погледе непрестано враћао на најнеприступачнија места на праховском утврђењу.

„Њет харашо!... Није добро!" — узвикнуо је гроф Орук: „Како узети град, кад су они иза леђа?"

Под оним брдом уз обалу, насупрот главне градске капије, био је стенама заштићен турски логор, стално спреман да, ненадно с леђа, нападне све незване, који се пред градом појаве.

„Тамо се може проћи." — прошаптао је Вељку Абраш.

„Не може побратиме!" — горко се насмејао Вељко: „Тамо је стена!"

„Може, кроз стену!" — роморио је Абраш.

„Можда, са ћускијама, али за бар десет година великог кулука." — наругао се Вељко.

„Има пролаз." — упоран је и поверљив остао Абраш

„Чини ти се. И кроз дурбин ти се привиђа."

„Ја сам ту одрастао!... Ту је дуга пећина кроз брдо. Јесте у шибљу, али... на коњима се може проћи и колима чак!..." — није попуштао Абраш: „Да их?!..."

„Сигуран си?!"

„Сигуран."

„Господине, грофе, ти остани овде и гледај, док ми..."

„Шта ћете ви?"

„Нешто да проверимо." — Вељко није хтео ништа да објашњава: „Можда, ништа!"

Није гроф Орук на повратак ка обали српског чамца обратио већу пажњу. Срби му мало могу помоћи у оном у чему се нашао.

Прахово је, уз Кладово, било оно једино Турцима преостало место на српском Дунаву, па су га тако чували и утврђивали. Стару су тврђаву надградили кулама и палисадима.

Детаљно је гроф Орук прегледао праховску тврђаву, док се чамац померао уз и низ реку. Што је више разгледао тврђаву, све је више био уверен да је не може узети без великих жртава. Што није одмах пошао на Малајницу и на Штубик? Шта му је требало Прахово, кад ни Срби нису могли да га узму. Сад му нема одустајања, иако би оно било најразумније и најупутније. Видео је у шта се увалио и сад је гледао како ће из тога, али и дурбин му је мало помагао, као да је повећавао неосвојивост града.

Дотле је војвода Вељко, са одабраним бећарима, непримећен и од Турака и од Руса, прошао на коњима кроз пећину, сасекавши само шибље на улазу, газећи га на излазу и изнебуха, нагло, бануо међу Турке у логору под стенама.

„Оца ћу и матер оном ко прође мимо мене, а и оном ко заостане." — бећаре је водила Вељкова заповест.

У затечене Турке бећари су изблиза скресали своје кубуре, па се латили сабљи, секући их вихорни и рушећи им логор.

Ове су Турке бећари у свему заскочили и уловили их, за сваки отпор неспремне.

Одакле ли су дошли невидовни? — Турци нису стигли ни да се зачуде живи.

Гроф Орук је српско јунаштво опазио, тек, кад је се зачуо коњски топот и турски лелек.

У први час није знао гроф Орук шта се то тамо догађа, јер су га засењивали одблесци сабљи, под зрацима јунског сунца на заласку.

Изненађени су били и градски стражари, да са тврђаве нису ни запуцали. Не само да су били толико сметени, него нису ни смели, јер, у тој мешавини и гунгули, више нису разазнавали своје.

Своје су разазнали, кад се Вељко са бећарима повукао, одводећи турске коње.

Иза себе су бећари оставили тешко разбојиште, да се Турци, из тврђаве, за вида нису усудили изаћи по рањене и мртве.

Кад се Вељко са сунцем повукао, зашавши у исто стење, појмио је гроф Орук величину српског јунаштва, којим су отворили пут ка градској капији Прахова.

Задивио се и Зачудио гроф Орук српској храброј лудости и, уз осећај обавезне захвалности, што су се тога дана прво Срби показали, јавио се и осећај непријатности: што ће, то прво вече на српској земљи, морати да им буде захвалан.

„Величанствено и лудо." — процедио је гроф Орук својим капетанима: „Морамо им сви захвалити!"

Очекујући баш ту захвалност, Вељко је на обали чекао грофа Орука и његове капетане, док му је сутон прекривао разметљиву радост на лицу.

„Мој војводо, ноћас ће Турци највише чувати главну капију." — смешкао се Хаџи-Никола.

„На шта мислиш, Хаџија?" — Вељко је по гласу знао да Хаџи-Никола има неку другу мисао

у глави.

„На розге, уз које се може свуда пети."

„Откуд ти сад розге?" — питао је Вељко: „Ко је на њих мислио?!"

„Ја" — смејао се Хаџи-Никола: „Већ ми их секу"

„Храбри моји Срби!" — гроф Орук је редом грлио Вељка и четобаше му: „Честитам велико јунаштво! Вечерас сте се показали..."

„И сутра ћемо!" — кликтао је Вељко.

„Ње может бит!" — љутнуо се гроф Орук.

„Може, видели сте!"

„Срби су се данас показали, сад је на Русе ред!" — још у чамцу, док још нису пристали уз обалу, гроф Орук је рекао, да Србима треба захвалити што су их решили оног логора, али да их сутра не треба пустити да јуришају на град, јер из лудости све могу покварити. Сад им је и то морао ставити до знања, али да их тиме не увреди: „Нисмо дошли да гледамо српско јунаштво!"

„Мислио сам заједно..." — Вељка је од боја тешко одговорити.

„Биће и то."

„Значи: сутра!"

„Њет!"

„Како — не?"

„Данас смо гледали вас, ујутру ћете ви гледати нас!... Држаћете пећину и гледати! Пољимајете?"

Вељко је климнуо главом, да не би нешто теже рекао.

„Вечерас ћемо наздравити српском јунаштву, а сутра руском." — није попустио гроф Орук и ово је била заповест: „У зору ћемо почети са топовима!... А по изгреву сунца ћемо кренути са козацима!"

Војвода Вељко није био задовољан, али је своје незадовољство то вече галио циганском песмом и крајинским вином, којим се српском јунаштву, у многим здравицама, то вече наздрављало.

Као што се Вељко у јунаштву, у дан показао грофу Оруку, то вече му је показао и како се радује ратној срећи, како је мити, да му се увек нађе у невољи и да му никад леђа не окрене. Тој срећи су и Цигани певали:

"Ој Дунаве, тија водо,
Што ти тако мутан течеш?
Ил те јелен рогом мути,
Ил Мирчета војевода?
Нит ме јелен рогом мути,
Нит Мирчета војевода,
Већ девојке, ђаволице,
Свако јутро долазећи
И белећи своје лице..."

„Код нас жене не иду у рат." — казао је гроф Орук, кад је Стана Чучук послужила нове врчеве вина.

„Не иду ни код нас, али моја мора!" — одговорио је Вељко.

„Код нас и жене седе за столом, кад се једе и пије!"

„Код нас не седе, а и да седе, код мене не би села... И код нас се каже: о жени нема много

разговора." — Вељко је и разговор окренуо, показујући грофу Оруку на музиканте: „Да они науче неке руске песме!... Заједно ћемо се радовати!"

„Ну, ета харашо." — сложио се расположени гроф Орук.

"Ој Марушка, мила друшка, Голубишка маја... " — певушио је један руски официр, све док музиканти нису ухватили мелодију, па је и ова песма одјекнула у крајинској врелој ноћи.

5.

Свитало је јутро опрезно за обе стране. Опрезно и за оне у турском утврђењу и за оне пред утврђењем.

Руске топџије су јутро пред Праховом дочекале спремне да га сравне са земљом, крај већ постављених и напуњених топова.

Чекали су саму наредбу и да почну оно за шта су ту. Били су нестрпљиви.

„Сачекаћемо да се прво огласи хоџа, па ћемо онда распалити." — наређивао је гроф Орук сваку приправност и за топџије и за козаке, он је са Турцима ратовао, по њиховим обичајима.

Да је праховски хоџа знао да ће својим гласом, са минарета џамије, уз позив на свету молитву, наредити и руски напад на Прахово, не би се ни попео на минарет.

Није хоџа знао ни шта га горе чека, што је учинило да се огласи гласом пуним страха.

„Паљба!" — командовао је гроф Орук.

„Стрељба!" — поновили су његови официри.

Загрмели су руски топови, истурајући прве плотуне. Грунуле су кумбаре.

Расуо је се огањ по Прахову.

У великој тресци, чинило се да ће се све извртнути, док се и ваздух парао и цепао са врелим ударима и да ће се Прахово очас претворити у прах, који се у црним облацима из њега дизао.

Мухамед, највећи турски светац, тражио је и у овај дан свој ред у вери у њега. Тај ред у вери и у њеној сили донео је Турцима царство над Србима. Верујући да им тај ред доноси сталне победе и да ће им и сад помоћи да град одбране и сачувају, Шашит-паша са својим доглавницима, Алил-ага са угледним Турцима Праховљанима, нису, у свем тутњу који је настао, прекидали клањање — да највећег свеца свога и заштитника не би у молитви увредили, иако су добро знали колико је Прахово и да их и у џамији ђулад или кумбаре могу гадно трефити.

Једино, ни паша, ни ага, ни остали виђени Турци, нису слутили да им се сам шејтан може у богомољи појавити, а још мање да ће пред њих банути силазећи из минарета и да ће се, поврх свега, и на Алаха са спрдњом позвати.

„Шашит-пашо, ја сам се горе, са Алахом већ договорио да ми Прахово предаш!" — из минарета је, пред клањајуће Турке, са кубурама у рукама, изашао војвода српски Вељко Петровић.

„Како си нам у град ушао, хајдуче?" — јавио се на коленима Шашит-паша.

„То се хајдук, Шашит-пашо, не пита!" — ругао се Вељко, први пут је пред собом имао пашу на коленима: „Зар није било твоје да ме спречиш?... Зар се тако држе царске утврде?"

Шашит-паша је заћутао. Видео је још синоћ — да је српски ђаво дошао по своје.

„Како си нам у светињу ушао, рајетине?" — усправио је се Алил-ага и већ му се вратио турски понос, јер, није он паша који се очас пред војском уздигао, његово се господство од старине зна, толико, да и он не зна који је по реду праховски спахија.

„Божјом вољом." — продужио је Вељко ругање, кад му се за то прилика дала; „Наш Бог више зна, научио нас је шта је розга и шта са њом све рајетин може... Ако нам нешто до неба израсте и Алаха ћемо вам доле љоснути."

„Шта си нам урадио са хоџом, хајдуче?"

„Натерао сам га да вам се огласи, да лакше клекнете, кад вам је вера таква."

„Зар си нам светињу окрвавио, проклетниче?"

„Ја не убијам никог ко није наоружан." — казао је Вељко: „То је за мене питање хајдучке части!"

„Ово је светиња, хајдуче, ти си је опоганио!" — остајао је дрчан Алил-ага.

„Слушај, Алил-аго, не зановетај — шта је светиња, а шта није! О томе нека се мој Бог и твој договоре!... Шашит-пашо, хоћу оно што је између нас: Прахово!"

„Ако га не дам..." — Шашит-паша је грозничаво смишљао како да се напасти ослободи: „Што би ти га дао? Алах ми је сведок..."

„Да одложиш виђење са Алахом!" — пресекао је Вељко: „Да се не зановетамо. Ти мени Прахово! Ја теби и осталим Турцима пут низ Дунав до Цариграда!"

„Нема Прахова, хајдуче!" — цикнуо је Алил-ага: „Шашит-пашо, моју дедовину ти нећеш предавати!... Турци, чули сте га... Не убија никог ко није наоружан!... Да видимо и то питање хајдучке части!..."

„Шта хоћеш, Алил-аго?"

„Нико од нас није наоружан, у светињи смо!"

„Знам то!"

„Турци, држимо га!... Удавимо га рукама!" — Алил-ага је закорачио према Вељку, да би тим закораком покренуо и друге Турке ка Вељку.

„Стани, Алил-аго!" — заповедио је Вељко.

„Зар ће нам један хајдук узети град?"

„Стани!... не бих то чинио, Алил-аго!" — Вељко је био леден.

„Има само две кубуре и двојицу само може убити, у најгорем случају..." — Алил-ага је поново закоракнуо.

„Биће те многи мртви!"

„Празне су ти речи, хајдуче!"

„Речи моје могу бити празне, али су у мојих људи иза вас пуне кубуре."

Кад су се Алил-ага, Шашит-паша и остали Турци окренули, суочили су се са упереним кубурама у рукама оних, који су дотад клањали са њима, у последњим редовима.

После силне топовске паљбе, на коју једва да је било одговора из Прахова, наредио је гроф Орук да, преко поља ка утврђењу, крену козаци, да се подвуку под зидине и да покушају домоћи их се уз конопце са кукама.

И када се чинило да Турака нема, од њих невоље ето.

Загроктале су кумбаре, падајући међу козаке.

„Натраг!" — наређивао је гроф Орук: „Измакни коњицу!... Још их топовима морамо тући!..."

Како су козаци стали натраг узмицати, тако се одједном, неочекивано, сасвим и пуцњава из Прахова прекинула. Настао је неприродни па и непријатни мук, да су се од страха и неке птице огласиле.

„Шта је оно?" — гроф Орук није неко време веровао ни својим очима, ни своме дурбину, да се на зидини, изнад градске капије! подигла бела застава. А кад им је поверовао, окренуо се ађутанту: „Коња!"

Гроф Орук је појахао коња и са официрима пошао ка градској капији, да прими предају Прахова.

„Где су ти Срби, да ово виде? Где је тај војвода Вељко?" — осврtао се гроф Орук: „Где су Срби?"

Пошто се капија отворила, пред Русе су прво изашли Шашит-паша, са својим заповедницима и Алил-ага, са виђеним Турцима Прахољанима.

Иза њих су, са упереним кубурама, ступали војвода српски Вељко Петровић са десетак бећара. Они су, опет, били праћени музикантима, који су, као под команду, у часу проласка кроз капију засвирали и запевали:

"Ој Марушка, мила друшка,
Голубишка маја..."

6.

Допустио је гроф Орук да војвода српски Вељко Петровић одржи реч дату Шашит-паши: да ће све Турке праховске, без оружја, пустити њиховим лађицама низ Дунав. Уосталом, шта би са заробљеницима.

„Јесмо ли рекли да ће Срби данас да гледају Русе?" — питао је суздржано гроф Орук војводу Вељка, пошто су Турке из Прахова испратили низ Дунав.

„Јесмо."

„Што нисте гледали?" — у грофовом питању било је и питање: зар се тако држи реч?

„Јесмо, гледали смо, али нисмо могли да издржимо." — правдао се Вељко.

„Шта нисте могли да издржите?"

„Да гледамо како се Руси сами туку за Србе." — Вељко је појмио љутину грофа Орука, коју овај није још пред њега изручио.

„Откад сте у граду?" — још се уздржавао гроф Орук.

„Од канонаде." — Вељко је померио време уласка Срба у град, ако ће грофу бити то по вољи више и ако ова лаж може да користи српском и руском братству: „Ушли смо, кад сте их ви, Руси, у мишје рупе топовима сатерали... Мислили смо, да се не гине много... Харашо?"

„Могли сте да покварите..."

„Шта да покваримо? Зар није испало све — не може бити боље?" — правио се наивним Вељко.

„Да се и ми Руси у боју покажемо." — гроф Орук се јео: што није Вељку старешина, па да му покаже шта је командант.

„Показали сте се!... Показали смо се заједно!" — радовао се Вељко: „Уосталом, ови моји и нису више само Срби!"

„Како нису само Срби?" — чудио се гроф Орук и то је блажило љутину у којој је већ кључао.

„Јесу! Били су до сада!... Сад неће само то да буду!"

„Шта хоће да буду, до сто врагова?"

„Козаци!"

„То њет можно!" — прасну је у смех гроф Орук и из њега је избила сва љутина, претварајући су у жесток и грохотан смех.

„Може." — већ се радовао Вељко: „Козаци нису само Руси..."

„Јесу. Сви су Руси!" — зацењивао се од смеха гроф Орук: Шта је то Србима у глави?

„Козаци су у исто време и Руси." — терао је Вељко своје: „Али, сви Руси нису Козаци!... Е, сад су Козаци и Срби!... Руски Козаци!... Српски Козаци!... Козаци једни, Козаци други... И једни и други твоји Козаци!... Поњимајеш, команданте?!"

Козаци су, за војводу Вељка постали народ српских и руских јунака, појмио је, најзад гроф Орук. Мада тако не постаје народ од народа, то га је, као козачког команданта, развеселило и обрадовало, као лепа добродошлица.

Гроф Орук је био јаког гласа, грлат човек, па му је и смех био такав, да је стварао јеку. Он се одјеку свога смеха радовао новим смехом. А нови смех грофов имао је још један одјек: у смеху војника свих Руса и Срба.

Разгаљен и срећан што је овако весело и без посебних и великих речи, поготову без речи препирке, унапредио у Козаке своје бећаре, војвода Вељко је даровао све руске официре и четовође кубурама, сребром опточеним, узетих од виђених Турака још у праховској џамији.

Највредније оружје у српском плену била је сабља Шашит-паше, окована сребром и златом највештије кујунџијске израде и искићена драгим камењем и дијамантима. Шашит-паша је ту сабљу носио као највећи царски дар војсковођи и јунаку. За њу се знало на далеко, говорило се да је кована три године и да вреди три царска града. Многи су за њу били спремни и главу дати, а војвода Вељко први међу њима.

Сад је Вељко ту сабљу несебично и од свег срца поклањао грофу Оруку.

„Ја ту сабљу не могу носити.” — гроф Орук је задивљено и дуго разгледао понуђени дар: „Нисам је заслужио."

„Нема тога који је, пре тебе, може понети о пасу." — Вељко је био искрен: „Твоје заслуге су заслуге свих нас."

„Има неко, ко је нада мном." — гроф Орук је размишљао као одани војник, заповедник који над собом има заповедника: „То је генерал кнез Каменски."

„Ако баш тако хоћеш." — сложио се Вељко: „Ако је кнез Каменски изнад тебе..."

„Он је командант све руске војске на Дунаву..." — грофу Оруку је права прилика била да кнезу Каменском, уз први извештај о почетку свога ратовања у Србији, са Србима заједно против Турака, пошаље први, а можда и највећи дар — ову сабљу Шашит-паше.

„Кнезу Каменском од српских Козака..." — није Вељко правио питање.

Уз велики дар кнезу Каменском, гроф Орук га је известио о првој борби у Србији, о српском јунаштву, које су и пред Русима показали и о жељи војводе Вељка Петровића да од сада заповеда српским Козацима.

7.

Поново су се, после кратког и варљивог мира, највиђенији Срби, устаници, кнезови, војводе и јунаци на гласу, окупљали на једном бојишту, на високим равнима Крајине.

Онако, како су славно окупили под Београдом, кад је и њега, после низа бојева и узећа српских градова, ваљало од Турака узети и учинити га престоницом српске слободе, тако им је и сада ваљало, у бојевима који следе, да бране и одбране стечено и да заједно са Русима, у јединству крви, вере и храбрости, ослободе што више српских крајева.

После варљивог мира, бојеви су жешћи и одсуднији.

Ка Штубику и Малајници, преко Мироча, ишао је врховни вожд српског устанка Карађорђе Петровић, са кнезовима Вујицом Вулићевићем, Вулом Коларцем, Танасијем Чарапићем и хајдучким харамбашом Станојем Главашем, водећи на војску дигнут народ.

Са других страна Штубику и Малајници су се приближавали, од Великог острва дунавског, војвода Милан Обреновић и руски генерал Исајев, са два батаљона Руса и од Прахова војвода Вељко Петровић и руски мајор гроф Орук, са Србима и Русима, већ у слави првог заједничког боја у освајању Прахова.

Сви они су ишли у прешну помоћ војводама Миленку Стојковићу и Петру Теодоровићу Добрњцу, који су са својом војском Срба Прекоморавца, Браничеваца и Стижана, у опкољеним шанчевима, на Штубику, украј реке Земне, издржавали, све о шаци пшенице дневно, шест недеља тешке и свакодневне борбе са немерљиво већом турском силом, задржавајући је да даље у Србију не продре, ако је без помоћи узбити нису могли.

Турском силом, исто утврђеном у три шанца на Малајници, преко реке Миљковаче, заповедале су три паше: Мула-паша, нови везир видински који је збацио пашу Пазванџију, Кара Феиз-паша и Алија Гушанац.

Од почетка свога устанка, градећи и преговорима државу, која бојевима настајава, свесни свога пожртвовања, али и укупне народне снаге, тражили су Срби моћног савезника, покровитеља своме воздигнућу, у некој хришћанској царевини, која ће и силом подржати српску борбу и која ће својом дипломатијом бити сигуран јемац мира, кад до њега дође.

У том циљу слао је Карађорђе српске изасланике и у Москву и у Беч, па и у Париз Наполеону Бонапарти. Изасланици су се одасвуд враћали са више захтева Србима, него ли и обећане помоћи.

Најзад, пошто су Аустријанци од Срба тражили Београд, а Французи остајали савезници Турске, избор српског савезника и покровитеља био је за Русе и руског цара Александра, према народном срцу и према приликама, јер су Руси на Дунаву почињали рат са Турском

Верујући да ће рат Русије против Турске бити вођен великом главнином руском и са српских страна, Срби су листом, војводе поготову, па и сам Карађорђе, очекивали велику руску војну помоћ. О тој помоћи је из Букурешта, из стана команде руске војске на Дунаву јављао српски изасланик војвода Милан Обреновић.

Спасоносну руску војну помоћ Срби су тако зазивали, да је она, у жељама и причама, расла колико се свима милила.

Срби су Русе дочекали у паради, са неизмерном радошћу свих, сем Карађорђа.

„Зар су то сви Руси, о којима си нам јављао да ће доћи, брате Милане?" — Карађорђе није крио своје разочарење бројем приспелих Руса, па Милану није допустио ни да га са: помоз Бог! — ослови, ни да му узврати са: Добра ти срећа.

„Засад толико, брате Ђорђије!" — војвода Милан се бојао и Карађорђевог загрљаја.

„Што сам те послао Русима, којекуде? Зар си то заборавио?"

„Послао си ме по помоћ, брате Ђорђије и ево је!"

„Што смо их толико погледали, кад их је толико?" — Карађорђе се није могао у мисли уставити: „Знају ли они да сам ја био принуђен, којекуде, Босну оставити и доћи у Крајину, да браћу ослободим? Да не знам, по души те, куд да обрнем — овде или тамо?"

„Знају, то си ми писао." — војводи Милану је, уз страх од Карађорђа, било непријатно и од Руса, лакше би му било да га самог гази, него што је срдит пред њима.

„Знају да сам тражио што више руске војске?"

„Знају..."

„Па где су, по души те?"

„Ту су, вожде!" — усудио се војвода Вељко да одговори на Карађорђев бес: „Ја сам их дочекао!"

„Којекуде, шта ти имаш да ми причаш?" — обрецнуо се Карађорђе.

„Имам, јер ти си ме послао пред њих." — одговарао је Вељко без зазора: „Имам, јер сам и бој с њима заједно био... Прахово смо ти узели!"

„Шта је Прахово, којекуде, према Крајини? Оде ли Крајина оде Србија, по души те!"

„То су четири елитна батаљона..." — покушао је војвода Милан да смири Карађорђа, потпомогнут и охрабрен Вељковим речима

„А на нас иду три везира, са три стране и ко зна колико паша, са, ни Бог не зна, колико војске, којекуде..." — Карађорђе се није смиривао.

„Шта није у реду?" — питао је више пута генерал Исајев и кад му нико од Срба није одговорио, а видевши да међу Србима нешто није у реду и да су они по среди, окренуо се своме потчињеном грофу Оруку: „Что ње в парјатке?"

„Шта није у реду?" — упитао је гроф Орук војводу Вељка.

„Све је у реду." — одговорио је Вељко и мислио да ће све бити у реду кад почне бој.

„Все в парјатке, Иване Ивановичу!" — поновио је гроф Орук, али су и он и генерал Исајев добро знали и разумели разлоге Карађорђева нерасположења.

„Вожде, слушају те Руси." — рекао је Вељко, свестан да само он сме узвратити реч љутитом Карађорђу: „И разумеју све!"

„То и хоћу, којекуде. Хоћу да знају — да смо преварили народно надање." — Карађорђе се окренуо генералу Исајеву: „Мени, себе, по души ме; генерале није жао, али ми је жао оних многих хиљада мога народа, јер сам ја, којекуде, крио готово четири године наше одношаје. И никоме нисам говорио, до онима који треба да знају, о српским везама са Русијом. Ове године су ме прилике нагнале да откријем Аустријској царевини, кад ми је хтела, којекуде, Београд да узме, да се налазим под заштитом руског цара... Аустријски двор је због тога срдит на мене!... И најоштрије је забранио да се мојој војсци, којекуде, ни за новац храна не пропушта... Ви сте, руска господо, мени и народу мом, по души га, много обећавали... Народ српски, моје војводе, којекуде, и ја сам, очекивали смо много и много веће помоћи у свему... место тога, не налазимо је ни у чему, ни у војсци, када је, којекуде, сва турска сила кренула на нас..."

„Ја сам ту да докажем српском народу колико је велика жеља царева да га заштити." — одговорио је генерал Исајев, коме речено није било право: „Ја нећу ништа пропустити, да учиним све што могу, да бих испунио вољу узвишеног императора."

„Што бар не поведе сву војску коју имаш у Крајови." — Карађорђе је одушио што му је било

на срцу.

„Нисам смео оставити незаштићену Крајову, јер после жетве отуд и вама хране треба послати." — љутио се и генерал Исајев, ма колико да је разумевао Карађорђеве прекоре: „Са ово војске урадићемо колико и са више војске!"

„Нема нас ни један Рус или Србин, којекуде, на четири Турчина!"

„Не обесхрабруј нас, господару Ђорђије, помоћ се не пребројава." — Вељко је био решен да сломи Карађорђеву љутњу: „Погледај само како се Руси и Срби грле и љубе, као да су све то по два брата, досад изгубљена па се видела тек и познала."

„Ти ћеш ми, по души те, говорити шта да гледам!" — плануо је Карађорђе.

„Ако су нам у помоћ дошли, не тражимо да сад са нама кукају."

„Руси ће сами, без Срба, у зору напасти Турке!" — јогунио се генерал Исајев.

„У то весеље без мене нећете ићи!" — смејао се Вељко.

„Дојави, којекуде, ноћас некако Миленку и Петру да ћемо у зору напасти!" — заповедио је Карађорђе.

„Што ноћас? Одмах ћу!" — Вељко је потерао коња у лудом трку пројахао двапут Штубичко поље, до српских шанчева и натраг, на запрепашћење Руса, Срба и Турака.

Када се војвода Вељко Петровић вратио, запуцали су Срби у шанчевима од радости. Запуцали су и Турци од беса. А генерал Исајев је скинуо с врата златну колајну и обесио је на Вељкове груди.

8.

Одсудни бој на Штубику и на Малајници отпочели су Срби из шанчева.

Осокољен изгледном помоћи, коју му је јуче, у оној лудости, војвода Вељко дојавио, којој ни он, а ни Турци у својим шанчевима не знају снагу, бој је препочео војвода Миленко Стојковић

По јутру се дан боја познаје. А дан боја је био Ивањдан, дан рођења Светог Јована.

Зато је војвода Миленко у саму расвит, далеко пре првог турског клањања, да Свети Јован буде старији од Мухамеда, послао јахању вичне Браничевце да, својим вратоломијама на коњима, пред турским шанчевима, изазову Турке, зазивљући на двобоје њихове прве бојџије и мегданџије, да бој почну кад Срби хоће.

И поред свих вратоломних чуда на коњима и уз све поспрдице Браничеваца на рачун турског јунаштва, Мула-паша није ником од својих првих јунака дао да на мегдан крене, ни да на изазов одговори пре великог поклоњења свецу џихада.

Онда је четовођа Браничеваца, негдашњи хајдук Живко Шишић, преко палисада шанца Мула-пашиног пребацио врећу ђулади из турских топова:

„Мула-пашо, ево ти твојих мисирских јајца!... Не насађуј их више код нас, јер за шест недеља ништа се излегло није."

То ни стрпљиви Мула-паша, који је Србе у шанчевима недељама мучио и глађу и жеђу, држећи их већ о концу, више није могао поднети. Одмах је наредио јуриш турске коњице на Браничевце, у нади да ће их се у овом јуришу свих докопати и да се неће стићи у српске шанчеве да измакну. Ако и у шанчеве замакну, упашће у њих са њима самим, сад их мора узети пре него што се та помоћ, ма колика да је, а веровао је да није знатна, у бој и умеша.

„Како ли их изазва?" — питао је гроф Орук војводу Вељка Петровића, док су, на обзору, обојица ово кроз дурбине, са највећом пажњом, гледала.

„Казао му је нешто крупно."

„Коме казао?"

„Мула-паши, он је код ових Турака главни, везир је." — Вељко је гледао како из свих шанчева излеће турска коњица и како Браничевци још изазивају.

„Шта им је казао?"

„Нешто што само Срби разумеју!... Присетио се неке гадне псовке!"

„Не разумем... Нешто што само Срби разумеју казао је Мула-паши?" — гроф Орук је спремао дурбин и осврtао се према својим козацима, спремним на његову заповест: „Како је онда Мула-паша разумео?"

„Тешко је то разумети, мој грофе... Мула-паша је старином био Србин..." — одговорио је војвода Вељко, дајући знак бећарима, да им он више неће заповедати, сем што им је заповедио већ: да буду већи Козаци од Руса Козака, кад се са изгревом појаве на обзору, па да, у чуду, ивањско сунце на изгреву трипут заигра, како се у народу верује.

„Штурм, молодци!... Нападајте, впјерод!" — заповедао је гроф Орук и то је била заповест и за козаке и бећаре, који су, кренувши се, направили привид — како се и сам исток примиче брзо Малајници.

Занети својом силом, заглухнути топотом својих коња, срљајући напред, вођени жељом да

сустигну коњанике Браничевце, пре него што се домогну српских шанчева на Штубику, турски коњаници скоро да нису ни приметили: кад су им се Срби и Руси појавили иза леђа. А кад су их приметили, већ им је био одсечен повратак у њихове шанчеве на Малајници.

Кад су видели да им се напад на Браничевце изјаловио, нашли су се у великој и ненадној погибељи.

Ако се и надао неком белају од српске помоћи, Мула-паша га је очекивао са запада, са Главице, на којој су се Срби купили, одакле му је, већ неколико дана, Карађорђе топовима и кумбарама гађао шанчеве, па се на исток није обазирао, одакле се, као летња олуја, ваљала сва променљивост ратне среће. Кад се на исток осврнуо, настало је велико настрадавање турско.

Зачас су се на бојном пољу Руси и Срби ушарали са Турцима. Секли су их сабљама у поретку као у косидби, па се и окретали — како се откос окреће.

Међу Турцима је настало велико расуло и колебање.

Неочекивана појава Руса са Србима донела је узрујаност и смутњу, претварајући се у метеж, одузетост и панику.

Зар се толика сила тако очас сломити може? — Мула-паша се није стигао ни да зачуди, а камо ли згране.

Таман су коњаници, козаци и бећари, прохујали око турских шанчева, кад су у шанчеве почели да упадају Руси — пешаци, са бајонетима на дугим пушкама. Они су овом војевању били толико вични, да су очас шанчеве и узимали.

После више удара на челу бећара, да се жив Турчин с њим није могао мимоићи, војвода Вељко Петровић је наредио узимање шанца Мула-паше, а сам га облетао, не би ли умерио самог пашу. Вија га од своје младости.

Видевши да и његов шанац може брзо пасти, Мула-паша је, у паници, већ рањен у руку, одбацио коласту аздију, везирски бињиш, чалму и друге знаке везирског достојанства. Оставио је и свога оседланог коња, по коме га и у кошуљи могу препознати, па се латио леђа једне неоседлане кобиле и, са десетак Турака, дао се у бег, не обазирући се ни да ли га ико гони.

Нико се од Срба, па ни сам Вељко, није натурио за Мула-пашом који је бежао ка Неготину и Видину, као да га сви бесови гоне.

Када су Срби заузели Мула-пашин шанац, нашли су оседланог везировог дората, везирску одежду, три везирска туга и опточен ковчег пашин пун дуката, али пашу нису нашли.

Све су то, у радости и слави победе, принели војводи Вељку. Бећар Миљко Петровић, војводин брат и војводски момак отворили су пред њим ковчег са жеженим дукатима.

Војвода Вељко Петровић је пљунуо на дукате и сам затворио ковчег.

9.

Док Турци на Малајници и Штубику нису знали куда да разбијени ударају бежећи, Срби и Руси су зналачки ударали по њима, заузимајући им шанац по шанац.

Од почетка свога устанка, на Малајници и Штубику, Срби су први пут водили бој на царски начин, по војном учењу и по заповестима генерала Исајева. Узимали су шанчеве са најмање губитака и са планом: да из њих могу лакше узимати друге.

Турци из Кара-Феиз-пашиних и Дели-Кадријиних шанчева морали су, бежећи, да пролазе на педесет хвати, поред негдашњих Мула-пашиних, сада Орукових и Вељкових шанчева из којих су Срби и Руси сипали на њих плотун за плотуном.

Турци су гинули у гомилама. Понеки коњаници су могли и проћи, па и побећи ка Неготину, али су пешаци падали као снопље, толико густо, да су се понегде чак и укрстинили.

Што је турска погибељ била већа, то се већ видео крај борби.

Још незаузети, преостали су шанчеви Алије Гушанца и његових плаћеника, страхотних крџалија, које је, на дну шанчева, у опкопе сатеране, држао Карађорђе, непрестаном паљбом руских и српских топова.

Крај боја видео је и Алија Гушанац — кад се на челу крџалија нагао у бег.

Задовољни великом победом, допустили би бег Алији Гушанцу и генерал Исајев и Карађорђе, који су се и по трећи пут братимили. Карађорђе се заклињао да ће сваког Руса, из овог боја, одсад сматрати и звати својим братом.

Опијен бојем и победом, војвода Вељко Петровић није допустио Гушанцу да побегне. Пресрео га је и вратио у шанчеве.

„Изађи ми, Алија, курво, ако смеш на мегдан. Доста ми је твојих делибаша!" — викао је Вељко: „Од Београда те тражим."

Алија Гушанац није прихватио изазов.

„Да не превртем даље царевину!" — изазивао је Вељко, док су Турци из шанца припуцавали: „Ватром ћу те, гујо, истерати!"

„Шта овај ради?" — питао је генерал Исајев: „То је лудост."

И Карађорђу се учинило да је то лудост, па је послао Петра Јокића, свога четовођу, по Вељка.

„Шта чиниш, по души те!" — љутио се Карађорђе: „Зар није доста погибије?!... И наше?!"

„То је Гушанац!" — одвратио је Вељко: „Он сем рата нема другог заната!"

„Знам, којекуде." — дрнуо се Карађорђе. Зар ће га Вељко учити ко је Алија Гушанац? Од почетка устанка с њим се надмудрује и сукобљава.

„Толико смо се пута тукли с њим."

„И опет ћемо, по души те."

„Само га ја могу смаћи!"

„Зар да ми двобојем поквариш победу, по души те?!"

„Увеличаћу је!"

„Или погибијом лудом упропастити! Нема двобоја са очајником!"

„Сад је прилика, да га овде дотучемо." — Вељко није схватао што овакав разговор води са

Карађорђијем: „Да га једном скинемо с врата."

„Боље да га тучемо сустижући, којекуде." — наређивао је Карађорђе непрестану паљбу топова.

Под несносним ударима ђулади и картеча, а и смотривши да пред бећарима тренутно нема војводе Вељка, Алија Гушанац је кренуо у нови пробој.

Без Вељка пред собом, бећари као да нису били исти и скоро су се размакли пред налетом Гушанца и крџалија.

„На твоју душу, господару, што ме замаја." — рекао је Вељко Карађорђу, са коња и дао се за потеру за Гушанцем и крџалијама, свестан колико је бржи онај који бежи од оног који га гони.

10.

Није залудо, двадесетак година, непрекидно, од султана одметнути видински везир Пазван-Оглу-паша, Пазванџија, стрпљиво и тешким кулуком Србима, обнављао и ојачавао град Неготин, одвајкада стару крајинску тврђаву.

Ту тврђаву, високих камених зидова, са вишим кулама и великим касарнама, на давним латинским темељима подигли су Срби и Аустријанци, у време чувене војне принца Еугена, лета господњег 1719, по наредби аустријског ћесара Карла.

Тврђава је била тако задивљујућа, да њени градитељи нису имали срца да је руше, по пропасти принц Еугенове војне, већ су је уцело предали Турцима.

Везир Пазван-Оглу је неготинску тврђаву чувао и обнављао на свој понос и на понос Турству, јер је из ње Крајином владао, а и злу не требало — може му добро доћи за спас главе.

Посебно је тврђаву ојачао опкопима, шанчевима и одвојеним утврђењима, откад су се Руси са војском појавили на Дунаву, откад су се Срби, Карађорђевом буном, узнемирили, престајући да буду мирна раја и откад се у Крајини појавила напаст, звана хајдук Вељко Петровић, који се у њој и завојводио.

Неготинска тврђава није — злу не требало — добро дошла паши Пазванџији, јер га је зло турско и царско снашло у његовом стоном граду Видину, али је добро дошла оном ко му је, силом и царском вољом, узео и душу и везирство на свилен гајтан — Мула-паши!

Спасавајући своју главу, главе својих доглавника и преосталих војника, после пораза на Штубику и Малајници, страхујући да га Срби и Руси до Видина могу и сустићи, Мула-паша се затворио у Неготин. Затворио се одлучан да ту бар предахне, бар док му се не врати понос, јер тек за пораз поноса треба, да би се знало шта после њега ваља чинити — очај не овлада душом и паника људима.

Није Мула-паша пустио у тврђаву Алију Гушанца и његове крџалије, зато што у њој и није било толико места, а и зато што је за почетак свога пораза већ кривио Гушанца и крџалије: што су допустили да се његовим коњаницима у пољу иза леђа појаве Срби и Руси и што их нису задржали, док се у своје шанчеве не поврате.

Пустио је Мула-паша Гушанца и крџалије само у Неготинско поље и у шанчеве: нека сада ту искусе оно што на Малајници и Штубику нису спречили, нека сачекају на отвореном Србе и Русе.

Ако их је за рат изнајмио, нека га у Неготину чувају, радећи оно — за шта их плаћа. Нека му под Неготином Видин бране. Преко Тимока их, у Видин, ионако неће повести, јер се разбојници и бескућници кући не воде. Мимо Крајине, са њима нигде другде логоровати неће под истим небом.

Није Алија Гушанац ни одахнуо у Неготинском пољу, камо ли положаје за бој запосео, кад су под Неготин стигли српски коњаници. Срби су били орни да бој одмах започну, као да нису, гонећи га жестоко, јахали више од пола дана.

Кад год му је прилика јунаштво на видику, а на видику му је тамо где види турске војнике, војвода Вељко Петровић се није могао зауставити испред својих бећара.

Тако се није могао уставити ни у потери за Алијом Гушанцем и његовим крџалијама.

У потеру је кренуо војвода Вељко Петровић, својевољно и својеглаво и не довршивши расправу са Карађорђем. И са бећарима би измакао свим српским војводама и заповедницима, који се тек сутра могу појавити пред Неготином, да се са њим, са својим коњаницима Грочанима, у исту потеру није дао грочански војвода Танасије Чарапић, Вељков побратим.

Вељко се још на почетку устанка побратимио са кнезом Васом Чарапићем, а тиме и са његовом браћом.

Војводу Танасија Чарапића, у ову потеру, повела је жеља за осветом брата Василија. Војвода Танасије је у сваком крчалији и у Алији Гушанцу, понајпре, видео убицу брата кнеза Васе Чарапића, погинулог у борби, против њих, при српском узећу Београда.

„Ко се не освети, он се не посвети." — говорило се одвајкада у кући Чарапића. И то је заклетва поколења.

Војвода Танасије Чарапић се уздао у две среће: да ће се осветити убицама свога брата и да ће му из Гроцке стићи највећа вест, да му је жена породила сина, којим ће се лоза Чарапића продужити.

„Ја сад, ја никад!" — заповедио је војвода Вељко јуриш српски на Гушанчеве крчалије, решен да Србе ратосиља овог турског најамника и крвопилца: Ако га до вечери на бојишту не сравни, сутра се Гушанац може, предајом Карађорђу, опет спасити.

Два пута је Алија Гушанац преварио Карађорђа. Први пут, на почетку устанка, кад се нудио Србима, да се, за плату, за њих бије са дахијама, па на превару прошао Турцима у Београд. Други пут, по узећу српском Београда, кад се предао на Божић, заклињујући Карађорђа највећим хришћанским празником и обећавајући, тврдом турском вером, да се више у Србији ни за кога неће борити.

Трећи пут неће бити ни у прилици — мислио је Вељко, улећући у Турке са исуканом сабљом, јер кад Карађорђе стигне — неће моћи ни да пита Гушанца: зар се тако вера држи. У Турака је вера на колену — у Гушанца у кеси звечи.

Вељко је кроз Турке пролетао, секући их немилосрдно, све више се приближујући Гушанцу, јер је на њега само мотрио. Из турске војске је излетао жив и здрав, само да одахне, да погледа према сунцу на западу — зар ће му ноћ неопослено оставити? — и да истресе танад из своје одеће, из кошуље понајвише.

Гледајући то, сви су му се дивили, али су Грочани и завидели, не одважујући се на исто.

Што је, уз бећаре, Вељко више понављао ово јунаштво, то су и дивљење и зависти код Грочана биле све веће.

„Могу и ја то, побратиме." — рекао је Танасије Чарапић.

„Шта, побратиме?" — Вељко није схватио шта хоће Танасије.

„Сад ћу и ја тако да улетим у Турке!..." — рекао је Танасије: „После ћу да истресам танад као и ти!"

Вељко се смејао, схватајући шта хоће Танасије.

„Не може то нико, побратиме..."

„Хоћу тако да светим брата!"

„Свети га из бусије... Имаш добру пушку!"

„И ја сам јунак!"

„Јеси. Зар се не каже: Чија бусија — тога и јунаштво?"

„Ући ћу у Турке!"

„Можеш ући — тешко ћеш издрети!"

„Ако не могу издрети, могу погинути. Ти остани ту и гледај! Урадићу исто." — Танасије Чарапић пустио коња у Турке.

„Дај Боже, да те не износим мртвог!" — Вељко није знао како да га задржи, а бојао се да

Танасије иде у готову погибију, идући право на турску бусију, из које су и њега малочас гађали.

Војвода Вељко је, схвативши куда јаше Танасије Чарапић, потерао коња другом страном међе, не би ли он пре улетео у ту заседу иза.

Пазећи на Танасија Чарапића, да им не промакне и да га отпрве скину и да га расставе од живота, Турци нису приметили Вељка. Већ су пуцали у Танасија, кад их је Вељко скресао.

„Нема освете без лудог брата." — казао је на смрт израњављени војвода Танасије Чарапић, заветујући војводу Вељка да му се тело пренесе у манастир Раковицу и сахрани поред брата Васе, понављајући, као у бунилу: „Нема освете без лудог брата!"

„И без побратима." — одсекао је очајно Вељко, гризући усну до крви: „И без лудог побратима!"

Под смртном сенком смркло се лице грочанског војводе Танасија Чарапића. Око пламена свеће, коју му је војвода Вељко Петровић запалио, ухватио се сутон.

Затварајући очи побратиму, Вељко се у себи заветовао да ће ујутру, у славу Чарапића, на јуриш узети Неготин, или под њим погинути

А ујутру — Срби су на јуриш растерали јулску маглу Неготинско поље и сам град Неготин били су празни.

11.

Спојио је, очас, војвода српски Вељко Петровић своју неизмерну љубав према Русима и велику хајдучку вољу да чини чуда од јунаштава у сваком па и малом боју.

Ратујући с Русима против Турака, око Дунава и Тимока, ослобађајући нове српске крајеве и градове, војвода Вељко је преузео многе руске обичаје.

Јео је за столом, који је за њега и на бојном пољу постављан као у неком грофовском салону у Русији. За столом је мрсио стално, како то и Руси раде. Једино војвода Вељко није пустио жену за сто, како је то по руском обичају, него је Чучук Стана морала га дворити, по српском обичају, мењати му по неколико тањира, без обзира где је ручак постављен и доносити му пуне врчеве пића. Заволео је да пије пунч скоро колико и крајинско пламено вино и научио је многе игре картама. Шишао је се на руски начин и почео око врата носити свилене мараме.

Од својих бираних бећара војвода Вељко је начинио српске Козаке, у оделима руским и са копљима и сабљама као што су руске.

„Мало друштво, али прекаљено." — хвалио се Вељко својим Козацима.

Српске Козаке Вељко је терао да се надмећу са Русима у козачким и другим војним вештинама. Али тако да у надметањима и Руси побеђују, јер се могу наљутити.

Водећи Русе на Делиград и Варварин, са грофом Оруком, војвода Вељко је козачким начином, за пола сата, на јуриш заузео Бању, тако да је од седам стотина Турака у животу остало деведесет.

У Бањи је војвода Вељко одлучио да ће у њој зими војводовати, а лети, у Неготину, чекати Турке од Видина.

С том одлуком није ни преноћио у Бањи.

„Напријод марш!" — командовао је гроф Орук после малог предаха.

„На Пирот?" — питао је Вељко грофа Орука.

„Напријод!" — поновио је гроф Орук.

„Може и на Пирот, али нас чекају на Делиграду и Варварину."

12.

На Варваринском пољу, док се приправљала славна битка Срба и Руса против турске царске војске под командом чувеног војсковође Мехмед-Рушид-паше, први пут су се, међу Србима, на истом војишту, нашла два српска јунака на највишем гласу првих бојџија и мегданџија: војвода Вељко Петровић и српски делибаша Јован Курсула.

Била је то згода, да се види који је од двојице најбољих — бољи, али и да на Варваринском пољу остану, заувек, највиђеније турске делибаше.

Дели-Јован Курсула и војвода Вељко Петровић излазили су на двобој, на свако турско изазивање, и по више пута дневно, наизменце.

Излазили су и враћали се са јуначком срећом, остављајући у Варваринском пољу, са медетом и без медета, оне турске силесије, какви су јунаци били: Дели-Валија, Мурат-ага Токић, Абдул-бег, Дели-Зуко, Дели-паша, Ајрадин-бег, Шуђур-ага Џамић, Дели-Дервиш, Дели-Ђул-бег, Дели-Измир, Адем-ага...

Нагледали су се Срби и Руси Вељкових и Курсулиних мегдана, а да се нико у целој војсци није могао заклети који је од њих бољи...

„Моји су мртви лепши!" — говорио је Вељко.

Војвода Вељко је своје такмаце скидао више кубурама, него ли сабљом. И слао их целе Алаху на истину. Јован Курсула није носио сабљу о бедрима, како је други јунаци носе, него преко рамена низ леђа и кад ју је тако потезао, у силном замаху, половио је усправно своје противнике.

И војвода Вељко Петровић и Дели-Јован Курсула враћали су се са бојишта изранављени, али од двобоја нових нису одустајали.

Дели-Јован Курсула је говорио: да му само седамнаест рана одједном може доћи главе. То му је, једном, проречено пред манастиром Каленићем.

Војвода Вељко је једном био рањен у шаку леве руке, па коња у двобојима није више уздом ни водио, већ га само пуштао.

Размимоилазећи се на бани, Дели-Мустај-баша је ранио Вељка у пету леве ноге.

„Добро је да ниси Ахилеј." — рекао је Стефан Живковић, гледајући како ранар Ћира чисти Вељкову рану.

„Ко да нисам?"

„Ахилеј, највећи јунак старих Грка. Он је био смртан само у пети..."

„Стави ти своју капу на колено, па се њој ругај." — одбрусио је Вељко.

„Више не можеш ићи на двобоје." — казао је Ћира.

„Могу."

Војвода Вељко је ставио рањену ногу у зобницу и изашао на двобој Дели-Адем-аги.

Кад су се двобоји проредили, јер је изазивача било све мање, онда су се војвода Вељко и Дели-Јован Курсула надметали у пуцању.

Побили би по колац у пољу и надметали се ко ће брже и боље колац да зашиљи пуцајући му у врх.

Можда би се војвода Вељко и Дели-Јован почели и досађивати, да седмог дана није дошло

до одсудне и с обе стране добро припремане Варваринске битке.

13.

После боја на Варварину, славног по Србе и Русе, стигао је у Србију, у логор српске и руске војске, руски гласник. Стигао је из Букурешта, из војног стана генерала грофа Каменског, команданта руске војске на Дунаву. Стигао је да позлати српске победе руским царским одликовањима.

Војвода Вељко Петровић је добио златну колајну, двеста дуката на дар и поврх сабљу Шашит-паше, коју је већ имао у рукама.

Враћајући Вељку сабљу натраг, гроф Каменски је писао: да ни он, лично, није вредан такву сабљу носити, колико јунак који ју је од Турака задобио.

Руски гласник је донео и царску наредбу о враћању руске војске у Русију. Матушка Русија је била у опасности и нападнута.

Француски цар Наполеон Бонапарта са силном војском започео је ратни поход на Русију.

Како је о Русији и о Русима све добро знао, војвода Вељко Петровић је се добро распитао о Наполеону, Француској и Французима код Стефана Живковића, који је Француску и француски језик добро знао и по војинству читао и преводио француску књигу „Живот и прикључениja Телемаха сина Уликсова, Фенелоном списана."

Сазнавши све, што се од Стефана сазнати могло, војвода српски Вељко Петровић је ступио пред руског генерала Исајева.

„Генерале!" — рекао је војвода Вељко генералу Исајеву: „Молим те, причај са вождом Ђорђијем, па да и ја пођем..."

„Куда?" — питао је Исајев.

„У Русију."

„Шта здјелат тамо?"

„Да одбраним Русију."

„Что?"

„Да вратимо?"

„Что вернут?"

„Јунаштво."

„Геројство?"

„Ви сте се тукли за Србију, сад да се ми тучемо за Русију." — Вељку је то било просто: како га генерал не разуме.

„Ето њет можно."

„Може. Ево, само питај Карађорђа."

„Руски е велики народ."

„Свеједно."

„Нам помоч не нужна!" — генерал Исајев није прихватио понуду.

„И Срби су храбар народ. За Русију ће се борити као за Србију."

„Ето њет может бит... Русију морају бранити Руси."

„А моји Козаци?"

„Русију морају бранити руски козаци."

„Онда причај, да ме Карађорђе пусти у Француску са мојим Козацима!” — Вељко се није предавао.

„Куда? У Француску?" — чудио се генерал Исајев: „Ње понимају!"

„Да нападнем Наполеона с леђа..."

„Молим?" — генерал Исајев као да није веровао у оно што му уши чују.

„Кад ја са мојим Козацима заузмем Париз, онда нека Наполеон мисли шта ће у Русији."

„Ти шутиш?"

„Не шутим — говорим."

„Ти шутиш — ти се шалиш..." — генерал Исајев је грлио Вељка.

„Карађорђе ће ме пустити, ако га ти питаш." — понављао је војвода Вељко.

„Ето, ње можно."

„Ја све могу. А ти само питај Карађорђа."

ВЕЉКОВА ГЛАВА НА КРАЈИНИ

Сє́рбліи

1.

Једва да су Руси отишли из Србије, кад ето, Турака око Бање, са толиком силом, да је и војводи српском Вељку Петровићу, са бећарима у њој затвореним и ушанченим, била потребна помоћ.

Погледајући помоћ од Вујице Вулићевића и његових Браничеваца, војвода Вељко је, са бираним бећарима, сваког дана, два пута дневно, јутром. и извечери, излетао међу Турке, да их прокомеша, да му се не залеже око Бање и да од земље не навуку какву болештину.

Гурајући се међу биране бећаре, једно вече, међу халовите Турке, иза Вељка, који се у јуришу не осврће, изјахао је и секретар Совјета Стефан Живковић, од Совјета Вељку саветником постављеним, а овде од Вељка именованим за војводског писара.

Како је зла срећа дигла Стефана на коња, таква га је на њему и пратила. Турци су га у пола налета ранили у седалицу на седлу и са коња иставили.

Морао је војвода Вељко, тај дан, и трећи налет на Турке предузети, да би Стефана, са размеђе између Срба и Турака, покупио.

„Који те белај диже на коња?" — беснео је Вељко на рањеног Стефана Живковића: „Још и тебе да чувам!"

„Не знам." — рекао је Стефан Живковић: „Ваљда да не учиниш какву лудост и пропаст..."

„Немој да те вратим тамо, одакле сам те покупио!" — Вељко је бесно изашао, препуштајући га ранару Ћири.

„Погодило те је у 'стрину', раздрало ти је дебело месо." — рекао је Ћира Стефану.

„Је ли смртна рана?" — кукао је Стефан.

„Рана — није." — казао је Ћира: „Али ти јеси, ако војводу Вељка будеш изазивао и даље."

„Како му је?" — бринуо је Вељко.

„Тешко да ће скоро сести на коња."

„Сешће он, поново у Совјет!"

Турци су одсекли Бањи воду, баш кад се, најзад, Вујица Вулићевић на обзорју указивао.

Вујица је споро, не журећи, прикупљао помоћ Вељку и не знајући да је Вељко више не може да чека, а и неправедно светећи му се за ону луду смрт брата Ђуше.

Исте вечери, схвативши да Вујицу не може жедан начекати, наумио је војвода Вељко да се те ноћи избавља сам, са својим бећарима, на својим коњима, својим оружјем и о својој срећи. Ако га већ није оставила: пробиће се, па ће он Турке опкољавати око Бање.

Послужи ли га срећа, питаће Вујицу: „Зар се тако у помоћ иде?"

„Сви на коње!" Наредио је Вељко, кад се смирио турски логор око Бање.

„А шта ћемо са овим?" — питао га је ранар Ћира, показујући на Стефана Живковића, гласно, да и он чује.

„Шта ћете? Ако може ићи — нека иде, као и други људи... А ако не може, ви му одсеците главу и понесите, да је Турци не носе." — одсекао је Вељко, намигујући Ћири.

Шта? Овај је луд! Он ће то и урадити! — помислио је у страху Стефан Живковић и први се, иако у позадину рањен, нашао на коњу.

„Ово је лудост!" — Стефан се у страху није одмицао од војводе Вељка.

„Јесте." — одвратио је Вељко, у јуришу.

„Турци то знају."

„Шта?"

„Да је лудост!"

„Знају. Зато ћемо се и пробити, јер нам се не надају."

Тако је и било.

„Тужићу те Совјету за ово!" — охрабрио се Стефан после пробоја: „Сви смо могли да изгинемо."

„Срећом — нисмо!"

„Могли смо!" — инатио се Стефан.

„Могли смо!"

„Баш смо могли!"

„Баш смо могли!" — повладио је Вељко.

„Одговараћеш Совјету и господару Младену!"

„Могао сам и Светом Петру." — одговорио је Вељко: „Слави Бога, што си жив и што ћеш се оженити!"

„Господару Младену нећу допустити да буде опет добар према теби." — терао је Стефан своје, чим му глава не игра, већ га власт мами, још и њом прети: „Господар Младен не сме више бити добар..."

„Господар Младен — добар?" — засмејао се војвода Вељко.

„Добар."

„Душа од човека?”

„Зна он то да буде."

„Да га на рану привијеш?" — спрдао се Вељко.

„Па, и то."

„Онда га приви!"

2.

„Звали сте ме, господари!... Ево ме!" — војвода српски Вељко Петровић ујахао је у Београд са стотинак бираних бећара и стао пред Правитељствујушчи Совјет Сербски.

Совјет је, поново, Вељка звао да одговара за почињене кривице, које му је, уз дојаве крајинских кнешчића, на широко прибројао и Стефан Живковић, чим му се рана извидала.

„Ту сам, о господари!"

Совјет га је звао и он је дошао. Овога пута га неће господар Младен преварити. Неће му давати оружје и неће га окивати.

Када је пред Совјет изашао већ хроми писар Вук Стефановић Караџић, није стигао ни да ишта изусти.

„Нећу тебе!" — викнуо је Вељко: „Хоћу господара Младена... И све друге господаре!"

„Изађимо, он је луд." — казао је Стефан Живковић: „Ко зна шта ће урадити."

Совјетници и писари изашли су бојажљиво пред Совјет.

Господар Младен Миловановић је изашао, гледајући преко Вељка у оловно небо, надмено, господарски.

„Сјаши, море, па пред Совјет." — јавио се Младен, господарским гласом, који увек заповеда: „И оружје остави, како Совјету доликује!"

„Сјахивати нећу! Ваља ми у Крајину брзо!.... Турци, и по ветровима, како дувају, знају кад нисам у Крајини... Реците ми кривицу!" — одвратио је Вељко.

„Сјаши и распусти бећаре." — заповедао је и даље Младен: „Па пред Совјет, како ваља!"

„Кукавице српске! И ви се зовете српски господари?! Ни кривицу не смете да ми кажете!..."

„Потеци по Карађорђа!" — домунђавао се господар Младен са писарима.

„Где је Карађорђе?" — питао је писар.

„У Тополи." — просиктао је господар Младен: „Потеци, нека га пресретне код Раље!..."

„Шта је, господари, има ли кривице?" — Вељку се није чекало: „Па добро, јуначине, ко ће ми на мегдан? Да вас видим!"

Совјетници су ћутали. Заћутао је и господар Младен.

Мук као оловом заливен трајао је дуго.

„Шта је, господари? Нећете да ми кажете кривицу? Нећете ми на мегдан? Онда ја идем! А ви се забавите о српском јаду, са вама свима заједно..."

Топот бећарских коња слио се у грмљавину.

Војвода Вељко и бећари су тако одјурили из Београда, измичући пљуску који је почињао.

3.

"Или грми, ил се земља тресе?
Или бије море, море у брегове?
Нити грми, нит се земља тресе.
Нити бије море, море у брегове,
Већ то иде Вељко с бећарима."

Војвода Вељко Петровић је из Београда изашао са бећарима у паради козачкој, праћен својим музикантима — Циганима. Певало му се из ината, да се зна коме се у Србији пева, а и да покаже да га није страх — ако господар Младен Миловановић намисли да га неком силом сустигне.

Негде пред Раљом, пред војводу Вељка и бећаре му, изјахао је, праћен својим момцима, вожд српски Карађорђе Петровић.

Иако је изгледало, као да су се на путу сасвим случајно срели, војвода Вељко је схватио да га је Карађорђе баш ту чекао. То је оно што је господар Младен мрсио совјетским писарима, а што није чуо: Колико ли је само Карађорђевих момака у бусијама поред пута?

„Којекуде, хајдук Вељко?" — грмнуо је Карађорђе

„Тамо где си ме завојводио за труде за отечество поднете — у Крајину, господару." — Вељко је господарио Карађорђа, али га и подсећао да му је именовани војвода.

„Што не стаде пред Совјет, по души те!" — Карађорђе је мерио: колико ли га се Вељко боји. И мислио: како ни он није без страха пред Вељком.

„Неће Совјет преда ме, господару." — одвратио је војвода Вељко, гледајући у очи вожда. Карађорђе га мрко гледа, али поглед пред њим неће оборити: „Ни кривицу нису хтели да ми кажу!"

„Кривица ти је што ниси слушао саветника кога ти је Совјет послао." — Карађорђе је почео да броји кривице.

„Господару, слушао сам саветника..." — Вељко се насмејао и додао: „Онолико, колико и ти слушаш цео Совјет, који би да те свуда ограничи."

„Кривица ти је што си се осилио, што вршиш насиље над женскињем..." — Карађорђе је забашурио Вељков одговор.

„Ја сам мислио да ме господари из Совјета зову у Београд — да ме питају: колико сам рана летос претрпео и одболовао на мегданима?... Колико ми је бећара погинуло, а колико их је сакато остало?... Колико ми је кумбара изнад главе пукло, да нисам од њих оглувео?... Колико је коња пода мном у јуришима погинуло?... Имам ли чиме бећарима платити најамнину?... Они, који доносе слободу, морају имати и за усе и за на се..."

„И пода се?"

„И пода се, која хоће, господару..." — Вељко се није дао смести: што није рекао Совјету — рећи ће вожду: „А они ме питају: колико сам девојака обљубио? И још хоће да ме затворе у кулу."

„Жале се и крајински кнезови да си испустио бећаре... Да у Крајини нема друге власти осим твоје?" — настављао је Карађорђе.

„Ти си ми ту власт, господару, дао као одличје за истинску храброст..."

„Напустио си бећаре."

„Чиме ћу војску хранити... Бећари су и твоја и моја војска... Узимам од оних који имају, не од народа. Узимам од тих кокошара, Младенових кнезова, бимбаша и буљубаша... Узимам од тих изелица, који траже цицвару и масло од народа." — Вељко се разгорео у гневу: „Господару, једва чекам војну, па да их потерам испред себе где је најгушће. Напред, кокошари! Напред, изелице, што узимате од сиротиње! Напред, јебем вам оца!"

„А женскиње, по души те?" — Карађорђе је питао даље, да му не би одобравао.

„Ако нешто пољубим и појебем, све је драговољно... Која је та која се жалила?"

„Није у реду, којекуде."

„Нема оне која се жалила! Оне мисле да је у реду!" — војвода Вељко се уздржао да не пита Карађорђа. Је ли у реду што он, Карађорђе, по бојишту води девојку, преобучену у момка.

„Твоја жена те тужи да имаш другу?" — продужио је Карађорђе.

„Шта она хоће?" — плануо је Вељко: „Да јој будем уз колено... Није хтела да ми служи бећаре... Ова хоће!... Господару Ђорђије, о жени нема много разговора!"

„Вазда ти свирају, којекуде?"

„Свирају ми и певају. Није свачије кроз Србију певати!"

Вељко је осмотрио Цигане, спремне да и сад засвирају вожду.

„Свирају ми, кад ућуте кумбаре! Радујем се, што сам жив! Што и душу могу опипати! Радујем се, што се Турци не радују! Истерај ти оне из Совјета — ја ћу им музику поручивати!"

„Ако те Совјет осуди, мораш се покорити." — Карађорђе је хтео да заврши оно за шта је пред Вељка и изашао!

„Мене нису затварали ни Турци, а камо ли Срби..."

„Туже те, којекуде!" — знао је добро Карађорђе да то Вељко не поима и да појмити неће, па опет му је понављао: Што ли је само пред Вељка изашао. Ех, Младене!

„Мене не туже младе и девојке, које сам обљубио! Не туже ме ни њихова браћа, ни очеви! Мене не тужи ни српска сиротиња... Туже ме само они, који уживају на народној муци!"

Карађорђе више није знао шта да каже, сем да покуша да га силом врати пред Совјет. Покуша ли — знао је — ништа неизвесније није покушао у целом свом животу дотадашњем.

И војвода Вељко Петровић је то знао и знао да ни он нема другог избора:

„Господару Ђорђије, ја одох тамо, где ће ускоро стићи велика сила турска... А коме није право — нека иде за мном. Такав мора бити начисто да му се мре! Моја нога више неће прећи Мораву! А док је моје главе, на овим раменима, Турци неће проћи Крајину."

„По души те!..." — Карађорђе је нешто заустио и стао, задржао се у речи и мисли.

Војвода Вељко Петровић је мирно, притежући коленима, потерао коња и без икакве заповести повео бећаре својим наумом, изазивајући Карађорђа — да им, са својим момцима, у леђа сложи плотун.

Не издајући ни сам икакве заповести Карађорђе Петровић, вожд српских устаника, напето је и дуго погледом пратио Вељка и његове бећаре како изазовно јашу преко чистине и просто му је лакнуло — кад су се шуме дохватили. А онда му се десио чудесан привид: да је и сама шума кренула у даљину и да му из погледа измиче.

Крај

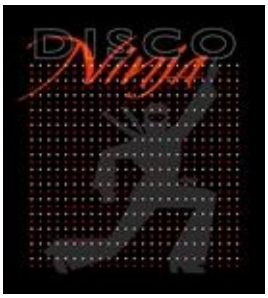

Obrada: Disco Ninja

BalkanDownload

Белешка о писцу

Милован Витезовић је рођен 1944. у Витезовићима, код Косјерића.

Живи у Београду. Уредник је Уметничког програма РТС, Телевизије Београд.

Објавио је књиге: *Срце ме је откуцало* (1965, 1978, 1986, 1989, 1991. и 1994), *Слободније од слободе* (1970. и 1994), *Ја и клинци ко песници* (1971, 1981, 1990. и 1991), *Војници у вођњаку* (1974), *Време Светозара Марковића* (1975), *Ђачко доба* (1976.), *Лајање на звезде* (1977, 1984, 1989, 1991, 1994, 1996. и 1997), *Хамлет студира глуму* (1978), *Мождане капи* (1980), *Изабрано детињство* (1980, 1991. и 1994), *Робијаши у срцу* (1981), *Краљ и његов комедиограф* (1981. и 1995), *Наименовање* (1982), *Луди драги камен* (1982. и 1991), *Песме које расту* (1982), *Мисларица* (1982), Шешир професора Косте Вујића (1983, 1989, 1990, 1991, 1994, 1996. и 1997), *То су они* (1984), *Како подићи небо* (1986), *Детињство памети* (1987), *Читанка Вуковог детињства* (1987), *Бајка о Вуку и Србима* (1987), *Песник у кабинету* (1988), *Певање о деди* (1988), *Песимисти и комунисти* (1988. и 1989), *Читанка косовског боја* (1989), *Човече, нађути се* (1990), *Изабрана дела у пет књига* (1991), *Певање српско* (1992), *Симфонија Винавер* (1993, 1994, 1995. и 1996), *Принц Растко — монах Сава* (1994), *Изабрана дела у десет књига* (1994), *Срби Господе* (1994), *Витешки кодекс И и ИИ, Чарапе краља Петра* (1994, 1995, 1996, 1997. и 1998), *Како да постанете Никола Пашић* (1996), *Милена из Кнез Михаилове* (1996. и 1998), *Мајсторе, добро јутро* (1997), *Шешир професора Косте Вујића*, издање на грчком језику (1998) и *Хајдук Вељко Петровић* (1997/98).

Приредио: *Антологију савремене српске сатиричне приче* (1979), *Антологију савремене српске приче о детињству* (1981), *Зелени миш непознати рукопис Јована Јовановића Змаја* (1982) и један је од приређивача *Антологије савремене југословенске поезије и приче за децу* (1984). Има свој прилог у монографији *Векови Срба* (1992).

Текстови играни у позоришту: *Ко се боји Радоја Домановића* (коаутор Славко Лебедински — 1972), *Унуци Деда Мраза* (1975), *Усклађивао луд збуњеног* (1976.), *Диско тесно доба* (1978), *Београдости* (1980), *Маркосе, Маркосе, колико је сати?* (1982), *Само ви лупајте* (1983), *Краљ и његов комедиограф* (1984, 1992. и 1996), Хамлет студира глуму (1986), *Бајка о Вуку и Србима* (1987) и *Принц Растко — монах Сава* (1991.).

ТВ драме: *Шешир професора Косте Вујића* (1972), *Димитрије Туцовић* (у осам драма — 1974), *Приповедање Радоја Домановића* (у осам наставака — 1978), *Снохватице* (две драме — 1982), *Вук Караџић* (шеснаест драма — 1987. и 1988) и *Место сусрета Београд* (коаутор Мило Дор — 1989).

Песме, афоризми, научне расправе и романи су му превођени и објављивани на немачком, енглеском, руском, хебрејском, чешком, румунском, италијанском, мађарском, грчком, француском, пољском, бугарском, латвијском (летонском), словеначком и македонском језику.

Песмама и афоризмима заступљен је у двадесетак домаћих и светских антологија.

За свој књижевни рад добио је: Горанову плакету, награду Змајевих дечијих игара, награду Политикиног забавника, Домановићеву награду, Октобарску награду града Београда, Вукову

награду, Велики Златни беочуг града Београда за животно дело, Гран при Европског фестивала за телевизијске игране серије — Телеконфронто — Златни паун, награду за књигу године Графичког атељеа Дерета (1996) и Златну плакету АБИ (Америчког биографског института 1997).